รายงานวิจัยข้อเสนอแนะทางนโยบาย
เรื่อง กองทุนยุติธรรม :

ข้อมูล และบทวิเคราะห์ผลการทำงาน และประสิทธิภาพในการให้ความช่วยเหลือ
ทางกฎหมายอันเนื่องมาจากสถานการณ์ความขัดแย้งในจังหวัดชายแดนภาคใต้

Policy Paper on JUSTICE FUND :

Research and Analysis on Legal Aid Efficiency
and Effectiveness in Thailand Deep South's Conflict

รายงานวิจัยข้อเสนอแนะทางนโยบาย เรื่อง กองทุนยุติธรรม

มูลนิธิศูนย์ทนายความมุสลิม
MUSLIM ATTORNEY CENTRE FOUNDATION
Konrad Adenauer Stiftung
Cross Cultural Foundation มูลนิธิวัฒนธรรม

รายงานวิจัยข้อเสนอแนะทางนโยบาย
เรื่อง กองทุนยุติธรรม :

ข้อมูลและบทวิเคราะห์ผลการทำงาน และประสิทธิภาพในการให้ความช่วยเหลือ
ทางกฎหมายอันเนื่องมาจากสถานการณ์ความขัดแย้งในจังหวัดชายแดนภาคใต้

Policy Paper on
JUSTICE FUND :

Research and Analysis on Legal Aid Efficiency
and Effectiveness in Thailand Deep South's Conflict

มูลนิธิศูนย์ทนายความมุสลิม
MUSLIM ATTORNEY CENTRE FOUNDATION
Konrad Adenauer Stiftung
Cross Cultural Foundation
มูลนิธิพหุวัฒนธรรม

AW A5 -2.indd 1 25/3/2556 19:20:38

รายงานวิจัยข้อเสนอแนะทางนโยบาย เรื่อง กองทุนยุติธรรม : ข้อมูล และบทวิเคราะห์ผลการทำงาน และประสิทธิภาพในการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายอันเนื่องมาจากสถานการณ์ความขัดแย้งในจังหวัดชายแดนภาคใต้

Policy Paper on Justice Fund : Research and Analysis on Legal Aid Efficiency and Effectiveness in Thailand Deep South's Conflict

สนับสนุนการพิมพ์: โครงการ Improvement of Access to Justice to the Civilians in the Deep South Provinces of Thailand สนับสนุนโดย สหภาพยุโรป (European Union)[1] และมูลนิธิคอนราด อาเดนาวร์ (Konrad Adenauer Stiftung)

พิมพ์ครั้งที่ 1	:	พ.ศ. 2556
จำนวนพิมพ์	:	300 เล่ม
ISBN	:	978-616-90475-3-7
คณะผู้จัดทำ	:	รศ.ณรงค์ ใจหาญ ดร.รณกรณ์ บุญมี กนกวรรณ ชาติสุวรรณ ลี่ แสงสันติธรรม
เรียบเรียง / พิสูจน์อักษร	:	ปานฤทัย อมาตยกุล
ออกแบบปก / ศิลปกรรม	:	ไตรรัตน์ ยอดประดิษฐ์ โทรศัพท์ +66 (0) 8 5836 1182
โรงพิมพ์	:	บริษัท นีโอดิจิตอล จำกัด 666 ซอย สาธุประดิษฐ์ 58 แยก 22 (ประสานใจ) บางโพงพาง ยานนาวา กรุงเทพฯ 10120 โทรศัพท์ +66 (0) 2 683 8388 โทรสาร +66 (0) 2 683 5550
ผู้จัดพิมพ์ และจัดจำหน่าย	:	มูลนิธิ คอนราด อาเดนาวร์ Konrad Adenauer Stiftung (KAS)

[1] This document has been produced with the financial assistance of the European Union. The contents of this document are the sole responsibility of Muslim Attorney Center and Cross Cultural Foundation and can under no circumstances be regarded as reflecting the position of the European Union.

มูลนิธิศูนย์ทนายความมุสลิม

Muslim Attorney Centre Foundation (MAC)

119/83 หมู่ 9 ตำบล สะเตงนอก อำเภอ เมือง จังหวัด ยะลา

โทรศัพท์ + 66 (0) 7324 2210, + 66 (0) 8 1959 2046

มูลนิธิคอนราด อาเดนาวร์

Konrad Adenauer Stiftung (KAS)

75/2 ซอย สุขุมวิท 61 แขวง คลองตัน เขต วัฒนา จังหวัด กรุงเทพฯ 10110

โทรศัพท์ + 66 (0) 2 714 1207 ถึง 8, โทรสาร + 66 (0) 2 714 1307

มูลนิธิผสานวัฒนธรรม

Cross Cultural Foundation (CrCF)

111 ซอยสิทธิชน ถนน สุทธิสารวินิจฉัย เขต สามเสนนอก แขวง ห้วยขวาง จังหวัด กรุงเทพฯ 10310

โทรศัพท์ + 66 (0) 2 693 4939, + 66 (0) 2 693 4831, โทรสาร + 66 (0) 2 275 3954

คณะผู้แทนสหภาพยุโรปประจำประเทศไทย

(EU Delegation Thailand)

อาคารเคี่ยนหงวน 2 ชั้น 19 140/1 ถนนวิทยุ กรุงเทพฯ 10330

โทรศัพท์ +66 (0) 2 305 2600 / 2700 โทรสาร +66 (0) 2 255 9113

AW A5 -2.indd 3 25/3/2556 19:20:38

Foreword

Since 2008 the European Union has been funding projects in the three 'Deep South' provinces of Thailand through its 'Non-State Actors and Local Authorities in Development' programme. These projects support local and international civil society organisations, universities, local administrations and other actors with the aim of promoting social cohesion and reconciliation. With a total budget of about EUR 5.6 million (just over THB 210 million), the European Union has funded thirteen such projects over the past four years.

One of them is the project entitled "Improvement of Access to Justice for Civilians in the Deep South Provinces in Thailand", implemented by the Konrad Adenauer Stiftung. This project has covered a wide range of fields, including initiatives supporting access to justice and activities promoting confidence. The most important part of the Programme is certainly represented by those activities which aim at promoting dialogue, for it is only through dialogue that reconciliation can take place in a sustainable manner.

Recent developments give us some hope that the situation in the Deep South will improve. Inclusiveness is the most important issue to take into account when setting up a political dialogue. Dialogue will need to take place not only between the government and armed groups, but it should also include the local communities affected by the conflict: they know what a conflict means and they know what is necessary to make peace. Peace is sustainable only when people can have a say.

Human rights promotion and protection are the responsibility of all of us. Despite the many obstacles and difficulties that all parties have encountered, we continue to apply our concerted efforts to ensure that the judicial system can provide justice and protection to the people in this area. I hope that this is one of those joint efforts that can help pave the way to peace, reconciliation and security to the area.

Bangkok, March 2013

Ambassador David Lipman
Head of Delegation of the European Union to Thailand

AW A5 -2.indd 4 25/3/2556 19:20:38

Foreword

The conflict in the southernmost provinces of Thailand - Narathiwas, Yala, Pattani and Songkla - is regarded as one major issue that affects the development of the whole kingdom. Although it has been ongoing for decades there were no successful solutions so far. During the very recent years more emphasis has been laid on dialogue between the civilians and the state authorities involved. One important aspect seems to be that many actors involved were not sure how to apply the special laws that have been evoked for most districts in the four Deep South border provinces. Another issue was the legal aid services provided for did not work effectively and satisfactorily in all cases.

Therefore, it was timely to improve the possibilities of access to justice for those civilians. That has been the overall objective of this project funded by the European Union and the Federal German Government. As implementing agency, the Konrad Adenauer Stiftung (KAS) joined hands with the Cross Cultural Foundation (CrCF) and the Muslim Attorney Centre Foundation (MAC) to exactly address this problem.

AW A5 -2.indd 5 25/3/2556 19:20:38

This project has supported more than 100 individuals whose rights have been infringed upon and were solved by legal procedures in the courts of justice. Besides a number of cases have been filed as strategic litigation in order to gain in - depth knowledge on the adaptation of the special laws and to analyze possible shortcomings or loopholes. All results have been analyzed thoroughly by the project team and external law experts from Thammasat University who present their findings and recommendations for further law reforms in this publication. This policy paper on “Justice Fund: Research and Analysis on Legal Aid Efficiency and Effectiveness in Thailand’s Deep South Conflict” will be presented to the Ministry of Justice and the public for further deliberation.

I am very thankful to the authorities of the Kingdom of Thailand in particular, the Southern Border Provinces Administration Centre SBPAC, the Internal Security Operations Command ISOC, the Ministry of Justice and the National Institute for Development Administration NIDA. Their cooperation and openness for dialogue were important factors for the success of this endeavor. It is my sincerest wish that the intensive dialogue which has developed over the last few years not only in the scope of this project but also thanks to many other initiatives will lead to a finally peaceful solution of this conflict.

Bangkok, March 2013 (2556 BE)

Clauspeter Hill

Country Representative to Thailand
Konrad-Adenauer-Stiftung

AW A5 -2.indd 1 25/3/2556 19:20:39

บทสรุปสำหรับ ผู้บริหาร

บทสรุปงานศึกษาวิจัยเรื่องข้อเสนอเชิงนโยบายการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายโดยการสนับสนุนจากกองทุนของสหภาพยุโรป (European Union : EU) มูลนิธิคอนราดอาเดนาวร์ (Konrad-Adenauer-Stiftung: KAS) สืบเนื่องจากการดำเนินงานส่งเสริมการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ภายใต้โครงการ “การพัฒนาการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมสำหรับประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย” (Improvement of Access to Justice for Civilians in the Deep South Provinces of Thailand) อันเป็นผลจากการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่รัฐ โดยอาศัยอำนาจตามความในพระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พระพุทธศักราช 2457, พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 พระราชบัญญัติการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร พ.ศ.2551 ตลอดจนประมวลกฎหมายอาญาและประมวลกฎหมาย วิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งเป็นสาเหตุทำให้ประชาชนผู้ไม่มีความสามารถทางเศรษฐกิจหรือผู้ไม่ได้รับความเป็นธรรมจากการกระทำจากเจ้าหน้าที่รัฐอันเป็นการละเมิดสิทธิเสรีภาพไม่สามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม

AW A5 -2.indd 2 25/3/2556 19:20:39

การศึกษาวิจัยนี้ จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อจัดทำทางเลือกเชิงนโยบายการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน โดยเป็นข้อเสนอแนะด้านนโยบายเพื่อปรับปรุงการให้บริการช่วยเหลือด้านกฎหมายสำหรับประชาชนซึ่งเป็นงานบริการของหน่วยงานรัฐและหน่วยงานอื่น ๆ ในจังหวัดชายแดนภาคใต้

คณะผู้วิจัยได้รวบรวมศึกษาข้อมูลจากการดำเนินการดังกล่าวข้างต้น หลักเกณฑ์ทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการช่วยเหลือด้านกฎหมายสำหรับผู้ไม่มีความสามารถทางเศรษฐกิจ ผู้ไม่ได้รับความเป็นธรรม หรือผู้ที่ถูกละเมิดสิทธิและเสรีภาพ เช่น พระราชบัญญัติ กฎกระทรวง ระเบียบกระทรวง ระเบียบคณะกรรมการ หนังสือ งานวิจัย วารสาร เอกสารประกอบการประชุม การประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน และประชาชนผู้ขอรับความช่วยเหลือจากหน่วยงานรัฐ สื่อโสตทัศนวัสดุ ข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น

จากการศึกษาค้นคว้าของคณะผู้วิจัยพบว่าในปัจจุบัน การให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนทางกฎหมายของหน่วยงานรัฐมีกองทุนยุติธรรมซึ่งจัดตั้งตามพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปี พ.ศ. 2549 และระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2553 เป็นระเบียบหลักในการดำเนินงาน โดยมีกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรมเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบหลักในการดำเนินการเพื่อให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนทางกฎหมาย โดยกองทุนยุติธรรมได้สนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่าย เพื่อให้พัฒนาการเข้าถึงกระบวนยุติธรรมสำหรับประชาชนผู้ไม่มีความสามารถทางเศรษฐกิจ หรือผู้ไม่ได้รับความเป็นธรรมทั้งหมด 8 กรณี โดย 3 กรณีแรกเป็นกรณีหลักที่กองทุนยุติธรรมได้ให้ความช่วยเหลือกรณีทั้ง 8 ดังกล่าวได้แก่

1. การสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายในการวางเงินประกันการปล่อยตัวชั่วคราว
2. การสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายในการจ้างทนายความว่าความ
3. การสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายในการชำระค่าธรรมเนียมขึ้นศาลและค่าธรรมเนียมอื่นๆใน คดีแพ่งและคดีปกครอง
4. การสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีเกี่ยวกับการพิสูจน์การแสวงหาข้อเท็จจริง และหลักฐาน

AW A5 -2.indd 3 25/3/2556 19:20:39

5. การสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายอื่นๆของผู้ขอรับการสนับสนุน
6. การสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายในการคุ้มครองพยาน
7. การสนับสนุนเงินหรือ ค่าใช้จ่ายเนื่องจากความเสียหายที่เกิดจากการกระทำความผิดทางอาญา การกระทำโดยมิชอบทางปกครอง หรือการกระทำละเมิด
8. การสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายอื่นๆเพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์

นอกจากการดำเนินงานโดยอาศัยกลไกของหน่วยงานรัฐแล้ว กองทุนยุติธรรมยังเปิดโอกาสให้ภาคประชาสังคมเข้าร่วมมีบทบาทสำคัญในการดำเนินการ ในปัจจุบันกองทุนยุติธรรมมีหลักเกณฑ์การพิจารณาในการอนุมัติให้การสนับสนุนที่ชัดเจนและมีการทบทวนพิจารณาหลักเกณฑ์ให้เหมาะสมกับเหตุการณ์ และความจำเป็นอยู่เสมอเพื่อให้การให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชนประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ ส่งผลให้การดำเนินงานที่ผ่านมาประสบความสำเร็จในระดับดี

นอกจากนี้ กองทุนยุติธรรมยังได้แต่งตั้งคณะอนุกรรมการพิจารณาคำร้องขอรับการสนับสนุนและค่าใช้จ่ายในการวางประกันการปล่อยตัวชั่วคราวในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้เพื่อให้ความช่วยเหลือใน การปล่อยตัวชั่วคราวโดยเฉพาะ ทั้งนี้ที่ผ่านมาผู้ขอรับบริการได้รับความช่วยเหลือตามที่ร้องขอเป็นส่วนใหญ่

อย่างไรก็ตาม การให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนทางกฎหมายของกองทุนยุติธรรมยังมีข้อจำกัดหลายประการในการให้ความช่วยเหลือ โดยปัจจัยที่สำคัญก็คือ งบประมาณที่ได้รับอย่างจำกัดไม่เพียงพอกับความต้องการของประชาชน นอกจากนั้นขั้นตอนการดำเนินการพิจารณาอนุมัติยังอยู่ต้องส่งเรื่องมาให้คณะกรรมการที่ส่วนกลางพิจารณาอนุมัติให้ความช่วยเหลือ ส่งผลให้การพิจารณาเป็นไปด้วยความล่าช้า อีกทั้งการกำหนดหลักเกณฑ์บางประการที่เคร่งครัด ส่งผลให้การช่วยเหลือไม่ครอบคลุมกับผู้ถูกกระทบสิทธิทุกประเภท และการขาดการประชาสัมพันธ์อย่างเพียงพอและทั่วถึง ตลอดจนไม่ได้ให้ความสำคัญกับมาตรการป้องกันเพื่อมิให้ประชาชนถูกละเมิดสิทธิ เช่น การอบรมหรือการทำสื่อเผยแพร่ความรู้ด้านกฎหมาย ทำให้การดำเนินงานของกองทุนยุติธรรมยังมีประเด็นที่รัฐบาลควรเร่งพิจารณาปรับปรุงเพื่อให้มีการช่วยเหลือแก่ประชาชนอย่างเหมาะสม และทั่วถึง

AW A5 -2.indd 4 25/3/2556 19:20:39

จากข้อเท็จจริงและสภาพปัญหาดังกล่าว คณะผู้วิจัยพิจารณาและเห็นว่าควรมีการปรับปรุงนโยบายการพัฒนาแนวทางการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชนอย่างมีคุณภาพทั่วถึง และเป็นธรรม คณะผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. การพัฒนาระบบการบริหารจัดการเพื่อให้มีแหล่งทุนสนับสนุนให้เพียงพอและต่อเนื่องแก่ความต้องการของผู้ขอรับความช่วยเหลือซึ่งขยายขอบเขตของกองทุนยุติธรรม และการทำงานของหน่วยงานภาครัฐหรือภาคเอกชนที่ดำเนินการอยู่ให้สามารถดำเนินการต่อไปอย่างมีประสิทธิภาพ

2. การใช้หลักทรัพย์ในการประกันตัวควรทำความตกลงกับศาลใช้หนังสือรับรองแทนการนำหลักทรัพย์มาวางต่อศาล เพื่อขยายโอกาสให้แก่ผู้ขอรับการสนับสนุนรายอื่นๆจากกองทุนยุติธรรมได้มากยิ่งขึ้น

3. ควรกระจายอำนาจในการพิจารณาอนุมัติการให้ความช่วยเหลือไปยังอนุกรรมการในแต่ละภูมิภาค โดยให้คณะกรรมการกลางฯกองทุนกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการพิจาณาอนุมัติสนับสนุนให้เป็นเอกภาพ เพื่อทำให้เกิดความรวดเร็ว และทั่วถึงในการพิจารณาให้ความช่วยเหลือ

4. ควรมีการปรับปรุงหลักเกณฑ์กองทุนยุติธรรม ดังนี้

4.1 ขยายการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย ในการส่งเสริมมาตรการเชิงป้องกันได้แก่ การอบรมกฎหมายแก่ประชาชนที่อยู่ในกลุ่มเสี่ยง หรือการเผยแพร่ความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชนโดยวิธีการต่างๆ เพื่อให้ประชาชนได้ตระหนักถึงสิทธิและหน้าที่ของตนตามกฎหมายอันเป็นการช่วยลดการละเมิดสิทธิได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4.2 ขยายการให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนที่ถูกละเมิดสิทธิทุกประเภท โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีการถูกจำกัดสิทธิและเสรีภาพโดยเจ้าหน้าที่รัฐในระหว่างการถูกควบคุมตัวทุกกรณี ไม่ว่าจะเป็นผู้ต้องหาหรือไม่

AW A5 -2.indd 5 25/3/2556 19:20:39

4.3 ควรพิจารณาให้ความช่วยเหลือแก่หน่วยงานเอกชน หรือหน่วยงานอิสระที่มีศักยภาพและมีผลงานเป็นที่ประจักษ์ในการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายในแต่ละพื้นที่ เพื่อให้การช่วยเหลือนั้นสามารถทำได้อย่างครอบคลุม สะดวก รวดเร็ว สอดคล้องกับความต้องการและความจำเป็นของประชาชนในแต่ละพื้นที่ และมีการจัดการประเมินผลการให้บริการในระยะเวลาที่เหมาะสมเพื่อพัฒนาและปรับปรุงการให้ความช่วยเหลือให้มีประสิทธิภาพที่ดียิ่งขึ้น

4.4 ควรมีการกำหนดมาตรฐานของทนายความที่เข้ามาลงทะเบียนกับกองทุนฯเพื่อให้การช่วยเหลือเป็นไปอย่างมีคุณภาพ และควรกำหนดค่าตอบแทนการว่าความของทนายความให้เป็นไปตามมาตรฐานโดยคำนึงถึงรูปแบบคดี ความเชี่ยวชาญเฉพาะ ประวัติการทำงาน ฯลฯ

5. กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ควรมีการประชาสัมพันธ์กิจกรรมของกองทุนยุติธรรมในรูปแบบต่างๆ เพื่อให้ประชาชนได้รับทราบและควรประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานตำรวจแห่งชาติ กระทรวงกลาโหม ผู้ว่าราชการจังหวัดในแต่ละจังหวัด หน่วยงานทางฝ่ายปกครอง กระทรวงศึกษาธิการ และหน่วยงานต่างๆที่มีอำนาจจับกุมหรือควบคุมตัวประชาชน เพื่อให้บุคคลากรในหน่วยงานดังกล่าวได้แจ้งสิทธิและประชาสัมพันธ์ในการให้ความเหลือของกองทุนยุติธรรม

6. ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบายในบทบาทของกองทุนยุติธรรมและปัญหาการซ้ำซ้อนในการให้บริการและจำนวนทนายความที่เข้ามาให้ความช่วยเหลือ รัฐควรมีนโยบายว่ากองทุนยุติธรรมเป็นผู้จัดสรรทุนเพื่อให้หน่วยงานของรัฐหรือหน่วยงานเอกชนที่ไม่แสวงหากำไร เช่น สำนักงานอัยการสูงสุด กระทรวงมหาดไทย สถาบันการศึกษา สภาทนายความ มูลนิธิศูนย์ทนายความมุสลิม เป็นต้น โดยกองทุนยุติธรรมมีบทบาทหน้าที่เป็นผู้กำกับและประเมินผลการทำงานของหน่วยงานที่กองทุนยุติธรรมได้สนับสนุน ดังนั้น ควรยกเลิกบทบาทในการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชนโดยตรง

AW A5 -2.indd 6 25/3/2556 19:20:39

EXECUTIVE SUMMARY

The "Justice Fund" policy option for the Ministry of Justice, Thailand has been developed by Thammasat Law Research and Consultancy, Faculty of Law at Thammasat University as part of the "Improvement of Access to Justice for Civilians in the Deep South Provinces of Thailand", a 27-month project (January 2011-March 2013) supported by the European Union and Konrad Adenauer Foundation. This paper provides policy recommendations regarding the reform of the justice fund as a leading effort to improve criminal justice system and enhance access to justice for indigent population in Thailand.

AW A5 -2.indd 7 25/3/2556 19:20:39

Since 2004, the Deep South of Thailand has been plagued by incessant violence caused by numerous armed insurgent groups and counterinsurgency forces who applied harsh measures of coercion and repression against alleged insurgents. The security forces, bestowed with an excessive amount of power through the enforcement of 3 special laws (Martial Law B.E. 2457, Emergency Decree B.E. 2548 and Internal Security Act B.E. 2551) are constantly being reported to have engaged in torture and systematic abuse of detainees in order to extract confession. Until date, only few cases have been successfully brought to justice due to common reasons, which are victim's lack of legal and financial capacity as well as lack of trust towards governmental agencies.

The research team has identified solutions to the aforementioned shortcomings through the systematic improvement of Deep South population's capacity in accessing the justice system. The proposed amendments, strictly adhering to the principles of Rule of Law and Good Governance, aim at utilizing and extending the functions and objectives of the existing "Justice Fund". In order to ensure the highest level of local support during the implementation, the research team endorses the transparent participatory approach as one of the main reform criteria as to create an endogenous ownership structure in the local communities.

The research methodologies employed in this paper encompass series of in-depth interviews with victims, representatives from civil society and responsible government officials. Moreover, the analysis and discussion have been extended far beyond the basic references to Ministries' official regulations and procedures. Expert opinions in legal, political and socio-economic field as well as the interpretation of news archives, academic papers and journals from national and international arena have been incorporated.

AW A5 -2.indd 8 25/3/2556 19:20:39

"Justice Fund", originally created to serve as an alternative financial source for indigent populations facing difficulties in accessing to justice system, is being run by the Department of Rights and Liberties, Ministry of Justice. The policy option proposes the extension of the eight criteria set out by the Procedure of Ministry of Justice on Justice Fund 2553 B.E. The criteria stipulated in the procedure are as followed:

(1) To provide financial assistance or expense for bail bond;

(2) To provide financial assistance or expense for lawyer retainer fee;

(3) To provide financial assistance or expense for the court-related fee incurred during civil and administrative litigations;

(4) To provide financial assistance or expense for the cost of proceedings, materials and equipments incurred during the prove of the evidence and fact finding mission, the preparation of documents, on-site inspection, land survey and satellite image as well as the entailing cost for translation and analysis;

(5) To provide financial assistance or expense for the cost in other categories such as travel cost, boarding, service fee and other necessary costs aligned with the main objectives;

(6) To provide financial assistance or expense for the process of witness protection;

(7) To provide financial assistance or expense for the costs incurred by criminal offenses and administrative offenses or other wrongful offenses that affect an individual or a group of more than ten or have an impact on the confidence in the justice system;

(8) To provide financial assistance or expense for the cost in other categories as stipulated in (5)

AW A5 -2.indd 9 25/3/2556 19:20:39

Apart from the support to the overall population with inadequate means, the "Justice Fund" endorses a specific measure in dealing with diverse demands for legal support in the Deep South provinces. Through the newly established subcommittee on bail bond payment, security cases detainees who possess inadequate means to post bail by themselves are being considered for additional financial support. The past performance of the subcommittee has demonstrated a satisfactory outcome. Nevertheless, this paper recommends practical amendments of the financial supervision and approval criteria as to enable the more efficient distribution of the fund in the region.

Furthermore, the paper continues to discuss other shortcomings arising during the implementation as well as the approval criteria implications in the wider perspective. The analysis of the nation-wide statistical data depicts the fund's exclusiveness and inaccessibility to the large number of applicants. The stated predicaments have mostly been associated with budget limitation, slow and inefficient process caused by high volume of applications, as well as poor public relations leading to a low-level of public awareness. By and large, the paper proposes a set of solutions towards a more inclusive, equitable and efficient distribution of the fund described as followed.

(1) The sustainable management plan of the "Justice Fund" cannot be achieved without the provision of reliable funding sources. The state must guarantee such provisions to the funding body. This will increase the consistency of the future strategy and budget planning;

(2) The state's bail bond requirement should not be limited only to the monetary guarantee. Detainees with minor offenses should be allowed to post bail without such guarantee. Therefore, the financial support from the "Justice Fund" can be extended to larger groups of applicants with more urgent legal needs;

AW A5 -2.indd 10 25/3/2556 19:20:39

(3) In order to become more efficient in dealing with specific issues, subcommittees with expertise in various fields should be established. The approach will accelerate the overall consideration process of the funding body and will enable a more efficient utilization of the monetary and human resources ;

(4) The current objectives of the fund as being stipulated in the Procedure of Ministry of Justice on Justice Fund 2553 B.E. should be extended/amended as followed ;

(4.1) the fund should extend/improve its collaboration between other organizations in related fields. This includes both the governmental and non-governmental organizations advocating for alternative crime preventive measure, basic rights awareness and community legal education, etc :

(4.2) the fund should extend the financial support to the applicants during the pre-trial process :

(4.3) the fund should extend the financial support to the legal operators in non-governmental and independent sector and provide sufficient performance assessment to the operators receiving the support from the funding body :

(4.4) in order to ensure high-quality legal service delivery, the fund should determine a practice standard for all lawyers who hold justice fund's registration. Moreover, the fund should stipulate a standard retainer fee in alignment with the current market price and must not fail to take into consideration the type of cases, experience of lawyers, etc.

(5) Endorse effective and sufficient Public Relations campaign to the wider group of audiences about the current mission and future campaigns;

(6) Reevaluate the efficiency of the outcomes gained from the current approval criteria based on case by case basis and study about the possibility of alternative funding approach such as to provide the backstopping service as well as financial support to non-governmental and independent agencies equipped with more specific expertise.

AW A5 -2.indd 11 25/3/2556 19:20:39

สารบัญ

หน้า

Foreword

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร I

Executive Summary VI

บทที่ 1 ความเป็นมาและขอบเขตการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายของกองทุนยุติธรรม

1.1 ความเป็นมาของกองทุนยุติธรรม 2

1.2 วัตถุประสงค์ของกองทุนยุติธรรม 4

1.3 พันธกิจของกองทุนยุติธรรม 5

1.4 วิสัยทัศน์ของกองทุนยุติธรรม 5

1.5 ยุทธศาสตร์ของกองทุนยุติธรรม 5

1.6 ปัจจัยสนับสนุนในการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายของกองทุนยุติธรรม 6

1.7 บทบาทของกองทุนยุติธรรมในการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน 9

บทที่ 2 การสนับสนุนค่าใช้จ่ายของกองทุนยุติธรรม

2.1 การสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายในการวางเงินประกันการปล่อยตัวชั่วคราว 12

2.2 การสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายในการจ้างทนายความว่าความ 15

2.3 การสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายในการชำระค่าธรรมเนียมขึ้นศาลและค่าธรรมเนียมอื่นๆในคดีแพ่งและคดีปกครอง 24

2.4 การสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีเกี่ยวกับการพิสูจน์การแสวงหาข้อเท็จจริงและหลักฐาน 27

AW A5 -2.indd 12 25/3/2556 19:20:39

สารบัญ(ต่อ)

		หน้า
2.5	การสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายอื่นๆของผู้ขอรับการสนับสนุน	30
2.6	การสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายในการคุ้มครองพยาน	32
2.7	การสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายเนื่องจากความเสียหายที่เกิดจากการกระทำความผิดทางอาญา การกระทำโดยมิชอบทางปกครอง หรือการกระทำละเมิดหรือมีผลกระทบต่อความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรม	37
2.8	การสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายอื่นๆเพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของกองทุนยุติธรรม	39
2.9	วิเคราะห์การพิจารณาอนุมัติหรือไม่อนุมัติคำขอรับการสนับสนุนจากกองทุนยุติธรรม	41
2.10	การประเมินข้อดีและข้อด้อยของกองทุนยุติธรรม	44
	2.10.1 ข้อดีของกองทุนยุติธรรม	45
	2.10.2 ข้อด้อยของกองทุนยุติธรรม	49
บทที่ 3	**ความต้องการในการสนับสนุนจากรัฐเพื่อการเข้าถึงความยุติธรรมในจังหวัดชายแดนภาคใต้**	
3.1	แนวโน้มสถานการณ์ในจังหวัดชายแดนภาคใต้	53
3.2	รายได้ประชากรในจังหวัดชายแดนภาคใต้	55
3.3	ค่าใช้จ่ายในกระบวนการยุติธรรม	58
3.4	เปรียบเทียบความสามารถการสนับสนุนของกองทุนยุติธรรม	60
	3.4.1 กรณีภาพรวมทั่วประเทศ	61
	3.4.2 กรณีสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้	65
3.5	จำนวนคดีความมั่นคงในจังหวัดชายแดนภาคใต้	66

AW A5 -2.indd 13 25/3/2556 19:20:39

หน้า

บทที่ 4 แนวทางการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายโดยรัฐที่มีคุณภาพและการพัฒนากองทุนยุติธรรม

4.1 แนวทางการให้ความช่วยเหลือด้านทนายความโดยรัฐอย่างมีคุณภาพ 71

4.2 แนวทางการพัฒนากองทุนยุติธรรมในอนาคต 81

4.2.1 การจัดหาทนายความที่มีคุณภาพ 81

4.2.2 การปรับปรุงการให้ความรู้กฎหมายแก่ประชาชน 83

4.2.3 การบริหารจัดการในการให้ความช่วยเหลือ 83

4.2.4 ประโยชน์การพัฒนากองทุนยุติธรรมต่อกระบวนการยุติธรรม 89

4.3 แนวทางการให้ความสนับสนุนการช่วยเหลือทางกฎหมายในกรณีจังหวัดชายแดนภาคใต้ 95

บทที่ 5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 บทสรุป 99

5.2 ข้อเสนอแนะ 101

บรรณานุกรม 103

AW A5 -2.indd 14 25/3/2556 19:20:39

สารบัญ(ต่อ)

หน้า

ภาคผนวก

ก. บทสรุปรายงานผลการประเมินความต้องการความช่วยเหลือด้านกฎหมายและสิทธิมนุษยชนโดยไม่คิดมูลค่า กรณีศึกษาประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ 109

ข. สรุปรายงานการประชุมพิจารณา ร่างรายงานวิจัย ครั้งที่ 1 เรื่อง “ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย การให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายเกี่ยวกับกองทุนยุติธรรม” 117

ค. สรุปรายงานการประชุมพิจารณา ร่างรายงานวิจัย ครั้งที่ 2 เรื่อง “ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย การให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายเกี่ยวกับกองทุนยุติธรรม” 130

ง. สรุปรายงานการประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับเจ้าหน้าที่รัฐครั้งที่ 1 147

จ. สรุปรายงานการประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับเจ้าหน้าที่รัฐครั้งที่ 2 157

ฉ. สรุปรายงานการประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับเจ้าหน้าที่รัฐครั้งที่ 3 177

ประวัติผู้วิจัย

รศ.ณรงค์ ใจหาญ 195

ดร.รณกรณ์ บุญมี 204

กนกวรรณ ชาติสุวรรณ 207

ลี่ แสงสันติธรรม 208

บทที่ 1

ความเป็นมาและขอบเขต การให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย ของกองทุนยุติธรรม

AW A5 -2.indd 1 25/3/2556 19:20:40

1.1 ความเป็นมาของกองทุนยุติธรรม

การให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายในกระบวนการยุติธรรมตั้งอยู่บนฐานพื้นสิทธิที่รับรองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย โดยได้รับรองสิทธิไว้ว่า “บุคคลไม่ต้องรับโทษอาญาเว้นแต่ได้กระทำการ อันกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำนั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ ในคดีอาญาต้องสันนิษฐาน ไว้ก่อน ว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด ก่อนมีคำพิพากษาถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้[1]

การมีสิทธิในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยง่าย สะดวก รวดเร็ว และทั่วถึง และผู้เสียหาย ผู้ต้องหา จำเลย และพยานในคดีอาญา มีสิทธิได้รับความคุ้มครองและช่วยเหลือที่จำเป็นและเหมาะสมจากรัฐ ทั้งค่าตอบแทน ค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายที่จำเป็น ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญามีสิทธิได้รับการสอบสวนหรือ การพิจารณาคดีที่ถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรม โอกาสในการต่อสู้คดีอย่างเพียงพอ การตรวจสอบหรือได้รับทราบพยานหลักฐาน การได้รับความช่วยเหลือในทางคดีจากทนายความ และการได้รับการปล่อยตัวชั่วคราวตลอดจนได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมายอย่างเหมาะสมจากรัฐสำหรับคดีแพ่ง[2] นอกจากนี้ยังมีสิทธิเสนอ เรื่องราวร้องทุกข์ และได้รับแจ้งผลการพิจารณาภายในเวลารวดเร็ว[3]

รัฐยังต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านกฎหมายและการยุติธรรม โดยดูแลให้มีการปฏิบัติและการบังคับให้เป็นไปตามกฎหมายอย่างถูกต้อง รวดเร็ว เป็นธรรมและทั่วถึง ส่งเสริมการให้ความช่วยเหลือ และให้ความรู้ด้านกฎหมายแก่ประชาชน และจัดระบบงานราชการและงานของรัฐอย่างอื่นในกระบวนการ ยุติธรรมให้มีประสิทธิภาพ โดยให้ประชาชนและองค์กรวิชาชีพมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมและ การช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย การจัดให้มีการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลให้พ้นจากการถูกล่วงละเมิดโดยเจ้าหน้าที่รัฐและบุคคลอื่น และต้องอำนวยความยุติธรรมแก่ประชาชนอย่างเท่าเทียม[4]

[1] รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ.2550) มาตรา 39.
[2] รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ.2550) มาตรา 40.
[3] รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ.2550) มาตรา 59.
[4] รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ.2550) มาตรา 81 (1),(2).

AW A5 -2.indd 2 25/3/2556 19:20:40

กระทรวงยุติธรรมจึงได้จัดให้มีระบบการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย โดยจัดตั้ง “กองทุนยุติธรรม” ตามพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปี พ.ศ.2549 และระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยกองทุนยุติธรรม พ.ศ.2549[5] อันเป็นระเบียบหลักในการดำเนินงานโดยมีสำนักงานกิจการยุติธรรมเป็นหน่วยงานที่มี

หน้าที่รับผิดชอบ[6] ในการดำเนินงานกองทุนยุติธรรม ต่อมาในปีงบประมาณ 2552 กระทรวงยุติธรรม จึงได้โอนภารกิจกองทุนยุติธรรมให้กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ เป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบงานธุรการ งานการเงินและการบัญชีและดำเนินการอื่นๆ ตามที่คณะกรรมการบริหารกองทุนยุติธรรมได้มอบหมาย[7] และได้มีการแก้ไขปรับปรุง ระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2549 ในปี พ.ศ. 2553[8] เพื่อให้กองทุนยุติธรรมสามารถช่วยเหลือประชาชนได้กว้างขวางและครอบคลุมมากมากขึ้น เนื่องจากระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยกองทุน ยุติธรรม พ.ศ. 2549 ยังจำกัดเพียงการสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายเพียง 4 กรณี คือ[9]

- การวางเงินประกันการปล่อยตัวชั่วคราว
- การจ้างทนายความว่าความในคดีอาญา คดีแพ่ง คดีปกครอง หรือการบังคับคดี
- การชำระค่าธรรมเนียมขึ้นศาลและค่าธรรมเนียมอื่นๆในคดีแพ่ง และคดีปกครอง
- การตรวจพิสูจน์ทางนิติวิทยาศาสตร์หรือดีเอ็นเอ (DNA)[10]

ต่อมาได้มีการแก้ไขปรับปรุงระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2553 จึงขยายการสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายในกรณีต่อไปนี้

- ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับค่าวัสดุ อุปกรณ์เครื่องมือที่ใช้ในการแสวงหาข้อเท็จจริงและหลักฐาน ค่าใช้จ่ายในการจัดเตรียม เอกสาร ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการเดินเผชิญสืบของศาล ค่าใช้จ่าย ในการสอบแนวเขตรังวัดที่ดิน หรือค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศ หรือทางดาวเทียม และการอ่าน แปล ตีความ และวิเคราะห์ภาพถ่าย
- ค่าใช้จ่ายอื่นๆของผู้ขอรับการสนับสนุน ได้แก่ ค่าพาหนะเดินทาง ค่าที่พัก ค่าตอบแทน และค่าใช้จ่ายอื่นที่จำเป็น และเหมาะสมตามวัตถุประสงค์กองทุน

[5] ระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2549 ประกาศ ณ. วันที่ 18 มกราคม 2549.

[6] ระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยกองทุนยุติธรรม พ.ศ.2549 ข้อ 13.

[7] ระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2553 ข้อ 15.

[8] ระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2553 ประกาศ ณ วันที่ 11 กุมภาพันธ์ 2553.

[9] ระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2549 ข้อ 5.

[10] ระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2549 ข้อ 5 แก้ไขเพิ่มเติม.

AW A5 -2.indd 3 25/3/2556 19:20:40

- ค่าใช้จ่ายอื่นๆเพื่อคุ้มครองช่วยเหลือให้ได้รับความปลอดภัยจากการก่ออาชญากรรม หรือการป้องกันการถูกปองร้ายเพราะได้เข้าช่วยเหลือภารกิจของเจ้าหน้าที่รัฐหรือประชาชน
- ค่าใช้จ่ายอันเนื่องมาจากความเสียหายที่เกิดจากการกระทำความผิดทางอาญา การกระทำโดยมิชอบทางปกครอง หรือการกระทำละเมิด ในลักษณะที่มีผลกระทบต่อประชาชน หรือกลุ่มบุคคลตั้งแต่สิบรายขึ้นไป หรือที่มีหรืออาจมีผลกระทบต่อความเชื่อมั่นในกระบวน การยุติธรรม
- ค่าใช้จ่ายอื่นๆ เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของในการฟ้องร้อง การดำเนินคดีหรือการบังคับคดี การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนหรือไม่ได้รับความเป็นธรรม หรือการคุ้มครองพิทักษ์สิทธิและเสรีภาพของประชาชนตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย รวมถึงผู้ที่กระทำการใดๆเพื่อปกป้อง คุ้มครอง หรือรักษาทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมตามระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2553 ข้อ 5

1.2 วัตถุประสงค์ของกองทุนยุติธรรม[11]

เพื่อให้มีการสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการให้ความช่วยเหลือประชาชนในด้านกฎหมาย การฟ้องร้อง การดำเนินคดี หรือการบังคับคดี การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ที่ได้รับความเดือดร้อน หรือไม่ได้รับความเป็นธรรม หรือการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ รวมถึง ผู้ที่กระทำการใดๆ เพื่อปกป้อง คุ้มครอง หรือรักษาทรัพยากรธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อม

[11] **ข้อมูลกองทุนยุติธรรม**,www.rlpd.moj.go.th/rlpd5/index.php?option=com_content&task=blogcategory&id=31&Itemid=218, วันที่ 30 ธันวาคม 2555.

AW A5 -2.indd 4 25/3/2556 19:20:40

1.3 พันธกิจของกองทุนยุติธรรม[12]

เพื่อสนับสนุนช่วยเหลือประชาชนด้านกฎหมายอย่างบูรณาการในการฟ้องร้องและการดำเนินคดี หรือการบังคับคดีเพื่อการเข้าถึงความยุติธรรมและการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ

1.4 วิสัยทัศน์ของกองทุนยุติธรรม[13]

เพื่อเป็นกองทุนที่มีประสิทธิภาพในการช่วยเหลือประชาชนให้เข้าถึงความยุติธรรม โดยเป้าหมาย ของกองทุนยุติธรรมที่กำหนดไว้เพื่อต้องการบรรลุผลลัพธ์ของการดำเนินงานตามพันธกิจโดยมุ่งหวังจะให้เกิดการบรรลุผลในอนาคตประกอบด้วยเป้าประสงค์ คือ

1. ผู้ที่เดือดร้อนหรือไม่ได้รับความเป็นธรรมได้รับการพิทักษ์และคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพอย่างมี ประสิทธิภาพ
2. กองทุนยุติธรรมมีประสิทธิภาพในการทำงาน

1.5 ยุทธศาสตร์ของกองทุนยุติธรรม[14]

ประเด็นยุทธศาสตร์เป็นประเด็นสำคัญตามวัตถุประสงค์ในการขับเคลื่อนกองทุนยุติธรรมเพื่อให้มี การพัฒนาที่แตกต่าง โดดเด่น และก้าวกระโดด อันประกอบด้วย 4 ประเด็นยุทธศาสตร์ดังนี้

1. การพัฒนาระบบกลไกการบริหารจัดการกองทุนยุติธรรมเพื่อประชาชน
2. การพัฒนาเครือข่ายและการประชาสัมพันธ์เชิงรุก
3. การเสริมสร้างประสิทธิภาพการปฏิบัติงานกองทุนยุติธรรม
4. การพัฒนากฎหมายและระเบียบกองทุนยุติธรรม

[12] เพิ่งอ้าง.
[13] เพิ่งอ้าง.
[14] เพิ่งอ้าง.

AW A5 -2.indd 5 25/3/2556 19:20:40

1.6 ปัจจัยสนับสนุนในการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายของกองทุนยุติธรรม

การสนับสนุนให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายของกองทุนยุติธรรมยังต้องคำนึงถึงปัจจัยดังต่อไปนี้

1. รายได้ของกองทุนยุติธรรม มีรายได้จากเงินอุดหนุนที่รัฐบาลจัดสรรให้จากงบประมาณแผ่นดิน เงินอุดหนุน และเงินหรือทรัพย์สินที่มีผู้บริจาคให้เงินอื่นที่กองทุนได้รับโดยชอบไม่ว่ากรณีใด รวมทั้งดอกผล หรือผลประโยชน์ใดๆ ที่เกิดจากกองทุนยุติธรรม[15] เพื่อสนับสนุนการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย

2. การดำเนินการบริหารจัดการกองทุนยุติธรรม ระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2553 กำหนดให้กองทุนยุติธรรมดำเนินการโดย “คณะกรรมการบริหารกองทุนยุติธรรม”[16] ซึ่งมีรัฐมนตรี กระทรวงยุติธรรมเป็นประธานกรรมการ ปลัดกระทรวงยุติธรรมเป็นรองประธานกรรมการ และอธิบดีกรมคุ้มครอง สิทธิและเสรีภาพเป็นกรรมการและเลขานุการ โดยมีผู้แทนส่วนราชการที่เกี่ยวข้องได้แก่ ผู้แทนกระทรวงการคลัง ผู้แทนสำนักงบประมาณ เลขาธิการคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตภาครัฐ ผู้อำนวยการ สำนักงานกิจการยุติธรรม อธิบดีกรมสอบสวนคดีพิเศษ อธิบดีกรมบังคับคดี และผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ประสบการณ์ ความเชี่ยวชาญเพื่อบริหารกองทุนยุติธรรม ซึ่งรัฐมนตรีกระทรวงยุติธรรมแต่งตั้ง จำนวนสามคน ร่วมเป็นกรรมการ จำนวนคณะกรรมการบริหารกองทุนยุติธรรมทั้งสิ้นรวม 15 คน[17]

คณะกรรมการบริหารกองทุนยุติธรรมมีอำนาจหน้าที่ในการกำหนดนโยบาย แนวทาง มาตรการในด้านการบริหาร และการจัดการของกองทุนยุติธรรม หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายของกองทุนยุติธรรม คุณสมบัติของผู้ที่มีสิทธิได้รับความช่วยเหลือจากกองทุน พิจารณาเกี่ยวกับการจ่ายเงิน สนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่าย วินิจฉัยคำขอรับการจ่ายเงินและสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายของกองทุนยุติธรรม รวมถึงคำร้องขอความเป็นธรรมหรือคำร้องอุทธรณ์ อนุมัติค่าใช้จ่ายในการดำเนินการหรือบริหารกองทุนยุติธรรม และค่าใช้จ่ายอื่นๆให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของกองทุนยุติธรรม ติดตามประเมินผลการดำเนิน

[15] ระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2553 ข้อ 7.
[16] ระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2553 ข้อ 4.
[17] ระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2553 ข้อ 9.

AW A5 -2.indd 6 25/3/2556 19:20:40

การของกองทุนยุติธรรม แต่งตั้งคณะอนุกรรมการ หรือคณะทำงาน หรือบุคคลเพื่อวินิจฉัยคำขอรับการสนับสนุนเงินกองทุนยุติธรรม หรือการดำเนินการใดๆตามความจำเป็น กำหนดระเบียบปฏิบัติหรือดำเนินการอื่นใดเพื่อให้เป็นไปตามระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วย กองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2553 ดังกล่าวนี้[18] เช่น

- ระเบียบคณะกรรมการบริหารกองทุนยุติธรรมว่าด้วยหลักเกณฑ์วิธีการและเงื่อนไขในการสนันสนุนเงินกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2553[19]
- ระเบียบคณะกรรมการบริหารกองทุนยุติธรรมว่าด้วยการบริหารและการใช้จ่ายเงินกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2553[20] ออกโดยอาศัยอำนาจตามความ ข้อ 12 (8) ของระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยกองทุน ยุติธรรม พ.ศ. 2553
- ระเบียบคณะกรรมการบริหารกองทุนยุติธรรมว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขในการสนันสนุนหลักทรัพย์เป็นหลักประกันในการปล่อยชั่วคราว พ.ศ. 2554[21] ออกโดยอาศัยอำนาจ ตามความข้อ 12 ของระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2553

3. ขอบเขตการขอสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายจากกองทุนยุติธรรม โดยผู้ที่ได้รับความเสียหายหรือได้รับผลกระทบหรือไม่ได้รับความเป็นธรรมหรือได้รับความเดือดร้อน[22] สามารถขอรับการสนับสนุนเงินหรือ ค่าใช้จ่ายจากกองทุนยุติธรรมในการวางเงินประกันการปล่อยตัวชั่วคราว การจ้างทนายความว่าความ หรือการบังคับคดี การชำระค่าธรรมเนียมขึ้นศาลและค่าธรรมเนียม การดำเนินคดีเกี่ยวกับการพิสูจน์ ค่าวัสดุ อุปกรณ์เครื่องมือที่ใช้ในการแสวงหาข้อเท็จจริงและหลักฐาน ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการเดินเผชิญสืบของศาล ค่าใช้จ่ายอื่นของผู้ขอรับการสนับสนุนที่จำเป็นและเหมาะสม ค่าใช้จ่ายเพื่อคุ้มครองช่วยเหลือให้ได้รับ ความปลอดภัยจากการก่ออาชญากรรมหรือการป้องกันการถูกปองร้าย ค่าใช้จ่ายจากความเสียหาย ที่เกิด

---

[18] ระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2553 ข้อ 12.

[19] ระเบียบคณะกรรมการบริหารกองทุนยุติธรรมว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขในการสนับสนุนเงินกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2553 ประกาศ ณ วันที่ 9 มีนาคม พ.ศ. 2553.

[20] ระเบียบคณะกรรมการบริหารกองทุนยุติธรรมว่าด้วยการบริหารและการใช้จ่ายเงินกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2553 ประกาศ ณ วันที่ 9 มีนาคม พ.ศ. 2553.

[21] ระเบียบคณะกรรมการบริหารกองทุนยุติธรรมว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขในการสนับสนุนหลักทรัพย์เป็นหลักประกันในการปล่อยชั่วคราว พ.ศ. 2554 ประกาศ ณ วันที่ 11 มีนาคม พ.ศ. 2554.

[22] ระเบียบคณะกรรมการบริหารกองทุนยุติธรรมว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขในการสนับสนุนเงินกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2553 ข้อ 4 ในระเบียบนี้

"ผู้ขอรับการสนับสนุน" หมายความว่า ผู้ได้รับความเสียหายหรือได้รับผลกระทบหรือไม่ได้รับความเป็นธรรมหรือได้รับความเดือดร้อนตามที่กำหนด ในข้อ 5 ของระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2553".

AW A5 -2.indd 7 25/3/2556 19:20:40

จากการกระทำความผิดทางอาญา การกระทำโดยมิชอบทางปกครองหรือการกระทำละเมิด ในลักษณะ ที่มีผลกระทบต่อประชาชนหรือกลุ่มบุคคลตั้งแต่สิบรายขึ้นไปหรือที่อาจมีผลกระทบต่อความเชื่อมั่นในกระบวน การยุติธรรม และสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายอื่นๆ ตามวัตถุประสงค์ของกองทุนยุติธรรม[23]

4. การพิจารณาให้การสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายจากกองทุนยุติธรรม คณะกรรมการบริหารกองทุนยุติธรรมหรือคณะอนุกรรมการ[24] ต้องคำนึงถึงหลักเกณฑ์ คุณสมบัติของผู้ที่มีสิทธิได้รับความช่วยเหลือ จากกองทุนยุติธรรมที่มีลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่ง ตามระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยกองทุนยุติธรรม พ.ศ.2553[25] และระเบียบคณะกรรมการบริหารกองทุนยุติธรรมว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไข ในการสนันสนุนเงินกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2553[26] ได้แก่ ความสามารถในการให้ความช่วยเหลือของกองทุน การขอรับสนับสนุนเป็นเรื่องการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพหรือปกป้องรักษาประโยชน์ของส่วนรวม การกระทำความผิดหรือการกระทำละเมิดอันมีผลกระทบต่อประชาชนให้ได้รับความเสียหายหรือเกิดภัยพิบัติต่อ ส่วนร่วมหรือความมั่นคงของประเทศ หรือส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นของประชาชน หรือกระบวนการยุติธรรมของประเทศ ส่งผลกระทบต่อศีลธรรมอันดีของประชาชน ความมั่นคงของประเทศหรือความสัมพันธ์ ระหว่างประเทศ พฤติการณ์ข้อเท็จจริงและเงื่อนไขตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ความสามารถทางเศรษฐกิจ ของผู้ขอรับการสนับสนุน และยังให้คำนึงถึงโอกาสแก่ผู้ขอรับการ สนับสนุนในการได้รับความช่วยเหลือ หรือบรรเทาความเสียหายตามกฎหมายอื่นด้วย

ในการสนับสนุนดังกล่าวคณะกรรมการอาจกำหนดเงื่อนไขเป็นการเฉพาะเรื่องหรืออาจจะ

---

[23] ระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2553 ข้อ 6.

[24] ระเบียบคณะกรรมการบริหารกองทุนยุติธรรมว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขในการสนับสนุนเงินกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2553 ข้อ 4

"คณะกรรมการ หมายความว่า คณะกรรมการบริหารกองทุนยุติธรรมตามระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยกองทุนยุติธรรม"

"คณะอนุกรรมการ หมายความว่า คณะอนุกรรมการที่คณะกรรมการแต่งตั้งเพื่อดำเนินการตามระเบียบนี้.

[25] ระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2553 ข้อ 13.

[26] ระเบียบคณะกรรมการบริหารกองทุนยุติธรรมว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขในการสนับสนุนเงินกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2553 ข้อ 9.

AW A5 -2.indd 8 25/3/2556 19:20:40

มอบหมายให้ผู้ประกอบวิชาชีพหรือผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านพิจารณาให้ความเห็นตามคำขอ[27] อย่างไรก็ตามในการพิจารณา ให้การสนับสนุน คณะกรรมการ คณะอนุกรรมการ หรือผู้ที่ได้รับมอบหมายอาจจะให้เต็มจำนวนหรือบางส่วนก็ได้[28]

1.7 บทบาทของกองทุนยุติธรรมในการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน

1. การดำเนินงานของกองทุนยุติธรรมมิได้จำกัดเฉพาะการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชนที่ไม่มีความสามารถทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียวในการฟ้องร้อง การดำเนินคดีหรือการบังคับคดี แต่ยังมุ่งรวมไปถึงผู้ที่ได้รับ ความเดือดร้อน หรือไม่ได้รับความเป็นธรรมในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของตนและประชาชนอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็น กลุ่มบุคคลหรือบุคคลใดบุคคลหนึ่งเท่านั้น ทั้งนี้ เพื่อให้เข้าถึงความยุติธรรมและการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ

2. บทบาทของกองทุนยุติธรรมยังมีส่วนในการส่งเสริมในการให้โอกาสแก่ภาคประชาสังคมหรือภาคประชาชนในการมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นหรือให้การรับรองความประพฤติของผู้ที่ยื่นคำขอรับการสนับสนุน และค่าใช้จ่ายในการวางประกันตัวการปล่อยตัวชั่วคราวจากกองทุนยุติธรรม เช่น การรับรองพฤติกรรม หากไม่มีการหลบหนีผู้นำชุมชนจะรับรองให้ทำให้ผู้ที่ได้รับการสนับสนุนและค่าใช้จ่ายในการวางประกันตัว การปล่อยตัวชั่วคราวมีการหลบหนีที่น้อยมากสืบเนื่องมาจากผ่านการกลั่นกรองมาจากหลายฝ่ายและหลักเกณฑ์ที่พิจารณาค่าใช้จ่ายในการวางประกันตัวการปล่อยตัวชั่วคราวมีความเข้มงวดสูง ซึ่งส่งผลทำให้ผู้บริสุทธิ์รายอื่นๆ มีโอกาสได้รับการประกันตัวได้มากขึ้น

[27] ระเบียบคณะกรรมการบริหารกองทุนยุติธรรมว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขในการสนับสนุนเงินกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2553 ข้อ 10.

[28] ระเบียบคณะกรรมการบริหารกองทุนยุติธรรมว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขในการสนับสนุนเงินกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2553 ข้อ 11.

AW A5 -2.indd 9 25/3/2556 19:20:40

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าในบางกรณีที่ผู้นำชุมชนให้การรับรองมาโดยตลอด และศาลพิพากษายกฟ้อง แต่ยังมีการหลบหนีเนื่องจากยังมีหมายจับอื่นๆ ทำให้ผู้ร้องขอสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายดังกล่าวเกิด ความเกรงกลัวที่จะถูกจับตามหมายจับอื่นๆอีก จึงเป็นที่มาการปรับเปลี่ยนหลักเกณฑ์การสนับสนุนเงิน หรือค่าใช้จ่ายในการวางเงินประกันการปล่อยตัวชั่วคราวให้มีความเหมาะสมมากขึ้น

3. ตามระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2553 คณะกรรมการบริหารกองทุนยุติธรรมยังแต่งตั้งมอบหมายให้มีคณะอนุกรรมการ คณะทำงาน หรือบุคคล เพื่อพิจารณาวินิจฉัย คำขอรับการสนับสนุนเงินกองทุนยุติธรรมหรือการดำเนินการอื่นๆตามความจำเป็น ซึ่งอาจจะเป็นผู้ประกอบ วิชาชีพหรือผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านพิจารณา ให้ความเห็นตามคำขอการสนับสนุนเงินกองทุนยุติธรรม ทำให้มีความรวดเร็วในการพิจารณาคำขอรับสนับสนุนเงิน หรือค่าใช้จ่ายจากกองทุนยุติธรรมได้มากขึ้น เช่น การแต่งตั้งคณะอนุกรรมการพิจารณาคำขอรับการสนับสนุนและค่าใช้จ่าย ในการวางประกันตัวการปล่อยตัว ชั่วคราวในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้คณะพิเศษเพื่อพิจารณาคำขอรับสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายจากกองทุนยุติธรรมในการวางประกันปล่อยตัวชั่วคราวให้กับผู้ต้องขังคดีความมั่นคงในพื้นที่จังหวัด ชายแดนภาคใต้

AW A5 -2.indd 10 25/3/2556 19:20:40

บทที่ 2

การสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่าย ของกองทุนยุติธรรม

2.1 การสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายในการวางเงินประกันการปล่อยตัวชั่วคราว

การสนับสนุนเงินประกันในการปล่อยตัวชั่วคราวจะพิจารณาความหนักเบาแห่งข้อหาของจำเลยหรือผู้ต้องหา พยานหลักฐานในคดีที่ปรากฏแล้ว พฤติการณ์ในคดี ความน่าเชื่อถือของผู้ร้องขอหลักทรัพย์ประกันในการปล่อยชั่วคราว[1] จำเลยหรือผู้ต้องหาจะหลบหนีหรือไม่ ภัยอันตรายหรือความเสียหายที่จะเกิดจากการปล่อยชั่วคราว คำคัดค้าน ของพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ โจทก์หรือผู้เสียหาย แล้วแต่กรณีที่ศาลรับฟังประกอบการวินิจฉัยได้[2] การอนุญาตให้ปล่อยตัวชั่วคราวจะกำหนดเงื่อนไขเกี่ยวกับที่อยู่ หรือเงื่อนไขอื่นๆให้ผู้ถูกปล่อยตัวชั่วคราวได้ปฏิบัติเพื่อป้องกันการหลบหนีหรือ ป้องกันภัยอันตราย หรือความเสียหายที่เกิดจากการปล่อยตัวชั่วคราว[3]

ดังนั้นการพิจารณาว่าจำเลยหรือผู้ต้องหานั้นมี “พฤติกรรมดีและไม่มีการหลบหนี” จึงต้องพิจารณาว่าจำเลยหรือผู้ต้องหาเคยปรากฏประวัติการกระทำความผิดหรือไม่ การปล่อยตัวชั่วคราวมีหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้องมีการคัดค้านหรือไม่ และไม่มีการหลบหนีหรือไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน ตลอดจนจะไปก่อเหตุ อันตรายอื่นๆหรือไม่[4] หากปรากฏเหตุที่เชื่อได้อย่างใดอย่างหนึ่งว่า หากอนุญาตให้ปล่อยตัวชั่วคราวจำเลย หรือผู้ต้องหานั้น จำเลยหรือผู้ต้องหาอาจจะหลบหนี ยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน ก่อเหตุอันตรายใดๆ ผู้ร้องขอสนับสนุนหลักประกันไม่น่าเชื่อถือ รวมทั้งการปล่อยตัวชั่วคราวจะเป็นอุปสรรคหรือเกิดความเสียหายต่อการสอบสวนของเจ้าพนักงานหรือการดำเนินคดีในศาล ศาลจะมีคำสั่งไม่ให้ปล่อยตัวชั่วคราวก็ได้[5]

---

[1] ระเบียบคณะกรรมการบริหารกองทุนยุติธรรมว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการสนับสนุนหลักทรัพย์เป็นหลักประกันในการปล่อยตัวชั่วคราว พ.ศ. 2554 ข้อ 4
“ผู้ร้อง” หมายความว่า บุคคลที่มีสิทธิยื่นคำร้องต่อศาลท้องที่ที่มีอำนาจพิจารณาคดีอาญาขอให้ปล่อยชั่วคราว ได้แก่ ผู้ถูกคุมขังเอง สามี ภรรยา หรือญาติของผู้นั้น และให้หมายความรวมถึงพนักงานอัยการ พนักงานสอบสวน ผู้บัญชาการเรือนจำหรือพัศดี หรือบุคคลอื่นใด เพื่อประโยชน์ ของผู้ถูกคุมขัง.

[2] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 108 วรรคแรก.

[3] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 108 วรรคสาม.

[4] บันทึกการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น พันตำรวจเอก ณรัชต์ เศวตนันทน์ อธิบดีกรมคุ้มครองสิทธิ และเสรีภาพ,นายไพฑูรย์ สว่างกมล รองอธิบดีกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ, นางนงภรณ์ รุ่งเพ็ชรวงศ์ ผู้อำนวยการกองพิทักษ์สิทธิและเสรีภาพ, กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม,วันที่ 4 ตุลาคม 2555.

[5] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 108/1 วรรคแรก.

เช่น ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ได้มีการแต่งตั้งคณะอนุกรรมการพิจารณาคำขอรับการสนับสนุนเงินและค่าใช้จ่ายในการวางประกันการปล่อยตัวชั่วคราวในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้คณะพิเศษเพื่อพิจารณาคำขอรับการสนับสนุนเงิน หรือค่าใช้จ่ายจากกองทุนยุติธรรม ในการวางประกันการปล่อยตัวชั่วคราวให้กับผู้ต้องขังคดีความมั่นคงในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งต้องใช้ความรอบคอบในการพิจารณาเป็นอย่างสูง หากมีการปล่อยตัวชั่วคราวอาจจะมีความเสี่ยงว่าจะมีส่วนไปก่อเหตุอีกหรือไม่ เนื่องจากผู้ที่ยื่นคำร้องขอสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายจากกองทุนยุติธรรมส่วนมากจะมีข้อหาความผิดเป็นจำนวนมาก การพิจารณาว่าผู้ที่ยื่นคำร้องขอสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายดังกล่าวมีการหลบหนีหรือไม่นั้นจะพิจารณาร่วมกับรายงานจากกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร (กอ.รมน.) ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) ทนายความ เจ้าหน้าที่ตำรวจ พนักงานอัยการ และรายงานจากศาลที่มีคำพิพากษายกฟ้องในศาลชั้นต้นแต่ยังถูกควบคุมตัวในระหว่างอุทธรณ์ เพราะถือว่ามีการกลั่นกรองในชั้นศาลอีกระดับหนึ่ง เพื่อพิจารณาสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายจากกองทุนยุติธรรมในการวางเงินประกันการปล่อยตัวชั่วคราว รวมทั้งการพิสูจน์ทางนิติวิทยาศาสตร์เข้ามาช่วยในกลั่นกรองในปัจจุบันเนื่องจากสถาบันนิติวิทยาศาสตร์จะเข้าไปในพื้นที่ที่เกิดเหตุเพื่อเก็บข้อมูลในทันที[6] อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาจากสถิติเฉพาะกรณีการอนุมัติสนับสนุนเงินในการนำมาใช้เป็นหลักทรัพย์เพื่อประกันตัวชั่วคราวในเขตจังหวัดชายแดนใต้ตามตารางที่ 3.1 ในบทที่ 3 พบว่าจำนวนผู้ที่ได้รับการอนุมัติจากกองทุนฯและหลบหนี คิดได้ 13.64% จากผู้ขอที่ได้รับการอนุมัติทั้งหมด และมีมูลค่าหนี้สูญเป็นจำนวน 2,600,000 บาทจากจำนวนเต็มที่ได้อนุมัติ 132,560,183.02 บาท

การสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายในการวางเงินประกันการปล่อยตัวชั่วคราว ยังให้ชุมชนมีบทบาทในการรับรองพฤติกรรมผู้ร้องขอสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายดังกล่าวร่วมกับศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้(ศอ.บต.) ในการทำหนังสือรับรอง โดยให้ผู้นำชุมชนเป็นผู้รับรองพฤติกรรมของผู้ร้องขอ หากไม่มีการหลบหนี อย่างไรก็ตาม แม้ว่าในบางกรณีที่ผู้นำชุมชนให้การรับรองมาโดยตลอดและศาลมีพิพากษายกฟ้อง แต่ยังมีการหลบหนีเนื่องจากยังมีหมายจับอื่นๆ ทำให้ผู้ร้องขอสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายดังกล่าวเกิดความเกรงกลัวที่จะถูกจับตามหมายจับอื่นๆอีก จึงเป็นที่มาของการปรับเปลี่ยนหลักเกณฑ์ การสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายในการวางเงินประกันการปล่อยตัวชั่วคราว หากผู้ร้องขอสนับสนุนเงิน หรือค่าใช้จ่ายดังกล่าวยังมีหมายจับอื่นๆ การตรวจพิสูจน์ DNA (Deoxyribonucleic acid) ตลอดจน การรับฟังข้อมูล

[6] บันทึกการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 4.*

และความคิดเห็นต่างๆจากหลายภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง[7] ผลการดำเนินงานการขอรับการสนับสนุนเพื่อใช้เป็นหลักประกันในการขอปล่อยชั่วคราวจากกองทุนยุติธรรมและศาลมีคำสั่งอนุญาตให้ปล่อยตัวชั่วคราวในสัดส่วนเปรียบเทียบระหว่างพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้และทั่วประเทศประจำปีงบประมาณ 2549 - 2555 ปรากฏดังนี้

ปีงบประมาณ	อนุมัติรวมกรณีทั่วประเทศ (เรื่อง)	อนุมัติโดยคณะอนุกรรมการฯ เฉพาะชายแดนใต้และศาลอนุญาตให้ปล่อยตัวชั่วคราว (เรื่อง)	หลบหนี		รวมเงินสนับสนุนที่ใช้จริง (บาท)
			ราย	วงเงิน	
2549 (ต.ค. 48- ก.ย. 49)	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a
2550 (ต.ค. 49 - ก.ย. 50)	3	n/a	n/a	n/a	12,183.02
2551 (ต.ค. 50 - ก.ย. 51)	11	n/a	n/a	n/a	1,283,000
2552 (ต.ค. 51- ก.ย. 52)	39	n/a	n/a	n/a	3,955,000
2553 (ต.ค. 52 - ก.ย. 53)	68	13	2	2,000,000	14,703,000
2554 (ต.ค. 53 - ก.ย. 54)	158	7	1	600,000 (ศาลคืนมาให้ครึ่งหนึ่ง)	69,925,000
2555 (ต.ค. 54 - ก.ย. 55)	151	2	0	0	42,682,000
รวม	**430**	**22**	**3**	**2,600,000**	**132,560,183.02**

ตาราง 2.1 สถิติเปรียบเทียบการสนับสนุนเงินจากกองทุนยุติธรรมในหมวดการใช้เป็นหลักประกันปล่อยตัวชั่วคราวกรณีทั่วประเทศและกรณีพื้นที่ชายแดนภาคใต้ ข้อมูลจากกองคลัง สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม (ข้อมูล ณ. วันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2555)

[7] เพิ่งอ้าง.

2.2 การสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายในการจ้างทนายความว่าความ

กองทุนยุติธรรมได้ให้การสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายในการจ้างทนายความว่าความ ผู้เชี่ยวชาญพิเศษเฉพาะด้าน หรือที่ปรึกษาหรือผู้ช่วยเหลือทางกฎหมายหรือในการดำเนินคดี[8] ทั้งในคดีอาญา คดีแพ่ง คดีปกครอง และการบังคับคดีให้แก่ผู้ร้องขอ ทั้งนี้ เพื่อให้สามารถช่วยเหลือประชาชนได้รอบด้านและมีประสิทธิภาพ การพิจารณาการว่าจ้างทนายความนอกจากต้องพิจารณาตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดในระเบียบคณะกรรมการ บริหารกองทุนยุติธรรมว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการสนับสนุนเงินกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2553[9] ยังต้องคำนึงถึงข้อกำหนดของกฎหมายและข้อเท็จจริงดังนี้

(1) การจ้างทนายความเพื่อว่าความในคดีอาญา

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ได้กำหนดให้รัฐจัดหาทนายความให้แก่จำเลยหรือผู้ต้องหาที่ไม่มีทนายความในความผิดที่มีโทษประหารชีวิต และในคดีที่จำเลยหรือผู้ต้องหามีอายุไม่เกิน สิบแปดปีในวันที่พนักงานสอบสวนแจ้งข้อหาทุกคดีไม่ว่าจำเลยหรือผู้ต้องหาจะต้องการหรือไม่[10]

---

[8] ประกาศคณะกรรมการบริหารกองทุนยุติธรรม เรื่องการสนับสนุนเงินหรือค่าตอบแทนทนายความหรือผู้ประกอบวิชาชีพหรือผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เป็นพิเศษ และที่ปรึกษาหรือผู้ช่วยเหลือทางกฎหมายหรือในการดำเนินการทางคดี พ.ศ. 2553 ข้อ 1 ประกาศนี้คำว่า
"ทนายความ"หมายถึง ทนายความที่ได้รับใบอนุญาตให้เป็นทนายความตามพระราชบัญญัติทนาย พ.ศ. 2528 ที่สามารถว่าความได้ทั่วราชอาณาจักรและกองทุนยุติธรรมได้ขึ้นทะเบียนไว้
"ผู้เชี่ยวชาญพิเศษเฉพาะด้าน" หมายถึง ผู้ใดโดยอาชีพ หรือมิใช่ก็ตามมีความเชี่ยวชาญในการใดๆ เช่น ในทางวิทยาศาสตร์ ศิลปะ ฝีมือ พาณิชยการ การแพทย์ หรือกฎหมายระหว่างประเทศ และความเห็นหรือผลการวินิจฉัย หรือผลการตรวจพิสูจน์ ของผู้นั้นมีประโยชน์ ในการช่วยเหลือประชาชนให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ข้อ 5 ของ ระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2553
"ที่ปรึกษาหรือผู้ช่วยเหลือทางกฎหมายหรือในการดำเนินคดี" หมายถึง ผู้มีความรู้ ประสบการณ์ในการช่วยเหลือทางกฎหมายหรือในการดำเนินคดีให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ข้อ 5 ของระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2553.

[9] ระเบียบคณะกรรมการบริหารกองทุนยุติธรรมว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการสนับสนุนเงินกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2553 ข้อ 9.

[10] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134/1 วรรคแรก.

สำหรับความผิดที่มีอัตราโทษจำคุกทุกคดีที่จำเลยหรือผู้ต้องหาไม่ใช่ผู้ที่มีอายุไม่เกินสิบแปดปี รัฐต้องจัดหาทนายความให้ หากจำเลยไม่มีทนายความและต้องการทนายความ[11] ซึ่งเป็นการดำเนินงานตาม โครงการส่งเสริมสิทธิผู้ต้องหาในคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

(2) การจ้างทนายความเพื่อว่าความคดีแพ่ง

แม้ว่าการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชนในคดีแพ่งนั้น ยังไม่บทบัญญัติกฎหมายรับรองสิทธิในการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย แต่อาจจะได้รับความช่วยเหลือในการจัดหาทนายความที่มีอยู่ในหน่วยงานอื่น ได้แก่

- สำนักงานคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน (สคช.) สำนักงานอัยการสูงสุด
- สำนักงานช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา (ส.ช.น.)
- สภาทนายความ

หน่วยงานดังกล่าวมีภารกิจในการให้การช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายและ ให้การสนับสนุนทนายความโดยตรง ดังนั้น หากคำขอรับการสนับสนุนจากกองทุนยุติธรรมเป็นกรณีที่อยู่ในอำนาจหน้าที่ของทั้งสามหน่วยงานดังกล่าว กองทุนยุติธรรมไม่จัดหาทนายความให้ แต่จะดำเนินการประสาน ส่งต่อไปให้หน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งจากสามหน่วยงานดำเนินการให้ นอกจากนี้ หากเป็นกรณีที่จะใช้สิทธิ ในการเรียกค่าสินไหมทดแทนจากจำเลยกรณีที่ตกเป็นผู้เสียหายในคดีอาญา ซึ่งสามารถยื่นคำร้องเข้าไปในคดีอาญาได้ตามประมวล

[11] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173
"ในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต ก่อนเริ่มพิจารณาให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีก็ให้ศาลตั้งทนายความให้
ในกรณีที่มีอัตราโทษจำคุกหรือในคดีที่จำเลยมีอายุไม่เกินสิบแปดปีในวันที่ถูกฟ้องต่อศาล ก่อนเริ่มพิจารณาให้ศาลถามจำเลยว่า มีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีและจำเลยต้องการทนายความก็ให้ศาลตั้งทนายความให้".

กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา44/1[12] โดยไม่ต้องฟ้องเป็นคดีแพ่งและสามารถยื่นคำร้องขอต่อศาลเพื่อให้มีทนายความดำเนินการในส่วนดังกล่าวได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/2[13]

(3) การจ้างทนายความเพื่อว่าความคดีปกครอง

การใช้สิทธิทางคดีปกครองเนื่องจากเป็นการโต้แย้งสิทธิของเอกชนกับหน่วยงานรัฐ ผู้ร้อง อาจไม่จำเป็นต้องมีทนายความให้ความช่วยเหลือ เนื่องจากจะมีนิติกรหรือเจ้าหน้าที่ให้คำแนะนำและดำเนินการให้[14] หากการโต้แย้งสิทธิกับหน่วยงานรัฐที่ส่งผลกระทบจนเป็นเหตุได้รับความเดือดร้อน ต่อประชาชนจำนวนมากจึงเป็นกรณีที่มีพฤติการณ์พิเศษที่จะขอรับการสนับสนุน

---

[12] มาตรา 44/1 วรรคแรก "ในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ ถ้าผู้เสียหายมีสิทธิที่จะเรียกเอาค่าสินไหมทดแทนเพราะเหตุได้รับอันตรายแก่ชีวิต ร่างกาย จิตใจ หรือได้รับความเสื่อมเสียต่อเสรีภาพในร่างกาย ชื่อเสียง หรือได้รับความเสียหายในทางทรัพย์สินอันเนื่องมาจากการกระทำความผิดของจำเลย ผู้เสียหายจะยื่นคำร้องต่อศาลที่พิจารณาคดีอาญาขอให้บังคับจำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ตนก็ได้".

[13] มาตรา 44/2 วรรคสอง "ถ้าความปรากฏต่อศาลว่าผู้ยื่นคำร้องตามมาตรา 44/1 เป็นคนยากจนไม่สามารถจัดหาทนายความได้เองให้ศาลมีอำนาจตั้งทนายความให้แก่ผู้นั้น โดยทนายความที่ได้รับแต่งตั้งมีสิทธิได้รับเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายตามระเบียบที่คณะกรรมการบริหาร ศาลยุติธรรมกำหนด".

[14] พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542
"มาตรา 45 คำฟ้องให้ใช้ถ้อยคำสุภาพและต้องมี
(1) ชื่อและที่อยู่ของผู้ฟ้องคดี
(2) ชื่อหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้องอันเป็นเหตุแห่งการฟ้องคดี
(3) การกระทำทั้งหลายที่เป็นเหตุแห่งการฟ้องคดี พร้อมทั้งข้อเท็จจริงหรือพฤติการณ์ตามสมควรเกี่ยวกับการกระทำดังกล่าว
(4) คำขอของผู้ฟ้องคดี
(5) ลายมือชื่อของผู้ฟ้องคดี ถ้าเป็นการยื่นฟ้องคดีแทนผู้อื่นจะต้องแนบใบมอบฉันทะให้ฟ้องคดีมาด้วย
คำฟ้องใดมีรายการไม่ครบตามวรรคหนึ่ง หรือไม่ชัดเจน หรือไม่อาจเข้าใจได้ ให้สำนักงานศาลปกครองให้คำแนะนำแก่ผู้ฟ้องคดีเพื่อดำเนิน การแก้ไขเพิ่มเติมคำฟ้องนั้นให้ถูกต้อง ในการนี้ให้ถือวันที่ยื่นฟ้องครั้งแรกเป็นหลักในการนับอายุความ..."
วรรคห้า "ในการดำเนินกระบวนพิจารณาคู่กรณีจะดำเนินการทั้งปวงด้วยตนเองหรือจะมอบอำนาจให้ทนายความหรือบุคคลอื่น ซึ่งมีคุณสมบัติตามระเบียบของที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุดกำหนดเพื่อฟ้องคดีหรือดำเนินการแทนได้".

จากกองทุนยุติธรรมได้[15] นอกจากนี้ยังรวมถึงคดีในศาลชำนัญการพิเศษต่างๆ เช่น คดีเกี่ยวกับภาษี คดีที่มีข้อพิพาทเกี่ยวกับแรงงานคดีเกี่ยวกับผู้บริโภคที่คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคหรือสมาคมที่คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภครับรองตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองผู้บริโภคให้มีอำนาจฟ้องและดำเนินคดีแทนผู้บริโภค เป็นต้น

(4) การจ้างทนายความในชั้นบังคับคดี

ในการดำเนินการชั้นบังคับคดี เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาสามารถดำเนินการด้วยตนเองได้ โดยจะได้รับคำแนะนำขั้นตอนในการดำเนินการจากเจ้าหน้าที่ของกรมบังคับคดี แต่จากการดำเนินงาน ในชั้นบังคับคดียังพบว่าประชาชนยังไม่สามารถดำเนินการด้วยตนเองได้ เช่น ขาดความรู้ความเข้าใจในขั้นตอน การบังคับคดี และกรณีที่จำเลยตามคำพิพากษาได้ทำการยักย้ายถ่ายเททรัพย์ที่จะถูกบังคับคดีไปให้กับบุคคลอื่น จึงต้องมีการให้ความช่วยเหลือทางทนายความในชั้นบังคับคดี

สำหรับกองทุนยุติธรรมจะให้การสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายในการจ้างทนายความเมื่อบุคคลใดหรือผู้ต้องหาได้ฟ้องเป็นคดีขึ้นสู่ศาลเท่านั้น ค่าใช้จ่ายและค่าตอบแทนในการจ้างทนายความว่าความ กองทุนยุติธรรมจะให้การสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายเป็นรายคดี โดยพิจารณาจากทนายความที่รับว่าความในคดีซึ่งมีค่าตอบแทนตามค่าวิชาชีพ ดังนี้[16]

(1) คดีในศาลชั้นต้น
- 1.1 คดีแพ่ง คดีละ 5,000 - 30,000 บาท
- 1.2 คดีอาญา คดีละ 5,000 - 50,000 บาท
- 1.3 คดีในศาลชำนัญการพิเศษต่างๆ เช่น คดีปกครอง คดีแรงงาน คดีภาษีอากร และคดีอื่นๆ คดีละ 5,000 - 20,000 บาท
- 1.4 คดีเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คดีละ 5,000 - 40,000 บาท
- 1.5 การบังคับคดี คดีละ 5,000 - 30,000 บาท

[15] กองพิทักษ์สิทธิและเสรีภาพ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ, กองยุติธรรม "กองทุนสนับสนุนทนายความช่วยเหลือทางคดี", **วารสารยุติธรรม ปีที่ 11 ฉบับที่ 4** ประจำปี 2554,หน้า 49.

[16] ประกาศคณะกรรมการบริหารกองทุนยุติธรรม เรื่องการสนับสนุนเงินหรือค่าตอบแทนทนายความหรือผู้ประกอบวิชาชีพ หรือผู้เชี่ยวชาญ เฉพาะด้านเป็นพิเศษและที่ปรึกษา หรือผู้ช่วยเหลือทางกฎหมายหรือในการดำเนินการทางคดี พ.ศ. 2553 ข้อ 4 วรรคแรก.

(2) คดีในชั้นอุทธรณ์หรือชั้นฎีกาได้ค่าตอบแทนทนายความวิชาชีพ คดีละ 5,000 - 20,000 บาท

นอกจากนี้ ยังมีค่าตอบแทนทางวิชาชีพและค่าเดินทาง[17] ทั้งนี้ ค่าใช้จ่ายและค่าตอบแทนในการจ้างทนายความยังขึ้นอยู่กับเนื้อหาและประเด็นแห่งคดี

หากพิจารณาตามข้อมูลสถิติจากกองคลัง สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม ณ วันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2555 ในหมวดการสนับสนุนเงินค่าทนายความ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2549-2555 ตามตาราง 3.2 ด้านล่างจะพบได้ว่าค่าเฉลี่ยการสนับสนุนเงินในหมวดค่าทนายความของกองทุนยุติธรรมอยู่ที่14,458 บาท ต่อเรื่อง โดยมีปี พ.ศ. 2555 ที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ 11,546 ต่อเรื่อง ในขณะที่ค่าเฉลี่ยที่สูงที่สุดอยู่ระหว่างช่วงเพิ่งเริ่มก่อตั้งกองทุนยุติธรรมในพ.ศ. 2551 คือ 16,366 ต่อเรื่อง ทั้งนี้การแสดงถึงค่าเฉลี่ยในการสนับสนุนเงินต่อรายเป็นเพียงตัวชี้วัด “เชิงปริมาณ” เท่านั้น หากต้องการพิจารณาถึง “คุณภาพ” ของการสนับสนุนเงินในหมวดค่าทนายความจากกองทุนยุติธรรม คณะผู้วิจัยได้นำเสนอหลักเกณฑ์ที่สามารถนำมาปรับใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพการให้ความช่วยเหลือด้านทนายความโดยรัฐในเนื้อหาบทที่ 5 ของรายงานนี้

[17] ประกาศคณะกรรมการบริหารกองทุนยุติธรรม เรื่องการสนับสนุนเงินหรือค่าตอบแทนทนายความหรือผู้ประกอบวิชาชีพ หรือผู้เชี่ยวชาญ เฉพาะด้านเป็นพิเศษและที่ปรึกษา หรือผู้ช่วยเหลือทางกฎหมายหรือในการดำเนินการทางคดี พ.ศ. 2553 ข้อ 5.

ปีงบประมาณ	อนุมัติรวมกรณีทั่วประเทศ (เรื่อง)	รวมเงินสนับสนุนที่ใช้จริง (บาท)	ค่าเฉลี่ยเงินสนับสนุนค่าทนายความที่อนุมัติ (ต่อเรื่อง)
2549 (ต.ค. 48 - ก.ย. 49)	n/a	n/a	n/a
2550 (ต.ค. 49 - ก.ย. 50)	14	228,195	16,300
2551 (ต.ค. 50 - ก.ย. 51)	101	1,652,994	16,366
2552 (ต.ค. 51 - ก.ย. 52)	115	1,755,854	15,268
2553 (ต.ค. 52 - ก.ย. 53)	72	949,398	13,186
2554 (ต.ค. 53 - ก.ย. 54)	157	2,410,620	15,354
2555 (ต.ค. 54 - ก.ย. 55)	124	1,431,682	11,546
รวม	**583**	**8,428,743**	**14,458**

ตาราง 2.2 สถิติการสนับสนุนเงินจากกองทุนยุติธรรมในหมวดค่าทนายความกรณีทั่วประเทศ ข้อมูลจาก กองคลัง สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม (ข้อมูล ณ วันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2555)

ข้อสังเกต
การให้ความช่วยเหลือของกองทุนยุติธรรมกับมูลนิธิศูนย์ทนายความมุสลิม

มูลนิธิศูนย์ทนายความมุสลิมเริ่มดำเนินงานเมื่อวันที่ 22 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2550 และได้จดทะเบียนเป็นมูลนิธิตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในปี พ.ศ. 2553 ซึ่งเป็นองค์กรภาคประชาสังคมที่มีบทบาทในการให้บริการทางกฎหมายแก่ประชาชนที่ไม่มีความสามารถทางเศรษฐกิจ และไม่ได้รับความเป็นธรรมในพื้นที่ชายแดนภาคใต้อย่างต่อเนื่อง การปฏิบัติงานของบุคลากรจากมูลนิธิศูนย์ทนายความมุสลิมได้รับความเชื่อถือจากชุมชนประชาชนตลอดจนหน่วยงานราชการในพื้นที่และส่วนกลาง จนทำให้บุคลากรหลายท่านได้รับเชิญให้เข้าร่วมเป็นคณะกรรมการที่ถูกจัดตั้งโดยฝ่ายรัฐ ได้แก่ คณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงกรณีคนหาย และกรณีเสียชีวิตจัดตั้งโดยศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.), คณะอนุกรรมการเพื่อสนับสนุนการปฏิบัติงานของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, คณะกรรมการสภาทนายความ เป็นต้น

วันที่ 12 ตุลาคม พ.ศ. 2553 มูลนิธิศูนย์ทนายความมุสลิมได้เข้าหารือกับกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ เพื่อขอสนับสนุนค่าใช้จ่ายให้กับทนายความในคดีความมั่นคงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เนื่องจากการปฏิบัติงานของมูลนิธิศูนย์ทนายความมุสลิมเป็นการให้ความช่วยเหลือประชาชนที่ไม่ได้รับความเป็นธรรมในพื้นที่โดยไม่คิดค่าใช้จ่ายใดๆทั้งสิ้น ในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2550 - 2553 มูลนิธิศูนย์ทนายความมุสลิมได้รับเรื่องร้องเรียนกว่า 1,200 เรื่อง โดยแบ่งเป็น

- การช่วยเหลือทางคดีความ จำนวน 653 เรื่อง
- ขอความช่วยเหลือประสานงานกับหน่วยงานราชการและคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน จำนวน 615 เรื่อง

ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานทั้งหมดในเวลาที่ผ่านมา มูลนิธิศูนย์ทนายความมุสลิมได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานความร่วมมือเพื่อพัฒนาระหว่างประเทศได้แก่ มูลนิธิเอเชีย ในระหว่างปี พ.ศ. 2552-2553 และการสนับสนุนเงินโดยงบประมาณส่วนตัวจากบุคลากรเอง และชุมชนเท่านั้น ผลจากการหารือดังกล่าวกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพได้แนะนำให้ทางมูลนิธิศูนย์ทนายความมุสลิมดำเนินการจัดส่งรายชื่อทนายความในสังกัดเพื่อขึ้นทะเบียนเป็นทนายความของกองทุนยุติธรรม อันเนื่องมาจากข้อจำกัดในด้านระเบียบของกองทุนยุติธรรมที่ไม่สามารถดำเนินการให้เงินสนับสนุนบุคคลากรล่วงหน้าหากไม่มีผู้มาร้องขอ[18] แต่มูลนิธิศูนย์ทนายความมุสลิมยังต้องดำเนินการช่วยเหลือประชาชนที่ไม่ได้รับความเป็นธรรมในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้โดยไม่คิดค่าใช้จ่าย และไม่ได้รับความช่วยเหลือจากกองทุนยุติธรรมมาจนถึงปัจจุบัน ในระหว่าง มกราคม พ.ศ. 2554 - มีนาคม พ.ศ. 2556 ทางมูลนิธิศูนย์ทนายความมุสลิมได้รับเงินสนับสนุนเพิ่มเติมจากสหภาพยุโรป และมูลนิธิคอนราดอาเดนาวร์ในการดำเนินงานเป็นเวลาทั้งสิ้น 27 เดือน การสนับสนุนในช่วงระยะเวลาดังกล่าวทำให้มูลนิธิศูนย์ทนายความมุสลิมสามารถจัดตั้งศูนย์ให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายเพิ่มขึ้นในจังหวัดสงขลา (อ.จะนะ) เพื่อให้บริการประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากกรณีการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับความมั่นคงหรือสืบเนื่องจากการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับความมั่นคงใน 4 อำเภอของจังหวัดสงขลา จากเดิมที่มีอยู่ 3 ศูนย์ที่จังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส

เนื่องจากในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้มีการฟ้องคดีเกี่ยวกับการใช้บังคับกฎหมายเกี่ยวกับความมั่นคงหรือสืบเนื่องจากการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับความมั่นคงขึ้นสู่ศาล ทนายความจากมูลนิธิศูนย์ ทนายความมุสลิมจะเข้าร่วมเป็นทนายความเพื่อให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชนที่ไม่มีความสามารถทางเศรษฐกิจ หรือไม่ได้รับความเป็นธรรมจากการบังคับใช้กฎหมายดังกล่าวจนคดีถึงที่สุด นอกจากนี้ ยังให้คำแนะนำช่วยเหลือเกี่ยวกับสิทธิที่จำเลยหรือผู้ร้องขอที่จะได้รับตามกฎหมายระหว่างการดำเนินกระบวนการพิจารณาจนคดีถึงที่สุด เช่น การขอสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายในการประกันตัวจากกองทุนยุติธรรม การยื่นคำร้องค่าทดแทนตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 เป็นต้น ซึ่งเป็นการให้ความช่วยเหลือโดยทนายอาสาสมัคร

[18] กระทรวงยุติธรรม, **ข่าวประชาสัมพันธ์ กรมคุ้มครองสิทธิฯ หารือร่วมกับมูลนิธิศูนย์ทนายความมุสลิม**. <www.moj.go.th/th/cms/detail.php?id=15353. > วันที่ 12 ตุลาคม 2553.

หากพิจารณาเปรียบเทียบระหว่างการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน โดยการสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายในการจ้างทนายความของกองทุนยุติธรรมกับการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชนของมูลนิธิศูนย์ทนายความมุสลิม ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีข้อแตกต่างคือ

1. การจ้างทนายความของกองทุนยุติธรรมเป็นทนายความเอกชนจากสำนักงานทนายความทั่วไปที่ได้ขึ้นทะเบียนไว้กับกองทุนยุติธรรม แต่ทนายความจากมูลนิธิศูนย์ทนายความมุสลิมในจังหวัดชายแดน ภาคใต้เป็นทนายความของชุมชนในพื้นที่ ซึ่งให้ความช่วยเหลือในรูปแบบอาสาสมัครเพื่อความเป็นธรรมในสังคม

2. การจัดหาทนายความว่าความให้แก่จำเลยที่กองทุนยุติธรรมให้การสนับสนุนความช่วยเหลือ เป็นการให้ความช่วยเหลือเป็นรายคดีจากทนายความของสำนักงานกฎหมายเอกชน ซึ่งจะมีความชำนาญในคดีที่ให้ความช่วยเหลือ แต่คดีเกี่ยวกับการใช้บังคับกฎหมาย เกี่ยวกับความมั่นคงหรือสืบเนื่องจากการบังคับใช้กฎหมายดังกล่าวในจังหวัดชายแดนภาคใต้ยังต้องมีความเชี่ยวชาญ ความเข้าใจภาษาท้องถิ่น ศาสนา และบริบททางสังคมซึ่งมีเอกลักษณ์แตกต่างจากพื้นที่อื่นๆ ซึ่งทนายความทั่วไปอาจไม่มีความเข้าใจเพียงพอในประเด็นดังกล่าว จึงทำให้ไม่สามารถเข้าถึงข้อเท็จจริงที่จะนำมาใช้ เป็นพยานหลักฐานได้

3. ค่าจ้างทนายความของกองทุนยุติธรรมได้รับการสนับสนุนโดยรัฐ ซึ่งมีค่าตอบแทนทนายความ ในคดีอาญา คดีแพ่ง คดีปกครอง ตลอดจนในชั้นบังคับคดี นอกจากนี้ ยังมีค่าตอบแทนทางวิชาชีพและค่าเดินทาง ในส่วนค่าจ้างทนายความจากมูลนิธิศูนย์ทนายความมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้นั้น ไม่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากรัฐในการดำเนินงาน มีเพียงแต่เงินที่ได้รับบริจาคและงบประมาณที่ได้มาจากหน่วยงานความร่วมมือเพื่อพัฒนาระหว่างประเทศ ที่ให้ความช่วยเหลือโดยจำกัดระยะเวลา ซึ่งอาจจะส่งผลที่ทำให้ไม่มีความต่อเนื่องต่อการดำเนินการและการบริหารจัดการต่างๆ

4. การให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชนเกี่ยวกับการบังคับใช้กฎหมายพิเศษซึ่งเกี่ยวข้องต่อความมั่นคงและความปลอดภัยในชีวิต มูลนิธิศูนย์ทนายความมุสลิมจะเริ่มจากเครือข่ายผู้ช่วยทนายความในแต่ละจังหวัดเป็นผู้ที่ติดตามเรื่อง และตรวจสอบข้อเท็จจริง ในเบื้องต้นในประเด็นที่มีผู้ร้องขอความช่วยเหลือ ไม่ว่าประเด็นที่ขอความช่วยเหลือจะอยู่ในกระบวนการตามขั้นตอนของกฎหมายใด เช่น การนำตัวไปซักถามอาศัยอำนาจตามความในพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548[19] เป็นต้น ทั้งนี้ เพื่อเป็น การป้องกันมิให้เกิดการกระทำใดๆ อันเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนตามที่รับรองตามหลักกฎหมายต่างๆ รวมทั้งหลักกฎหมายสากล หากเป็นทนายความที่ได้รับการสนับสนุนให้ความช่วยเหลือจากกองทุนยุติธรรมจะไม่สามารถก้าวล่วงในขั้นตอนการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับความมั่นคงนี้ได้จนกว่ามีการนำกรณีดังกล่าวมาฟ้องเป็นคดีขึ้นสู่ศาล

5. การให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชนเกี่ยวกับการบังคับใช้กฎหมายพิเศษและคดีความมั่นคงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของมูลนิธิศูนย์ทนายความมุสลิมยังต้องคำนึงถึงยึดถือความเป็นกลางที่ชัดเจน เนื่องจากเป็นการให้ความช่วยเหลือบนพื้นฐานของกฎหมาย หากมีการขอการสนับสนุนช่วยเหลือจากรัฐเพื่อต่อสู้คดีกับรัฐจะส่งผลต่อความเป็นกลางของมูลนิธิศูนย์ทนายความมุสลิม

2.3 การสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายในการชำระค่าธรรมเนียมขึ้นศาล และค่าธรรมเนียมอื่นๆในคดีแพ่งและคดีปกครอง

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งและพาณิชย์ได้กำหนดไว้ว่า ค่าธรรมเนียมขึ้นศาล ได้แก่ ค่าธรรมเนียมศาล ค่าสืบพยานหลักฐานนอกศาล ค่าป่วยการ ค่าพาหนะเดินทาง และค่าเช่าที่พักของพยาน ผู้เชี่ยวชาญ ล่าม และเจ้าพนักงานศาล ค่าทนายความ ค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี ตลอดจนค่าธรรมเนียม หรือค่าใช้จ่ายอื่นๆที่กฎหมายบังคับให้ชำระ[20] ดังนั้น ค่าธรรมเนียมขึ้นศาล และค่าธรรมเนียมอื่นๆ ที่กองทุน ยุติธรรมให้การสนับสนุน ได้แก่

[19] พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 มาตรา 11.

[20] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 149.

1. ค่าธรรมเนียมศาลที่เป็นค่าขึ้นศาล เมื่อคู่ความผู้ยื่นคำฟ้องต่อศาลเป็นผู้ชำระ หรือนำมาวางศาลเป็นเงินสดหรือเช็คที่ธนาคารรับรอง[21]

2. ค่าธรรมเนียมศาล (ค่าธรรมเนียมอื่นๆ)
ทั้งนี้ ไม่รวมถึงค่าธรรมเนียมศาลที่ศาลสั่งให้ฝาย ที่แพ้คดีชำระแทนฝ่ายที่ชนะคดี

แม้ว่าในกรณีที่คู่ความซึ่งไม่สามารถเสียค่าธรรมเนียมศาลจะยื่นคำร้องต่อศาลขอให้ยกเว้น ค่าธรรมเนียมศาลในการฟ้องหรือต่อสู้คดีในศาลชั้นต้น หรือชั้นอุทธรณ์ หรือชั้นฎีกา[22] ในเบื้องต้นผู้ขอรับการสนับสนุนที่ประสงค์ขอความช่วยเหลือจากกองทุนยุติธรรมในส่วนของค่าธรรมเนียมศาลควรดำเนินการยื่นคำร้องขอยกเว้นค่าธรรมเนียมต่อศาล หากศาลไม่อนุญาตยกเว้นค่าธรรมเนียมสามารถขอให้กองทุนยุติธรรมพิจารณาคำขอรับการสนับสนุนต่อไป[23]

การพิจารณาให้การสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายในการชำระค่าธรรมเนียมขึ้นศาลและค่าธรรมเนียมอื่นๆ ยังคำนึงถึงหลักเกณฑ์การพิจารณาให้การสนับสนุนตามระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2553 และระเบียบคณะกรรมการบริหารกองทุนยุติธรรมว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการสนับสนุนเงินกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2553[24] การดำเนินงานที่ผ่านมาได้มีการพิจารณาอนุมัติ การสนับสนุนเงินกองทุนยุติธรรมเพื่อใช้เป็นค่าธรรมเนียมขึ้นศาลและค่าธรรมเนียมอื่นๆในคดีแพ่งและคดีปกครอง ซึ่งสามารถสรุปจำนวนเงินที่ใช้เป็นค่าธรรมเนียมศาลในปีงบประมาณ 2549 - 2555 ได้ดังนี้

[21] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 149 วรรคสองและวรรคสาม.

[22] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 155 มาตรา 156, มาตรา 156/1.

[23] กองพิทักษ์สิทธิและเสรีภาพ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ, ยุติธรรมเข้าถึงพึ่งได้ “กองทุนยุติธรรมช่วยเหลือค่าขึ้นศาล”, **วารสารยุติธรรม ปีที่ 12 ฉบับที่ 1** ประจำปี 2555,หน้า 61.

[24] ระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2553 ข้อ 13 และ ระเบียบคณะกรรมการบริหารกองทุนยุติธรรมว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขในการสนับสนุนเงินกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2553 ข้อ 9.

ปีงบประมาณ	อนุมัติรวมกรณีทั่วประเทศ (เรื่อง)	รวมเงินสนับสนุนที่ใช้จริง (บาท)	ค่าเฉลี่ยเงินสนับสนุนค่าทนายความที่อนุมัติ (ต่อเรื่อง)
2549 (ต.ค. 48 - ก.ย. 49)	n/a	n/a	n/a
2550 (ต.ค. 49 - ก.ย. 50)	11	337,277	30,662
2551 (ต.ค. 50 - ก.ย. 51)	59	766,521	12,992
2552 (ต.ค. 51 - ก.ย. 52)	113	996,554	8,819
2553 (ต.ค. 52 - ก.ย. 53)	73	402,576	5,515
2554 (ต.ค. 53 - ก.ย. 54)	145	1,499,512	10,341
2555 (ต.ค. 54 - ก.ย. 55)	114	1,670,936	14,657
รวม	**515**	**5,673,376**	**11,016**

ตาราง 2.3 สถิติการสนับสนุนเงินจากกองทุนยุติธรรมในหมวดค่าธรรมเนียมศาล กรณีทั่วประเทศ ข้อมูลจากกองคลัง สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม (ข้อมูล ณ วันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2555)

2.4 การสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีเกี่ยวกับการพิสูจน์การแสวงหาข้อเท็จจริงและหลักฐาน

เดิมระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2549 ข้อ 4[25] กำหนดไว้เฉพาะการตรวจพิสูจน์ทาง นิติวิทยาศาสตร์หรือดีเอ็นเอ (DNA) เท่านั้น ภายหลังจึงมีการแก้ไขเพิ่มเติมระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2553 จึงขยายออกไปให้ครอบคลุมถึงค่าวัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือที่ใช้ในการแสวงหาข้อเท็จจริง และหลักฐานรวมถึง ค่าใช้จ่ายในการจัดเตรียมเอกสาร ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการเดินเผชิญสืบของศาล ค่าใช้จ่าย ในการสอบแนวเขต รังวัดที่ดิน หรือ ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับแผนที่ภาพถ่าย ทางอากาศ หรือทางดาวเทียม และการอ่าน แปล ตีความ และวิเคราะห์ภาพถ่าย ซึ่งมีประเด็นที่สำคัญ ดังนี้

1. ค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีเกี่ยวกับการพิสูจน์หมายถึง การตรวจพิสูจน์ทางนิติวิทยาศาสตร์ เช่น การตรวจ พิสูจน์สารพันธุกรรม หรือดีเอ็นเอ (DNA) ในกรณีข้อพิพาทเกี่ยวกับเรื่องครอบครัว การรับรองบุตร เพื่อใช้เป็นหลักฐานประกอบการพิจารณาของศาล การตรวจพิสูจน์สารพันธุกรรม นำไปยื่นประกอบคำร้องต่อสำนักงานเขตหรือที่ว่าการอำเภอเพื่อขอให้รับรองความเป็นบุคคลสัญชาติไทย ทั้งนี้ ในการตรวจพิสูจน์สามารถขอรับบริการได้จากสถานพยาบาล ซึ่งอัตราค่าบริการและรูปแบบการตรวจขึ้นอยู่กับสถานพยาบาลแต่ละแห่งได้กำหนดและกองทุนยุติธรรมจะคิดค่าใช้จ่ายให้เป็นรายบุคคลที่ต้องตรวจพิสูจน์สารพันธุกรรม[26] เว้นแต่เป็นการตรวจพิสูจน์สารพันธุกรรมเพื่อรับรองกระบวนการยุติธรรมในคดีอาญาที่ผู้ร้องขอเป็นผู้ไม่มีความสามารถทางเศรษฐกิจ[27]

---

[25] ระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2549 ข้อ 5 แก้ไขเพิ่มเติม.

[26] กองพิทักษ์สิทธิและเสรีภาพ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ, ยุติธรรมเข้าถึงพึ่งได้ “ค่าตรวจดีเอ็นเอและพิสูจน์ที่ดิน”, **วารสารยุติธรรม ปีที่ 12 ฉบับที่ 2** ประจำปี 2555 หน้า 58.

[27] สถาบันนิติวิทยาศาสตร์ กระทรวงยุติธรรม ที่ ยธ.1002.13/3341 เรื่อง ชี้แจงขอบเขตการให้บริการตรวจพิสูจน์สารพันธุกรรม (DNA) ถึง เลขาธิการสำนักงานศาลยุติธรรม ลงวันที่ 24 สิงหาคม 2552.

นอกจากนี้ ในคดีเกี่ยวกับความมั่นคงในจังหวัดชายแดนใต้ การตรวจพิสูจน์สารพันธุกรรมยังถูกนำไปใช้ในการสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายเป็นหลักประกันในการปล่อยตัวชั่วคราว ซึ่งเป็นการดำเนินการโดยสถาบันนิติวิทยาศาสตร์โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายแต่อย่างใดหากผู้ร้องขอนั้นเป็นผู้ไม่มีความสามารถทางเศรษฐกิจ การตรวจพิสูจน์สารพันธุกรรมในทุกกรณีต้องได้รับความยินยอมจากบุคคลเหล่านั้นศาลจะไม่ออกคำสั่งบังคับบุคคลใดๆให้ต้องยอมตรวจพิสูจน์สารพันธุกรรม[28]

การตรวจพิสูจน์อื่นๆ เช่น การตรวจพิสูจน์ลายมือชื่อ กรณีที่มีข้อพิพาทเกี่ยวกับนิติกรรมสัญญา ซึ่งมีประเด็นข้อต่อสู้ว่าลายมือชื่อในสัญญาไม่ใช่ของตนเอง และประสงค์ให้มีการตรวจพิสูจน์ลายมือชื่อดังกล่าวยังสามารถขอรับการสนับสนุนได้[29]

2. ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับค่าวัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือที่ใช้ในการแสวงหาข้อเท็จจริงและหลักฐาน ค่าใช้จ่ายในการจัด เตรียมเอกสารได้แก่ ค่าใช้จ่ายในการจัดเตรียมเอกสารเพื่อการฟ้องร้องและต่อสู้คดีในชั้นศาล

3. ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการเดินเผชิญสืบของศาลได้แก่ กรณีที่ไม่สามารถนำพยานหลักฐานมาสืบในศาลได้ เช่น ต้องการให้ศาลเห็นที่ตั้งของที่ดิน ทั้งนี้ ผู้ที่ร้องขอเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายต่างๆ เป็นต้น

4. ค่าใช้จ่ายในการสอบแนวเขตรังวัดที่ดิน เช่น กรณีที่มีข้อพิพาทเกี่ยวกับแนวเขตที่ดิน หากมีความประสงค์ที่จะ ให้มีการรับรองแนวเขต หรือกรณีที่ศาลสั่งให้รังวัดแนวเขตของที่ดินพิพาท ซึ่งจะต้องดำเนินการที่สำนักงานที่ดินโดยมีค่าใช้จ่ายในส่วนนี้ซึ่งสามารถขอรับการสนับสนุนจากกองทุนยุติธรรม

[28] กองพิทักษ์สิทธิและเสรีภาพ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ,อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 26 น.57.

[29] กองพิทักษ์สิทธิและเสรีภาพ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ,อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 26 น.58.

5. ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศหรือทางดาวเทียมและการอ่าน แปล ตีความและวิเคราะห์ ภาพถ่ายดังกล่าว ทั้งนี้ เป็นผลสืบเนื่องจากคดีเกี่ยวกับการบุกรุก ทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ส่วนใหญ่จะเป็นกรณี พื้นที่อนุรักษ์ต่างๆ ทั้งกรณีที่หน่วยงานของรัฐฟ้องร้องดำเนินคดีกับประชาชน และกรณีที่เอกชนกล่าวอ้างสิทธิในที่ดินซึ่งเป็นพื้นที่อนุรักษ์ฟ้องประชาชน เป็นต้น[30] ซึ่งประเด็นข้อพิพาทส่วนใหญ่คือ สิทธิการทำกินในที่ดินมาก่อนรัฐประกาศให้เป็นพื้นที่อนุรักษ์ การตรวจพิสูจน์จากภาพถ่ายทางอากาศหรือทางดาวเทียมจึงสามารถนำมาใช้เป็นพยานหลักฐานประกอบการฟ้องร้องและการต่อสู้คดีดังกล่าว ซึ่งค่าใช้จ่ายในส่วนนี้สามารถขอรับการสนับสนุนจากกองทุนยุติธรรมได้ การขอรับการสนับสนุนจากกองทุนยุติธรรมเพื่อใช้เป็นค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีเกี่ยวกับการพิสูจน์ สามารถสรุปจำนวนในปีงบประมาณ พ.ศ. 2549 - 2555 ได้ดังนี้

ปีงบประมาณ	อนุมัติรวมกรณีทั่วประเทศ (เรื่อง)	รวมเงินสนับสนุนที่ใช้จริง (บาท)	ค่าเฉลี่ยเงินสนับสนุนค่าทนายความที่อนุมัติ (ต่อเรื่อง)
2549 (ต.ค. 48 - ก.ย. 49)	n/a	n/a	n/a
2550 (ต.ค. 49 - ก.ย. 50)	n/a	n/a	n/a
2551 (ต.ค. 50 - ก.ย. 51)	n/a	n/a	n/a
2552 (ต.ค. 51 - ก.ย. 52)	n/a	n/a	n/a
2553 (ต.ค. 52 - ก.ย. 53)	9	22,000	2,444
2554 (ต.ค. 53 - ก.ย. 54)	8	99,805	12,476
2555 (ต.ค. 54 - ก.ย. 55)	17	211,290	12,429
รวม	**34**	**333,095**	**9,797**

ตาราง 2.4 สถิติการสนับสนุนเงินจากกองทุนยุติธรรมในหมวดค่ารังวัด, ค่าตรวจพิสูจน์ กรณีทั่วประเทศ ข้อมูลจาก กองคลัง สำนักงาน ปลัดกระทรวงยุติธรรม (ข้อมูล ณ วันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2555)

[30] เพิ่งอ้าง.

2.5 การสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายอื่นๆของผู้ขอรับการสนับสนุน

การสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายอื่นของผู้ขอรับการสนับสนุน ได้แก่ ค่าพาหนะเดินทาง ค่าที่พัก ค่าตอบแทน และค่าใช้จ่ายอื่นที่จำเป็นและเหมาะสม ซึ่งเป็นการสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายทางอ้อมที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม กองทุนยุติธรรมได้ขยายขอบเขตการให้ความช่วยเหลือเพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์กองทุนยุติธรรม เนื่องจากประชาชนยังมีปัญหาในเรื่องค่าใช้จ่ายในการเดินทางหรือการเดินทางตามนัดส่งผลกระทบต่อการหารายได้เลี้ยงชีพซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้ประชาชนบางรายไม่ได้ใช้สิทธิทางศาลและส่งผลกระทบต่อกระบวนการยุติธรรม[31] แต่การสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายยังต้องคำนึงถึงหลักเกณฑ์ที่กำหนดในระเบียบคณะกรรมการบริหารกองทุนยุติธรรมว่าด้วยหลักเกณฑ์วิธีการ และเงื่อนไขในการสนับสนุนเงินกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2553 ซึ่งหลักเกณฑ์ประการสำคัญที่นำมาพิจารณาเป็นประเด็นหลักนั้น เป็นประเด็นเกี่ยวกับความสามารถในการให้ความช่วยเหลือของกองทุนยุติธรรมและความสามารถทางเศรษฐกิจของผู้ขอรับการสนับสนุน

หากเป็นกรณีที่ค่าใช้จ่ายสูงเกินสมควรและเกินกว่าความสามารถของกองทุนยุติธรรมที่จะพิจารณาให้การสนับสนุนได้ เช่น ข้อเท็จจริงปรากฏว่าผู้ขอรับการสนับสนุน มีรายได้หรือมีกำลังความสามารถเพียงพอที่จะชำระค่าใช้จ่ายต่างๆเพื่อเข้าถึงความยุติธรรมได้โดยไม่เดือดร้อน กองทุนยุติธรรมจะไม่พิจารณาให้การช่วยเหลือ[32]

ทั้งนี้ ด้วยเหตุที่กองทุนยุติธรรมได้ขยายขอบเขต การให้ความช่วยเหลือของกองทุนยุติธรรมเพิ่มเติมนั้น เพื่อเป็นการบรรเทาความเดือดร้อนของประชาชน และเพื่อให้สามารถเข้าถึงความยุติธรรมได้ซึ่งหลักเกณฑ์เบื้องต้นในการสนับสนุนฯในกรณีดังกล่าวมีดังนี้[33]

1. เป็นค่าใช้จ่ายเฉพาะเพื่อการเดินทางไปตามนัดศาล หรือติดต่อหน่วยงานราชการ ที่เกี่ยวข้องและเป็นการไปติดต่อ ด้วยความจำเป็น เพราะเหตุแห่งการเป็นคดีความหรือจะเป็นคดีความหรือเพื่อประโยชน์ในการดำเนินคดี

---

[31] กองพิทักษ์สิทธิและเสรีภาพ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ, ยุติธรรมเข้าถึงพึ่งได้ "การสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายอื่นของผู้ขอรับการสนับสนุน," **วารสารยุติธรรม ปีที่ 12 ฉบับที่ 3** ประจำปี 2555, หน้า 58.

[32] เพิ่งอ้าง.

[33] เพิ่งอ้าง.น.58-59.

2. แสดงหลักฐานความจำเป็นที่อ้างถึงดังกล่าว เช่น หมายนัดศาล ใบนัดของพนักงานอัยการ หรือหมายเรียกของพนักงานสอบสอนในกรณีคดีอาญา เป็นต้น

3. เป็นค่าใช้จ่ายอย่างประหยัดเท่าที่มีความจำเป็นและเหมาะสม โดยไม่เกินอัตราที่ทางราชการกำหนด และต้องมีหลักฐานการใช้จ่ายเงินมาแสดง

การขอรับการสนับสนุนฯเพื่อใช้เป็นค่าใช้จ่ายดังกล่าวสามารถสรุปจำนวนในปีงบประมาณ 2549 - 2555 ได้ดังนี้

ปีงบประมาณ	อนุมัติรวมกรณีทั่วประเทศ (เรื่อง)	รวมเงินสนับสนุนที่ใช้จริง (บาท)
2549 (ต.ค. 48 - ก.ย. 49)	n/a	n/a
2550 (ต.ค. 49 - ก.ย. 50)	n/a	n/a
2551 (ต.ค. 50 - ก.ย. 51)	n/a	n/a
2552 (ต.ค. 51 - ก.ย. 52)	n/a	n/a
2553 (ต.ค. 52 - ก.ย. 53)	n/a	n/a
2554 (ต.ค. 53 - ก.ย. 54)	2	33,500
2555 (ต.ค. 54 - ก.ย. 55)	9	28,451
รวม	**11**	**61,951**

ตาราง 2.5 สถิติการสนับสนุนเงินจากกองทุนยุติธรรมในหมวดค่าใช้จ่ายอื่น เช่น ค่าพาหนะ ค่าที่พัก ฯลฯ กรณีทั่วประเทศ ข้อมูลจาก กองคลัง สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม (ข้อมูล ณ วันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2555)

2.6 การสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายในการคุ้มครองพยาน

การคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญาเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนตามหลักสิทธิมนุษยชนสากลให้ดำรงชีวิตอยู่อย่างสงบสุขและได้รับความปลอดภัยในชีวิต ทรัพย์สิน และเป็นภารกิจพื้นฐานสำคัญที่รัฐจะต้องเข้ามาคุ้มครอง การคุ้มครองพยานบุคคลในกระบวนการยุติธรรมซึ่งเป็นกลไกที่จะนำไปสู่การค้นหาความจริงและสร้างความยุติธรรมให้สังคม หากปล่อยให้เกิดการทำลายพยานอันเป็นเครื่องมือที่จะนำไปสู่ การค้นหาความจริงจะส่งผลต่อให้ระบบของกระบวนการยุติธรรมขาดประสิทธิภาพ มาตรการคุ้มครองพยานในคดีอาญาจึงเป็นการรักษาคุณค่าพยานบุคคลและเป็นเครื่องมือที่ให้ได้มาซึ่งพยานหลักฐานในการปราบปรามอาชญากรรม เนื่องจากในปัจจุบันการกระทำความผิดมีการปกปิดหลักฐาน มีการวางแผนงานที่มีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น และมีผู้มีอิทธิพลเข้ามาเกี่ยวข้อง การเข้าถึงข้อมูลหรือพยานหลักฐานจึงทำได้ยากมากขึ้นอีกทั้งความไม่ปลอดภัย การถูกข่มขู่คุกคาม การถูกปองร้ายต่อตนเองและบุคคลใกล้ชิดจึงทำให้พยานผู้พบเห็นการกระทำความผิดหรือทราบเบาะแสมีความเกรงกลัวไม่กล้าเป็นพยานในคดีส่งผลทำให้ไม่มีพยานหลักฐานลงโทษผู้กระทำความผิดได้

สำหรับวัตถุประสงค์ของกองทุนยุติธรรมเป็นการช่วยเหลือคุ้มครองบุคคล “**ก่อน**” เข้าสู่กระบวนการ ในการคุ้มครองพยานตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546[34] เนื่องจากการคุ้มครองพยาน ตามพระราชบัญญัติฯดังกล่าวยังมีข้อจำกัดในการคุ้มครองพยานซึ่งจะเริ่มต้นกระบวนการคุ้มครองเมื่อมีคดี เกิดขึ้น[35] แต่ปัญหาความไม่ปลอดภัยหรือการถูกข่มขู่คุกคามไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะเมื่อเป็นคดีเท่านั้น จึงเป็นการให้ความช่วยเหลือพยานก่อนเข้าสู่กระบวนการคุ้มครองและไม่ให้เกิดช่องว่างของกฎหมาย ในการให้ความช่วยเหลือคุ้มครองประชาชน แต่เนื่องจากกองทุนยุติธรรมเพียงแต่สนับสนุนค่าใช้จ่ายเท่านั้น ไม่ได้กำหนดหลักเกณฑ์ในการคุ้มครองช่วยเหลือหรือมีหน่วยงานดำเนินการคุ้มครองแต่อย่างใด[36] ดังนั้นหลักเกณฑ์วิธีการ และอัตราค่าตอบแทนและค่าใช้จ่ายในการคุ้มครองพยาน รวมถึงบุคคลผู้ทำหน้าที่คุ้มครองจึงไปตามหลักเกณฑ์วิธีการตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546[37] ซึ่งได้กำหนดไว้ 2 มาตรการ คือ

---

[34] กองพิทักษ์สิทธิและเสรีภาพ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ,”ยุติธรรมเข้าถึง พึ่งได้ “ช่วยเหลือคุ้มครองบุคคลก่อนเข้าสู่กระบวนการในการคุ้มครองพยาน”, **วารสารยุติธรรม ปีที่** 12 **ฉบับที่** 4 ประจำปี 2555 หน้า 58.

[35] เพิ่งอ้าง.

[36] เพิ่งอ้าง.

[37] เพิ่งอ้าง.

1. มาตรการทั่วไปในการคุ้มครองพยาน

เป็นมาตรการที่ใช้ในการคุ้มครองพยานมากที่สุด ในกรณีที่พยานอาจไม่ได้รับความปลอดภัย การคุ้มครองให้พยานได้รับความปลอดภัยนั้น ได้แก่ การจัดให้พยานอยู่ในสถานที่ที่ปลอดภัย การปกปิดมิให้มีการเปิดเผย ชื่อตัว ชื่อสกุล ที่อยู่ ภาพ หรือข้อมูลอย่างอื่นที่สามารถระบุตัวพยานได้ตามเหมาะสมแก่สถานะและสภาพของพยาน ลักษณะและพฤติการณ์ความร้ายแรงของคดี พฤติการณ์การข่มขู่ การคุกคามพยานในลักษณะของคดี โดยอาจใช้วิธีการอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายวิธีประกอบกัน มาตรการดังกล่าวยังให้ ความคุ้มครองบุคคลที่พยานร้องขอรวมไปถึงสามี ภริยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดานของพยาน หรือบุคคลอื่นที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพยานซึ่งมีผลต่อการเป็นพยาน แล้วอาจไม่ได้รับความปลอดภัยด้วย ทั้งนี้ การคุ้มครองพยานดังกล่าวยังต้องได้รับความยินยอมจากพยานด้วย[38]

2. มาตรการพิเศษในการคุ้มครองพยาน

หมายถึงกรณีที่พยานในคดีอาญาความผิดฐานใดฐานหนึ่งมีสิทธิร้องขอใช้มาตรการพิเศษในการคุ้มครองความปลอดภัยคือ คดีความผิดเกี่ยวกับ ยาเสพติด คดีความผิดเกี่ยวกับการปราบปรามการฟอกเงิน คดีความผิดเกี่ยวกับปราบปรามการทุจริต คดีความผิดตามกฎหมายศุลกากร คดีความผิดเกี่ยวกับความมั่นคง คดีความผิดเกี่ยวกับเพศ คดีความผิดเกี่ยวกับองค์กรอาชญากรรม คดีที่มีอัตราโทษอย่างต่ำให้จำคุก 10 ปีขึ้นไป หรือคดีที่สำนักงานคุ้มครองพยาน เห็นสมควร โดยมีเงื่อนไขในเรื่องของพฤติการณ์ความไม่ปลอดภัยที่ปรากฏแน่ชัดหรือมีเหตุอันควรเชื่อว่าพยานจะไม่ได้รับความปลอดภัย[39] ซึ่งวิธีการคุ้มครองพยานตามมาตรการพิเศษ สำนักงานคุ้มครองพยานจะดำเนินการอย่างหนึ่งอย่างใดคือย้ายที่อยู่หรือจัดที่พักที่เหมาะสม จ่ายค่าเลี้ยงชีพที่สมควรแก่พยาน หรือบุคคลที่อยู่ในความอุปการะเลี้ยงดูของพยานเป็นระยะเวลาไม่เกินหนึ่งปี การเปลี่ยนชื่อสกุล หลักฐานที่สามารถระบุพยาน การดำเนินการเพื่อกลับคืนสู่ฐานะเดิมตามคำขอของพยาน การช่วยเหลือในการเรียกร้องสิทธิที่พยานได้รับ การจัดให้มีเจ้าหน้าที่คุ้มครอง ความปลอดภัยใน ระยะเวลาที่จำเป็นหรือให้ได้รับความช่วยเหลือหรือได้รับความคุ้มครองตามที่สมควร

[38] พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 มาตรา 6, มาตรา 7.

[39] พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 มาตรา 8.

ทั้งนี้ การดำเนินการดังกล่าวถือเป็นความลับและห้ามมิให้เปิดเผยข้อมูล และมาตรการดังกล่าวยังให้ ความคุ้มครองบุคคลที่พยานร้องขอดังเช่นมาตรการทั่วไปในการคุ้มครองพยาน[40]

ข้อสังเกต
การให้ความช่วยเหลือในการคุ้มครองพยานในจังหวัดชายแดนภาคใต้

สำหรับในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้นั้น ปัจจุบันแม้ว่ายังไม่มีการขอสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายในประเด็นดังกล่าว[41] แต่ได้มีการตั้งศูนย์ประสานงานคุ้มครองพยานสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศคต.)ในพื้นที่ จังหวัดชายแดนภาคใต้ให้เป็นสถานที่ปลอดภัย (Safe house) โดยความร่วมมือระหว่างสำนักงานคุ้มครองพยาน กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม กับศูนย์ปฏิบัติการตำรวจจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศชต.) จังหวัดยะลา และกองบังคับการตำรวจตระเวนชายแดนภาค 4 จังหวัดสงขลา[42] เพื่อสร้างความมั่นใจเกี่ยวกับมาตรการคุ้มครองพยานทำให้เจ้าพนักงานสามารถทำงานคลี่คลายคดีความมั่นคงที่มีความซับซ้อนได้สะดวกมากขึ้น

ศูนย์ประสานงานคุ้มครองพยานในจังหวัดชายแดนภาคใต้จะเป็นศูนย์กลางในการประสานการปฏิบัติงานและรวมรวมข้อมูลระหว่างสองหน่วยงานและหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน และสำนักงานคุ้มครองพยานจะดูแลเรื่องกฎระเบียบ และแนวปฏิบัติ การหาช่องทางนำพยานไปอยู่ในที่ปลอดภัย รวมทั้งดูแลผู้ที่อยู่ในครอบครัว หรือผู้ใกล้ชิดของผู้ที่เข้าร่วมมาตรการคุ้มครองพยาน ทั้งนี้ เพื่อให้การบังคับใช้กฎหมายเกิดประสิทธิภาพสูงสุด

การคุ้มครองพยานให้แก่ชาวไทยมุสลิมในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้นั้น ยังต้องมีความเข้าใจในบริบท วิถีชีวิต การปฏิบัติศาสนกิจ ความเป็นอยู่ที่ผูกพันกับศาสนาและถิ่นที่อยู่ อันเป็นสาเหตุที่ทำให้ไม่ต้องการออกจากถิ่นที่อยู่ แม้ว่าสำนักงานคุ้มครองพยานได้จัดให้มีสถานที่ที่ปลอดภัยสำหรับการคุ้มครองพยาน (Safe House) ที่ไม่ห่างไกลจากถิ่นที่อยู่เดิม

[40] พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 มาตรา 9, มาตรา10, มาตรา 11

[41] บันทึกการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 4.

[42] เพิ่งอ้าง.

ของพยานและครอบครัวตลอดผู้ใกล้ชิด แต่ความรู้สึกของชาวไทยมุสลิมในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ยังมีความคิดว่ายังห่างไกลจากถิ่นที่อยู่เดิม ซึ่งเป็นปัญหาในการชักจูงหว่านล้อมให้ไปอยู่ในสถานที่ที่ปลอดภัย สำหรับการคุ้มครองพยานที่ได้จัดให้ แม้ว่าถิ่นที่อยู่เดิมของพยานและครอบครัวตลอด ผู้ใกล้ชิดอยู่ในพื้นที่ที่มีความเสี่ยงสูง เช่น กรณีที่นำพยานมาอยู่ที่สถานที่ที่ปลอดภัยที่ได้จัดให้ แต่ได้หลบหนีออกไปในภายหลัง ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับความยินยอม ซึ่งเป็นเงื่อนไขหลักของชาวไทยมุสลิมในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้[43]

นอกจากนี้ การคุ้มครองพยานคดีความมั่นคงในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ยังมีสัดส่วนที่น้อย เพราะการก่อเหตุการณ์ความไม่สงบนั้นส่วนใหญ่จะไม่รู้ตัวผู้ก่อเหตุ[44] ส่วนคดีอาญาชีวิตร่างกายอื่นๆ ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ แม้ว่าพยานไม่ขออยู่ในสถานที่ที่ปลอดภัยที่ได้จัดให้ แต่กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพได้แจ้งแก่เจ้าหน้าที่ตำรวจในพื้นที่เพื่อจัดให้มีเจ้าหน้าที่ตำรวจให้ความช่วยเหลือหรือให้ความคุ้มครองดูแลตามสมควร[45]

การคุ้มครองพยานกองทุนยุติธรรมได้สนับสนุนค่าตอบแทนและค่าใช้จ่ายให้แก่พยาน โดยอาศัย ความตามระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยค่าตอบแทนและค่าใช้จ่ายแก่พยาน สามี ภริยา บุพการี ผู้สืบสันดานของพยานหรือบุคคลอื่นที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2547[46] ซึ่งแบ่งเป็น 3 กรณี ดังนี้

1. ค่าตอบแทนกรณีพยานได้ให้ข้อเท็จจริงต่อพนักงานผู้มีอำนาจสืบสวนคดีอาญา พนักงานผู้มีอำนาจสอบสวนคดีอาญา พนักงานผู้มีอำนาจ ในการฟ้องคดีอาญาหรือ เบิกความต่อศาล[47]

2. อัตราค่าตอบแทนกรณีพยาน หรือสามี ภริยา บุพการี ผู้สืบสันดาน หรือบุคคลอื่นที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดพยานได้รับความเสียหายแก่ชีวิต ร่างกาย อนามัย เสรีภาพ ชื่อเสียง ทรัพย์สิน หรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใด เพราะมีการกระทำผิดอาญา โดยเจตนาเนื่องจาก การที่พยานจะมาหรือได้มาเป็นพยาน[48]

---

[43] เพิ่งอ้าง.

[44] เพิ่งอ้าง.

[45] เพิ่งอ้าง.

[46] ประกาศ ณ วันที่ 29 กันยายน พ.ศ. 2547.

[47] ระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยค่าตอบแทนตอบแทนและค่าใช้จ่ายแก่พยาน สามีภริยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดานของพยานหรือบุคคลอื่น ที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2547 ข้อ 6.

[48] ระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยค่าตอบแทนตอบแทนและค่าใช้จ่ายแก่พยาน สามีภริยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดานของพยาน หรือบุคคลอื่น ที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2547 ข้อ 10.

3. ค่าใช้จ่ายในการคุ้มครองพยาน สามี ภริยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดานของพยาน หรือบุคคลอื่น ที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดซึ่งมีผลต่อการที่พยานจะมาเป็นพยาน[49]

กองทุนยุติธรรมได้พิจารณาอนุมัติการสนับสนุนเงินเพื่อการดำเนินงานการคุ้มครองพยานในคดี อาญาในปีงบประมาณ 2549 - 2555 ซึ่งจัดอยู่ในประเภทการคุ้มครองพยานในมาตรการทั่วไปซึ่งปรากฏการสนับสนุนให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ขอการสนับสนุนหนึ่งราย ดังนี้

ปีงบประมาณ	อนุมัติรวมกรณีทั่วประเทศ (เรื่อง)	รวมเงินสนับสนุนที่ใช้จริง (บาท)
2549 (ต.ค. 48 - ก.ย. 49)	n/a	n/a
2550 (ต.ค. 49 - ก.ย. 50)	n/a	n/a
2551 (ต.ค. 50 - ก.ย. 51)	n/a	n/a
2552 (ต.ค. 51 - ก.ย. 52)	n/a	n/a
2553 (ต.ค. 52 - ก.ย. 53)	1	434,400
2554 (ต.ค. 53 - ก.ย. 54)	n/a	n/a
2555 (ต.ค. 54 - ก.ย. 55)	n/a	n/a
รวม	**1**	**434,400**

ตาราง 2.6 สถิติการสนับสนุนเงินจากกองทุนยุติธรรมในการคุ้มครองพยานกรณีทั่วประเทศ ข้อมูลจาก กองคลัง สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม (ข้อมูล ณ วันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2555)

[49] ระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยค่าตอบแทนตอบแทนและค่าใช้จ่ายแก่พยาน สามีภริยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดานของพยาน หรือบุคคลอื่น ที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2547 ข้อ 20.

2.7 การสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายเนื่องจากความเสียหายที่เกิดจากการกระทำความผิดทางอาญา การกระทำโดยมิชอบทางปกครอง การกระทำละเมิด หรือมีผลกระทบต่อความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรม

การสนับสนุนช่วยเหลือความเสียหายที่เกิดจากการกระทำความผิดทางอาญา การกระทำโดยมิชอบทางปกครอง หรือการกระทำละเมิดที่มีผลกระทบต่อประชาชนหรือกลุ่มบุคคลตั้งแต่สิบรายขึ้นไป หรืออาจมีผลกระทบต่อความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรม เช่น การสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายให้แก่ผู้ขอรับการสนับสนุนจากกองทุนยุติธรรม ที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดทางอาญาที่รุนแรง การก่ออาชญากรรมที่ได้รับความสนใจจากประชาชนเป็นจำนวนมาก และรวมไปถึงการเยียวยาให้แก่ผู้ที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดทางอาญา ซึ่งได้ขาดอายุความในการใช้สิทธิในกระบวนการยุติธรรม หรือได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดทางอาญาโดยไม่ทราบตัวผู้ที่กระทำความผิด เป็นต้น ความเสียหายที่เกิดจากการกระทำความผิดดังกล่าวข้างต้นจึงไม่จำกัด เฉพาะแต่ผู้ขอรับการสนับสนุนจากกองทุนยุติธรรม ที่เป็นผู้ไม่มีความสามารถทางเศรษฐกิจเท่านั้น เพียงแต่ผู้ขอรับการสนับสนุนจากกองทุนยุติธรรม ซึ่งได้รับความเสียหายนั้นมิได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดทางอาญานั้น

การขอรับสนับสนุนจากกองทุนยุติธรรมเนื่องจากความเสียหายที่เกิดจากการกระทำทางปกครองเป็นผลจากการใช้คำสั่งทางปกครองจนส่งผลกระทบที่ได้รับความเดือดร้อนต่อประชาชนจำนวนมากสืบเนื่องจากบทบัญญัติ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้กำหนดสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนในการคุ้มครองสิทธิของประชาชนจากการกระทำของหน่วยงานของรัฐ ดังนั้น การมีสิทธิเข้าไปมีส่วนร่วมกับรัฐในการดำเนินการเกี่ยวกับการปฏิบัติราชการทางปกครองใดที่มีผลหรืออาจมีผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของตน[50] การมีสิทธิที่จะเสนอเรื่องราวร้องทุกข์และจะต้องได้รับการพิจารณาในเรื่องดังกล่าวภายในเวลาอันรวดเร็ว[51] สิทธิของประชาชนที่จะฟ้องร้องหน่วยงานต่างๆของรัฐจากการกระทำหรือละเว้น

[50] รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 58.
[51] รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 59.

การกระทำอันเป็น การกระทบสิทธิของตน[52] เช่น องค์กรปกครองส่วนตำบลอนุญาตให้นำขยะมาทิ้งในพื้นที่ทำให้ประชาชนในพื้นที่ ได้รับผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพอนามัยของประชาชนในท้องถิ่นนั้นและมีการฟ้องต่อศาลปกครองให้มีคำสั่งระงับการกระทำดังกล่าว ซึ่งต้องมีค่าใช้จ่ายในการดำเนินการฟ้องร้องต่อศาลปกครอง

การขอรับสนับสนุนจากกองทุนยุติธรรม เนื่องจากจากความเสียหายที่เกิดจากการกระทำโดยมิชอบทางละเมิดโดยมิชอบนั้น ปัจจุบันประเด็นปัญหาต่างๆที่รับผลกระทบจากการพัฒนาสมัยใหม่และการช่วงชิงทรัพยากร โดยไม่ยุติธรรมมีมากขึ้น เช่น ปัญหาการทำประมงพื้นบ้าน ซึ่งนายทุนได้ดำเนินคดีกับกลุ่มประมงพื้นบ้านในจังหวัดปัตตานี ซึ่งกองทุนยุติธรรมได้สนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายในการใช้สิทธิในกระบวนการยุติธรรมเพื่อต่อสู้คดีแก่กลุ่มประมงพื้นบ้านเนื่องจากเป็นการกระทำละเมิดที่มีผลกระทบจนเป็นเหตุได้รับความเดือดร้อนต่อประชาชนจำนวนมาก ทั้งที่เป็นการดำรงชีพด้วยวิถีชีวิตดั้งเดิม[53] การขอรับการสนับสนุนจากกองทุนยุติธรรม เนื่องจากเพื่อใช้เป็นค่าใช้จ่ายดังกล่าวสามารถสรุปจำนวนในปีงบประมาณ 2549 - 2555 ได้ดังนี้

[53] "ปมแย่งอ่าวปัตตานีบานปลาย ประมงพื้นบ้านยื่อหน้าศาลสู้คดีนายทุนเลี้ยงหอยแครง" www.isranews.org/cms/index.php?option=com_content &task=view&id=3441&Itemid=86&font-size=larger, วันที่ 25 ธันวาคม 2555".

[52] รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 60.

ปีงบประมาณ	อนุมัติรวมกรณีทั่วประเทศ (เรื่อง)	รวมเงินสนับสนุนที่ใช้จริง (บาท)
2549 (ต.ค. 48 - ก.ย. 49)	n/a	n/a
2550 (ต.ค. 49 - ก.ย. 50)	n/a	n/a
2551 (ต.ค. 50 - ก.ย. 51)	n/a	n/a
2552 (ต.ค. 51 - ก.ย. 52)	n/a	n/a
2553 (ต.ค. 52 - ก.ย. 53)	2	200,000
2554 (ต.ค. 53 - ก.ย. 54)	n/a	n/a
2555 (ต.ค. 54 - ก.ย. 55)	n/a	n/a
รวม	2	200,000

ตาราง 2.7 สถิติการสนับสนุนเงินจากกองทุนยุติธรรมในคดีอาญาและคดีปกครองกลุ่มกรณีทั่วประเทศ ข้อมูลจาก กองคลัง สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม (ข้อมูล ณ วันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2555)

2.8 การสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายอื่นๆ เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของกองทุนยุติธรรม

การสนับสนุนเงินจากกองทุนยุติธรรมในกรณีดังกล่าวเป็นการให้ความช่วยเหลือประชาชนในทางกฎหมายในการฟ้องร้อง การดำเนินคดี หรือการบังคับคดีอันมีวัตถุประสงค์เพื่อการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนหรือไม่ได้รับความเป็นธรรม หรือการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ รวมถึงผู้ที่กระทำการใดๆ เพื่อปกป้อง คุ้มครอง หรือรักษาทรัพยากรธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อม เช่น การให้ความช่วยเหลือ

เกษตรกรเพื่อบรรเทาความเดือดร้อนเสียหายจากการจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตรซึ่งยังไม่ได้รับชำระเงินและให้พ้นจากหนี้สิน[54] หรือค่าใช้จ่ายในการขนย้ายทรัพย์ ค่าเช่าโกดังเก็บรักษาทรัพย์ที่ได้จากการบังคับคดี ค่าแปลเอกสาร ตลอดจนค่าใช้จ่ายอื่นที่สืบเนื่องมากจากการดำเนินการในกระบวนการยุติธรรมที่ส่งผลกระทบต่อการหารายได้เลี้ยงชีพ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม การขอสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายในประเด็นอื่นๆ ยังควรต้องพิจารณาในเบื้องต้นว่ามีหน่วยงานใด ที่มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวประเด็นนี้โดยเฉพาะในการบรรเทาความเดือดร้อนเสียหาย หรือไม่ได้รับความเป็นธรรม สำหรับกรณีดังกล่าว การขอรับการสนับสนุนจากกองทุนยุติธรรม เพื่อใช้เป็นค่าใช้จ่ายดังกล่าวสามารถสรุปจำนวนในปีงบประมาณ 2549 - 2555 ได้ดังนี้

ปีงบประมาณ	อนุมัติรวมกรณีทั่วประเทศ (เรื่อง)	รวมเงินสนับสนุนที่ใช้จริง (บาท)	ค่าเฉลี่ยเงินสนับสนุนค่าทนายความที่อนุมัติ (ต่อเรื่อง)
2549 (ต.ค. 48 - ก.ย. 49)	n/a	n/a	n/a
2550 (ต.ค. 49 - ก.ย. 50)	n/a	n/a	n/a
2551 (ต.ค. 50 - ก.ย. 51)	n/a	n/a	n/a
2552 (ต.ค. 51 - ก.ย. 52)	n/a	n/a	n/a
2553 (ต.ค. 52 - ก.ย. 53)	79	2,304,139	29,166
2554 (ต.ค. 53 - ก.ย. 54)	9	2,168,058	240,895
2555 (ต.ค. 54 - ก.ย. 55)	7	1,094,783	156,398
รวม	**95**	**5,566,996**	**58,600**

ตาราง 2.8 สถิติการสนับสนุนเงินจากกองทุนยุติธรรมในหมวดอื่นๆ กรณีทั่วประเทศ ข้อมูลจาก กองคลัง สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม (ข้อมูล ณ วันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2555)

[54] "รัฐบาลมอบเงินช่วยเหลือชาวนาจังหวัดพิษณุโลก" www.thaigov.go.th/th/governmental/item/42911-.html?tmpl=component&print=1,วันที่ 25 ธันวาคม 2555.

จากข้อมูลสถิติการสนับสนุนเงินและค่าใช้จ่ายหมวดอื่นๆจากกองทุนยุติธรรมดังกล่าวรวมทั้งหมด 95 เรื่อง ในระยะเวลา 3 ปี คิดเป็นจำนวนงบประมาณทั้งหมด 5,566,996 บาท หากพิจารณาในรายละเอียดแล้วการสนับสนุนดังกล่าวเป็นเพียงการให้ความช่วยเหลือผู้ขอเพียงรายเดียวเท่านั้น จึงมีประเด็นที่ควรพิจารณาว่ากองทุนยุติธรรมได้กำหนดขอบเขตหรือจำกัดการสนับสนุนในประเด็นนี้หรือไม่ เพียงใด และหากได้กำหนดแนวทางดำเนินการไว้นั้นจะส่งผลให้เกิดความเสมอภาคสำหรับผู้ขอรับการสนับสนุนในประเด็นนี้เพียงใด

2.9 วิเคราะห์การพิจารณาอนุมัติหรือไม่อนุมัติคำขอรับการสนับสนุนจากกองทุนยุติธรรม

หลักเกณฑ์การพิจารณาอนุมัติหรือไม่อนุมัติคำขอรับการสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายของกองทุนยุติธรรมสำหรับทั้ง 8 กรณีข้างต้น ได้มีแนวปฏิบัติที่ได้ถูกอ้างอิงจากหลักเกณฑ์ของ *ระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2553 และระเบียบคณะกรรมการบริหารกองทุนยุติธรรมว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขในการสนับสนุนเงินกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2553* เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของกองทุนยุติธรรม[55] โดยคณะกรรมการ หรือคณะอนุกรรมการ หรือผู้ที่ได้รับมอบหมาย อาจพิจารณาจ่ายเงินจากกองทุนยุติธรรมเพื่อสนับสนุนค่าใช้จ่ายแก่ผู้ขอรับการสนับสนุนได้โดยคำนึงถึงหลักเกณฑ์ข้อใดข้อหนึ่งดังนี้[56]

1. ความสามารถในการให้ความช่วยเหลือของกองทุน
2. พฤติกรรมและข้อเท็จจริงของผู้ขอรับการสนับสนุนต้องเป็นเรื่องการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ หรือปกป้องรักษาประโยชน์ส่วนรวมของประชาชน
3. ลักษณะของการกระทำผิดหรือการกระทำละเมิดที่มีผลกระทบต่อประชาชนให้ได้รับความเสียหายหรือเกิดภัยพิบัติต่อส่วนรวมหรือความมั่นคงของประเทศ
4. ลักษณะของการกระทำผิดหรือการกระทำละเมิดที่มีกระทบต่อความเชื่อมั่นของประชาชนหรือกระบวนการยุติธรรมของประเทศ

[55] ระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2553 ข้อ 5.

[56] ระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2553 ข้อ 13 และระเบียบคณะกรรมการบริหารกองทุนยุติธรรมว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขในการสนับสนุนเงินกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2553 ข้อ 9.

5. เรื่องที่มีผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชนความมั่นคงของประเทศหรือความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ
6. พฤติกรรมข้อเท็จจริงและเงื่อนไขอื่นๆตามสถานการณ์ สภาพแวดล้อมที่เกิดขึ้น เช่น การช่วยเหลือให้พ้นจากการกระทำของผู้มีอิทธิพลหรือการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าหน้าที่ของรัฐ เป็นต้น
7. ความสามารถทางเศรษฐกิจของผู้ขอรับการสนับสนุน[57]
8. การสนับสนุนของกองทุนนี้ให้คำนึงถึงโอกาสที่ผู้ขอรับการสนับสนุนจะได้รับการช่วยเหลือหรือบรรเทาความเสียหายตามกฎหมายอื่นด้วย
9. การสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการให้ความช่วยเหลือประชาชนเพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของกองทุนยุติธรรมแท้จริงอาจมีการกำหนดเงื่อนไขเป็นการเฉพาะเรื่องตามที่คณะกรรมการกำหนดได้[58]

หากการพิจารณาสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายให้แก่ผู้ขอรับการสนับสนุนจากกองทุนยุติธรรมของคณะกรรมการบริหารกองทุนยุติธรรมในเรื่องใด หากไม่มีหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่คณะกรรมการบริหารกองทุนยุติธรรมกำหนดให้ใช้ระเบียบของทางราชการที่กำหนดไว้ในเรื่องนั้นได้โดยอนุโลม[59]

สำหรับแนวทางของคณะกรรมการบริหารกองทุนยุติธรรมในการพิจารณาอนุมัติ และไม่อนุมัติการสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายในเชิงปฏิบัติผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลสถิติ เหตุผลของการพิจารณากรณีอนุมัติ ไม่อนุมัติ และยุติ ในช่วงเวลา 16 เดือน ตั้งแต่เดือนตุลาคม พ.ศ. 2554 - มกราคม พ.ศ. 2556 โดยเน้นการศึกษา**กรณีผู้ขอรับการสนับสนุนค่าจ้างทนายความเพื่อว่าความในคดี** จำนวนรวมทั้งสิ้น 891 ราย ปรากฏดังนี้

---

[57] ระเบียบคณะกรรมการบริหารกองทุนยุติธรรมว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการสนับสนุนเงินกองทุนยุติธรรม พ.ศ.2553 ข้อ 9 (7)
อย่างไรก็ตาม ความในข้อกำหนดของระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยกองทุนยุติธรรม พ.ศ.2553 ข้อ 13 (7) ใช้คำว่า "ฐานะทางเศรษฐกิจของผู้ขอรับการสนับสนุน" โดยคณะกรรมการบริหารกองทุนยุติธรรมจะพิจารณาจากทั้งรายรับ รายจ่าย หนี้สิน และภาระทางการเงินอื่นๆ เป็นรายคดี โดยไม่มีการกำหนดจำนวนรายได้ไว้โดยเฉพาะเพื่อให้สอดคล้องกับความจำเป็นของผู้ร้องขอรับการสนับสนุนแต่ละราย.

[58] ระเบียบคณะกรรมการบริหารกองทุนยุติธรรมว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการสนับสนุนเงินกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2553 ข้อ 9 (9).

[59] ระเบียบคณะกรรมการบริหารกองทุนยุติธรรมว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการสนับสนุนเงินกองทุนยุติธรรม พ.ศ.2553 ข้อ 13.

1. **กรณีอนุมัติ** จำนวน 165 ราย ส่วนมากมีสาเหตุพื้นฐานมาจากการที่พฤติกรรมและข้อเท็จจริงของผู้ขอรับการสนับสนุนเป็นเรื่องการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพหรือการปกป้องรักษาประโยชน์ส่วนรวมของประชาชน[60] อันได้แก่ กรณีที่ถูกสามีทำร้ายร่างกายและเกิดการฟ้องหย่าโดยมีเหตุแห่งการหย่า การฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนในกรณีที่ผู้ร้องเป็นผู้ได้รับความเสียหาย กรณีคุ้มครองสิทธิเด็ก กรณีข้อพิพาทเรื่องที่ดินที่ผู้ร้องเป็นผู้เสียหาย เป็นต้น

2. **กรณีไม่อนุมัติ** จำนวน 177 ราย สาเหตุการไม่อนุมัติให้การสนับสนุนจากกองทุนยุติธรรมมีพื้นฐานมาจากการพิจารณาองค์ประกอบหลายด้าน ได้แก่ การประเมินคุณสมบัติของผู้ร้องว่าเคยกระทำผิดมาก่อนหรือไม่ ความเป็นไปได้ที่จะหลบหนี หรือความสามารถทางเศรษฐกิจของผู้ขอในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม

นอกจากนั้นคณะกรรมการกองทุนฯยังได้พิจารณาถึงความเป็นไปได้ที่ผู้ขอจะสามารถได้รับความช่วยเหลือในการเข้าถึงความยุติธรรมจากหน่วยงานอื่นหรือบรรเทาความเสียหายตามกฎหมาย เช่น กรณีที่มีการช่วยเหลือตามกฎหมายในชั้นสอบสวน ชั้นพนักงานอัยการ และในชั้นศาล ตลอดจนหน่วยงานอื่นๆที่เกี่ยวข้อง เช่น สภาทนายความ คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค สำนักงานคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน เป็นต้น

3. **กรณีคำขอยุติ** จำนวน 549 ราย สาเหตุหลักที่ผู้ขอรับการสนับสนุนมีความประสงค์จะยุติเรื่อง คือ การที่ผู้ขอได้รับทราบสิทธิของตนในการได้รับความช่วยเหลือในการเข้าถึงความยุติธรรมจากหน่วยงานอื่นหรือบรรเทาความเสียหายตามกฎหมาย ส่วนสาเหตุรองคือ การที่ผู้ขอประสงค์ยุติเรื่องเนื่องจากเหตุผลส่วนตัว เช่น การยอมความ การประนีประนอมนอกศาล หรือผู้ขอรับการสนับสนุนไม่ประสงค์จะยื่นเอกสารเพิ่มเติม เป็นต้น

[60] ระเบียบคณะกรรมการบริหารกองทุนยุติธรรม ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขในการสนับสนุนเงินกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2553 ข้อ 9 (2).

นอกจากนี้ ยังมีสาเหตุอื่นๆในการยุติเรื่องรวมถึงการที่ผู้ขอดำเนินการยื่นคำขอซ้ำ คดีขาดอายุความ คำขอที่ไม่อยู่ในอำนาจการสนับสนุนของกองทุนยุติธรรม เช่น การขอสนับสนุนเงินเยียวยา ฯลฯ

ภาพรวมของกรณีการพิจารณาการอนุมัติ และไม่อนุมัติทั้งหมดที่ได้ศึกษามา ผู้วิจัยมีความเห็นว่ากองทุนยุติธรรมยังไม่มีหลักเกณฑ์กำหนดชัดเจนนัก หากแต่ได้มีการพิจารณาเป็นกรณีๆ โดยอาศัยแนวทางจากระเบียบต่างๆที่กำหนดไว้ปฏิบัติภายในประกอบกับการใช้ประสบการณ์ของคณะกรรมการบริหารกองทุนยุติธรรมเป็นหลัก

อย่างไรก็ดี เมื่อพิจารณาเพิ่มเติมจากระเบียบคณะกรรมการบริหารกองทุนยุติธรรม ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขในการสนับสนุนเงินกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2553 เกี่ยวกับการแจ้งผลการพิจารณาของ คณะกรรมการบริหารกองทุนยุติธรรม ให้ผู้ขอรับการสนับสนุนทราบภายใน 7 วัน นับตั้งแต่วันที่คณะกรรมการบริหารกองทุนยุติธรรมพิจารณา[61] เนื่องจากสถิติจำนวนผู้ขอที่ไม่ได้รับอนุมัติมีจำนวนมาก ซึ่งในหลายกรณีประชาชนที่เข้ามาขอความช่วยเหลือนั้นไม่มีความความรู้กฎหมายเข้าใจในสิทธิของตน จึงมีความจำเป็นที่ต้องการได้ความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ประจำสำนักงานยุติธรรมในแต่ละจังหวัดเพิ่มเติม โดยเป็นผู้ประสานการดำเนินการส่งต่อเรื่องที่ไม่ได้รับอนุมัติไปยังหน่วยงานต่างๆ

ผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่าเพื่อเป็นการเพิ่มศักยภาพของกองทุนยุติธรรมในการให้ความช่วยเหลือการเข้าถึงความยุติธรรมแก่ประชาชน และเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานของบุคลากรในองค์กรอย่างยั่งยืน การเพิ่มความร่วมมือกับหน่วยงานอื่นที่มีศักยภาพในการให้ความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชนจึงเป็นเรื่องที่จำเป็น และสามารถตัดทอนขั้นตอนงานในส่วนที่เพิ่มมาได้

2.10 การประเมินข้อดีและข้อด้อยของกองทุนยุติธรรม

นับตั้งแต่กระทรวงยุติธรรมได้จัดตั้งกองทุนยุติธรรมขึ้นมาตามพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่าย ประจำปี พ.ศ. 2549 ได้มีการปรับปรุงแก้ไขระเบียบว่าด้วยกองทุนยุติธรรมให้มีความ

[61] ระเบียบคณะกรรมการบริหารกองทุนยุติธรรม ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขในการสนับสนุนเงินกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2553 ข้อ 12.

เหมาะสมและสอดคล้องต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชนดังที่ได้กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ตลอดจนการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ ปัญหาสังคม และสภาพปัญหาทางการเมืองในปัจจุบันให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น การดำเนินการของกองทุนยุติธรรมยังมีข้อดีและข้อด้อย ดังนี้

2.10.1 **ข้อดีของกองทุนยุติธรรม**

1. ขยายการสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นอีก 4 กรณี ซึ่งเป็นการแก้ไขอุปสรรคในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม ตลอดจนให้มีความสอดคล้องกับการสภาพปัญหาการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สภาพปัญหาสังคม และสภาพปัญหาทาง การเมืองในปัจจุบันให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น เช่น ปัญหาสาเหตุที่ขอรับการสนับสนุน ปัญหาเรื่องระยะเวลาในการขอรับสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่าย การสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายเนื่องจากความเสียหายที่เกิดจากการกระทำความผิดต่างๆ

2. ระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2553 ได้ให้อำนาจคณะกรรมการบริหาร กองทุนยุติธรรมแต่งตั้งคณะอนุกรรมการ คณะทำงาน หรือบุคคลเพื่อกลั่นกรองข้อเท็จจริงในเบื้องต้นก่อนส่งให้คณะกรรมการบริหารกองทุนยุติธรรมพิจารณาวินิจฉัยคำขอรับ การสนับสนุนเงินกองทุนยุติธรรมหรือดำเนินการใดๆตามความจำเป็น เช่น การแต่งตั้งคณะอนุกรรมการพิจารณาคำขอรับการสนับสนุนและค่าใช้จ่ายในการวางประกันตัวการปล่อยตัวชั่วคราว ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้คณะพิเศษเพื่อพิจารณาคำขอรับสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายจากกองทุนยุติธรรมในการวางประกันปล่อยตัวชั่วคราวให้กับผู้ต้องขังคดีความมั่นคงในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ทำให้มีความรวดเร็วในการรับคำขอและกลั่นกรองข้อเท็จจริงในเบื้องต้นก่อนส่งให้คณะกรรมการบริหารกองทุนยุติธรรมในส่วนกลางพิจารณาอนุมัติคำขอต่อไป อย่างไรก็ตาม การอนุมัติให้การสนับสนุนจากกองทุนยุติธรรมยังเป็นอำนาจของคณะกรรมการบริหารกองทุนยุติธรรมจึงต้องรอให้คณะกรรมการบริหารกองทุนยุติธรรมมีคำวินิจฉัยจึงให้ความช่วยเหลือได้ อันเป็นข้อจำกัดประการหนึ่ง

3. การให้โอกาสแก่ภาคประชาสังคม เช่น ผู้นำชุมชน ในการมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น หรือให้การรับรองความประพฤติของผู้ที่ยื่นคำขอรับการสนับสนุนและค่าใช้จ่ายในการวางประกันตัวการปล่อยตัวชั่วคราวจากกองทุนยุติธรรม เช่น ผู้นำชุมชนจะรับรองหากไม่มีพฤติกรรมหลบหนี[62]

4. ผู้ที่ได้รับการสนับสนุนและค่าใช้จ่ายในการวางประกันตัวการปล่อยตัวชั่วคราว ส่วนมากจะมีการหลบหนีที่น้อยมาก (ข้อมูลเพิ่มเติมจากตาราง 2.1 และตาราง 2.9 (2)) สืบเนื่องมาจากหลักเกณฑ์ที่ใช้พิจารณาค่าใช้จ่ายในการวางประกันการปล่อยตัวชั่วคราวมีความเข้มงวดสูงและผ่านการกลั่นกรองมาจากหลายฝ่าย ทำให้ผู้บริสุทธิ์รายอื่นๆมีโอกาสได้รับการประกันตัวมากขึ้น เช่น ผู้ที่ได้รับการสนับสนุนและค่าใช้จ่ายในการวางประกันตัวการปล่อยตัวชั่วคราวในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้[63]

อย่างไรก็ตาม กรณีที่ยังมีการหลบหนียังเป็นที่มาการปรับเปลี่ยน หลักเกณฑ์การสนับสนุนเงินหรือ ค่าใช้จ่ายในการวางเงินประกันการปล่อยตัวชั่วคราวให้มีความเข้มงวดเหมาะสมมากขึ้น[64]

5. การสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายในการจ้างทนายความใช้หลักโทษร้ายแรงหรือจำเลยอายุไม่เกิน 18 ปี โดยไม่คำนึงถึงความยากจนจึงเป็นการช่วยเหลือ โดยถือว่าเป็นหลักประกันสิทธิของจำเลยในคดีอาญาที่จะมีทนายความให้ความช่วยเหลือไม่ว่าผู้ขอรับการสนับสนุนมีความสามารถ ทางเศรษฐกิจหรือไม่เพียงใด

นอกจากนี้ การสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายในการจ้างทนายความ ยังรวมถึงผู้เชี่ยวชาญพิเศษเฉพาะด้าน หรือที่ปรึกษา หรือผู้ช่วยเหลือทางกฎหมายในการดำเนินคดีทั้งในคดีอาญา คดีแพ่ง คดีปกครองและการบังคับคดี และค่าตอบ แทนทนายความในการว่าความ ยังรวมถึงค่าตอบแทนทางวิชาชีพและค่าเดินทาง ทั้งนี้เพื่อเป็นแรงจูงใจในการทำงานให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

[62] บันทึกการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 4.

[63] เพิ่งอ้าง.

[64] เพิ่งอ้าง.

6. การสนับสนุนเกี่ยวกับค่าธรรมเนียมศาล (ค่าขึ้นศาล) และค่าธรรมเนียมศาลอื่นๆ ยังมีส่วนให้ โอกาสแก่ผู้ไม่มีความสามารถทางเศรษฐกิจหรือไม่ได้รับความเป็นธรรมในการใช้สิทธิในกระบวนการยุติธรรม หากผู้ขอรับการสนับสนุนเป็นผู้ที่ไม่มีความสามารถทางเศรษฐกิจจริง ยังสามารถขอให้กองทุนยุติธรรมพิจารณาคำขอรับการสนับสนุนได้ต่อไปหากศาลไม่อนุญาตให้ยกเว้นค่าธรรมเนียม

7. การสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีเกี่ยวกับการพิสูจน์พยานหลักฐาน การแสวงหาข้อเท็จจริงและหลักฐาน การสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายอื่นๆของผู้ขอรับการสนับสนุน เช่น ค่าพาหนะเดินทาง ค่าที่พักเป็นต้น การสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายในการคุ้มครองพยาน เป็นการขยายการสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายกว้างขวางมากกว่าเดิม มีผลทำให้ผู้ไม่มีความสามารถทางเศรษฐกิจสามารถเข้าถึงการพิสูจน์ การแสวงหาข้อเท็จจริงและหลักฐานต่างๆ ที่มีความซับซ้อนสูง การได้รับความช่วยเหลือโดยเฉพาะผู้ไม่มีความสามารถทางเศรษฐกิจ ที่ได้รับความเดือดร้อนเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายเดินทางมาตามกำหนดนัด การให้ความช่วยเหลือคุ้มครองความปลอดภัยให้แก่พยานผู้พบเห็นการกระทำความผิด หรือทราบเบาะแสก่อนเข้าสู่กระบวนการคุ้มครองและไม่ให้เกิดช่องว่างของกฎหมายในการให้ความช่วยเหลือคุ้มครองประชาชน ซึ่งยังรวมไปถึง สามี ภริยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดานของพยาน หรือบุคคลอื่นที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิด

8. การพิจารณาสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายของกองทุนยุติธรรมยังให้โอกาสแก่ผู้ขอรับการสนับสนุนอุทธรณ์ผลการพิจารณาไม่อนุมัติการสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายของกองทุนยุติธรรมที่คณะอนุกรรมการ หรือผู้ที่ได้รับมอบหมายไม่อนุมัติตามคำขอไปยังคณะกรรมการบริหารกองทุนยุติธรรมภายในระยะเวลาที่กำหนด ทั้งนี้การพิจารณาของคณะกรรมการบริหารกองทุนยุติธรรมให้เป็นที่สุด[65]

นอกจากนี้ การพิจารณาไม่อนุมัติการสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายของกองทุนยุติธรรมเป็นอันยุติ เนื่องจากผู้ขอรับการสนับสนุนได้รับความช่วยเหลือตามกฎหมายอื่นๆ หากการสนับสนุน

[65] ระเบียบคณะกรรมการบริหารกองทุนยุติธรรมว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการสนับสนุนเงินกองทุนยุติธรรม พ.ศ.2553 ข้อ 12 วรรคสาม และวรรคสี่.

ได้รับความช่วยเหลือตามกฎหมายอื่นๆไม่สามารถดำเนินการอันเป็นการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพได้อย่างเต็มที่ ผู้ขอรับการสนับสนุนยังสามารถยื่นคำขอรับการสนับสนุนจากกองทุนยุติธรรมได้

9. การสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายเนื่องจากความเสียหายที่เกิดจากการกระทำความผิดทางอาญา การกระทำโดยมิชอบทางปกครอง หรือการกระทำละเมิด หรือเพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์เกี่ยวกับการให้ความช่วยเหลือประชาชนด้านกฎหมาย การฟ้องร้อง การดำเนินคดี หรือการบังคับคดี การคุ้มครองสิทธิ และเสรีภาพของผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนหรือไม่ได้รับความเป็นธรรม หรือการคุ้มครองพิทักษ์สิทธิและเสรีภาพของประชาชน รวมถึงผู้ที่กระทำการใดๆ เพื่อปกป้อง คุ้มครอง หรือรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นการขยายโอกาสอย่างกว้างขวางเพื่อให้ผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนหรือไม่ได้รับความเป็นธรรมจากกรณีดังกล่าวมีโอกาสได้รับการสนับสนุนหรือช่วยเหลือจากกองทุนยุติธรรมมากขึ้น

ทั้งนี้ เพื่อเป็นการเยียวยาจากรัฐในเบื้องต้น รวมทั้งเป็นการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมและได้รับความเป็นธรรม อันเป็นการรับรองสิทธิตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2550)[66] ในการได้รับความช่วยเหลือจากรัฐของบุคคลที่ได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำความผิดอาญาของผู้อื่นโดยตนมิได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดนั้น และไม่มีโอกาสได้รับการบรรเทาความเสียหายโดยทางอื่น เพื่อให้ผู้เสียหายได้รับการช่วยเหลือเยียวยาทางเงินอย่างสะดวก รวดเร็ว และเป็นธรรมซึ่งเป็นภารกิจอีกประการหนึ่งในการปฏิบัติงานในเชิงรุกในการให้ความช่วยเหลือผู้ที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรโดยศูนย์คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ผู้เสียหายที่ได้รับการสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายเพียงใดนั้น ยังต้องคำนึงถึงพฤติการณ์ความร้ายแรงของการกระทำความผิด สภาพความเสียหาย พฤติการณ์ของคดีความเดือดร้อนที่ได้รับ และโอกาสที่จะได้รับการชดเชยจากทางอื่นด้วย นอกจากนี้ การสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายดังกล่าวไม่ได้มีการจำกัดระยะเวลาในการขอรับการสนับสนุนค่าใช้จ่ายหรือความเสียหายที่เกิดจากการกระทำความผิดทางอาญาจนกระชั้นชิดจนเกินไป หรือต้องได้รับความเห็นจากคณะกรรมการในการพิจารณาให้ความช่วยเหลือที่เข้มงวดดังเช่นกฎระเบียบอื่นๆ เช่น พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 เป็นต้น

[66] รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ.2550) "มาตรา 40 บุคคลย่อมมีสิทธิในกระบวนการยุติธรรม ดังต่อไปนี้....(5) ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา จำเลย และพยานในคดีอาญา มีสิทธิได้รับความคุ้มครอง และความช่วยเหลือที่จำเป็นและเหมาะสมจากรัฐ ส่วนค่าตอบแทน ค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายที่จำเป็น ให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ".

สำหรับการยื่นคำร้องขอดำเนินการสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายเนื่องจากความเสียหายต่างๆ หรือเพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์เกี่ยวกับการให้ความช่วยประชาชนด้านกฎหมาย ซึ่งผู้ขอรับการสนับสนุนจากกองทุนยุติธรรมยังไม่จำกัดเฉพาะตัวผู้เสียหายที่มิได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดเท่านั้น แต่ยังครอบคลุมไปถึงทายาทตามกฎหมายของผู้เสียหาย

การสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายเนื่องจากความเสียหายที่เกิดจากการกระทำความผิดต่างๆ ยังรวมถึงผู้ได้รับความเสียหายแบบกลุ่มด้วย

2.10.2 **ข้อด้อยของกองทุนยุติธรรม**

การให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชนจะมีการปรับเปลี่ยนพัฒนารูปแบบให้มีความเหมาะสมเพื่อให้ผู้ที่ได้รับความเดือดร้อน ผู้ไม่ได้รับความเป็นธรรม หรือเพื่อได้รับการคุ้มครองพิทักษ์สิทธิและเสรีภาพให้แก่ประชาชนได้เข้าถึงการสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายต่างๆ เพื่อเข้าถึงและให้เชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรม แต่การสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายต่างๆ ตามระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2553 ยังมีข้อด้อย ดังนี้

1. กองทุนยุติธรรมเป็นเพียงระเบียบกระทรวงทำให้มีข้อจำกัดในเรื่องของงบประมาณในการช่วยเหลือที่ได้รับการสนับสนุนเงินงบประมาณตามพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีในแต่ละปี ซึ่งที่ผ่านมาได้จัดสรรงบประมาณให้แก่กองทุนยุติธรรมประมาณปีละ 30 ล้านบาท[67] ส่งผลต่อความสามารถ ในการให้ความช่วยเหลือของกองทุนยุติธรรมที่ไม่เพียงพอกับความต้องการขอรับการสนับสนุนจากกองทุนยุติธรรม ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญต่อการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน

นอกจากนี้ ยังส่งผลต่อการบริหารจัดการกองทุน รูปแบบ หรือวิธีการที่เหมาะสมสำหรับการดำเนินการ ขอบเขตและอำนาจหน้าที่ การพิจารณาของคณะกรรมการ ตลอดจนความพร้อมของสำนักงานยุติธรรมจังหวัดในแต่ล่ะภูมิภาคซึ่งเป็นหน่วยงานแรกและหน่วยงานสุดท้ายในการดำเนินการตามภารกิจกองทุนยุติธรรม

[67] งบประมาณปี 2556 เงินอุดหนุนกองทุนยุติธรรม 72,000,000 บาท.
งบประมาณปี 2555 เงินอุดหนุนกองทุนยุติธรรม 36,000,000 บาท.
งบประมาณปี 2554 เงินอุดหนุนกองทุนยุติธรรม 30,000,000 บาท.

2. ระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2553 ได้ให้อำนาจคณะกรรมการบริหาร กองทุนยุติธรรม แต่งตั้งคณะอนุกรรมการ คณะทำงาน หรือบุคคลเพื่อพิจารณาวินิจฉัยคำขอรับการสนับสนุน เงินจากกองทุนยุติธรรม ตลอดจนการลงพื้นที่เพื่อพิจารณาคำขอรับการสนับสนุนนั้น แต่การขอรับการสนับสนุนจาก กองทุนยุติธรรมโดยส่วนใหญ่ยังต้องส่งเรื่องที่ยื่นคำร้องขอรับการสนับสนุนเข้ามาพิจารณาจากคณะกรรมการ บริหารกองทุนยุติธรรมในส่วนกลางซึ่งก่อเกิดปัญหาความล่าช้าในการเข้าถึงกองทุนยุติธรรม แม้ว่าขั้นตอนในการยื่นเรื่องจะไม่มีความยุ่งยาก

นอกจากนี้ เงื่อนไขของกองทุนยุติธรรมในการอนุมัติการสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายต่างๆ ยังไม่เป็นที่รับทราบโดยแพร่หลายเท่าที่ควร หากมีการอนุมัติการสนับสนุนเงิน จากกองทุนยุติธรรม หรือไม่ตามแต่กรณีจะไม่มีการแจ้งให้ทราบถึงสาเหตุเป็นลายลักษณ์อักษรแต่อย่างใด

3. ค่าใช้จ่ายของกองทุนยุติธรรมในบางกรณี เช่น การประกันตัวสำหรับจำเลยทำให้ทุนทรัพย์ที่ใช้ในการประกันตัวที่นำไปวางต่อศาลจนกว่าจะมีการพิจารณาเสร็จสิ้นหรือสิ้นสุดความผูกพันตามสัญญาประกันซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมากส่งผลให้จำนวนเงินของกองทุนยุติธรรมไม่เพียงพอให้ความช่วยเหลือได้ อย่างไรก็ตาม มีแนวคิดในการใช้ “หนังสือรับรองกองทุนยุติธรรม” แทนการวางเงินในการปล่อยชั่วคราว เพื่อทำให้มีเงินกองทุนยุติธรรมให้ความช่วยเหลือประชาชนในเรื่องอื่นๆตามวัตถุประสงค์ของกองทุนยุติธรรมได้

4. กองทุนยุติธรรมยังอยู่ในสถานะภาพของหน่วยงานรัฐจึงทำให้ถูกจำกัดการให้ความช่วยเหลือ เฉพาะผู้ที่อยู่ในสถานะจำเลยหรือผู้ต้องหาตามกระบวนการยุติธรรมหลัก แต่ยังไม่สามารถเข้าไปให้ความช่วยเหลือผู้ที่ถูกควบคุมตามกฎหมายพิเศษอื่นๆได้ เช่น การวางเงินประกันการปล่อยตัวชั่วคราวแก่บุคคลที่ถูกควบคุมตัวเพื่อการสอบถามหรือตามความจำเป็นได้ไม่เกิน 7 วัน ตามพระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พ.ศ. 2457[68] หรือผู้ที่ถูกควบคุมตัวตามพระราชกำหนดการบริหารราชการ ในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548[69] ที่ให้อำนาจพนักงานเจ้าหน้าที่ในการ

[68] พระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พระพุทธศักราช 2457 มาตรา 15 ทวิ.

[69] พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 มาตรา 11.

จับกุมและควบคุมตัวได้เป็นระยะเวลาไม่เกินกว่าสามสิบวัน[70] ซึ่งการควบคุมตัวเพื่อซักถามยังไม่อยู่ในสถานะจำเลยหรือผู้ต้องหา และยังไม่มีส่วนเกี่ยวข้อง กับในการกระทำความผิด ทำให้กองทุนยุติธรรมไม่สามารถให้ความช่วยเหลือได้ แม้ว่าการควบคุมตัวตามกฎหมายพิเศษดังกล่าวมีระยะเวลานานกว่าการควบคุมตัวตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเพื่อทำการสอบสวน[71]

5. ข้อจำกัดในเรื่องของงบประมาณของกองทุนยุติธรรมที่ได้กล่าวในข้อ 1. ส่งผลกระทบต่อการสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายในการจ้างทนายความที่มีคุณภาพ และความตั้งใจในการว่าความ หากคดีนั้นมีความยุ่งยากหรือมีความซับซ้อนซึ่งการว่าจ้างทนายความที่มีความเชี่ยวชาญจะมีค่าว่าความสูง นอกจากนี้ ยังขาดการประสาน ความช่วยเหลือกับองค์กรที่มีความพร้อมในการให้ความช่วยเหลือ จึงทำให้การช่วยเหลืออาจจะดำเนินการ ได้อย่างไม่เต็มที่

6. ปัญหาประชาสัมพันธ์เพื่อให้ทราบถึงการการดำเนินงานของกองทุนยุติธรรมที่ยังจำกัดช่องทาง หรือหน่วยงานที่แจ้งให้ประชาชนได้ทราบถึงการให้สนับสนุนจากกองทุนยุติธรรมดังกล่าว

[70] พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 มาตรา 12.

[71] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 87.

บทที่ 3

ความต้องการในการสนับสนุน จากรัฐเพื่อการเข้าถึงความยุติธรรม ในจังหวัดชายแดนภาคใต้

3.1 แนวโน้มสถานการณ์ในจังหวัดชายแดนภาคใต้

สถิติจากศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ (Deep South Watch: DSW) พ.ศ. 2547-2555 ในพื้นที่ชายแดนใต้มีเหตุการณ์ความไม่สงบเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง 12,377 ครั้ง ทำให้มีผู้เสียชีวิตและได้รับบาดเจ็บรวมกันจำนวน 14,890 ราย แยกเป็นผู้เสียชีวิตรวม 5,377 ราย และผู้บาดเจ็บรวม 9,513 ราย ความเสียหายที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ในเขตจังหวัดชายแดนใต้ในระยะเวลาร่วม 9 ปีที่ผ่านมา ทำให้สื่อต่างประเทศขนานนามสถานการณ์ว่าความรุนแรงดังกล่าวเป็นหนึ่งในเหตุการณ์ที่ร้ายแรงที่สุดของโลก (One of The World's Deadliest)[1] และองค์การนิรโทษกรรมสากล (Amnesty International) ได้จัดให้สถานการณ์ให้เป็นความขัดแย้งติดอาวุธภายในประเทศ (Internal Armed Conflict)[2]

อย่างไรก็ดีการวิเคราะห์เพิ่มเติมจากมุมมองในประเทศของผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศรีสมภพ จิตร์ภิรมย์ศรี ผู้อำนวยการศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ (Deep South Watch : DSW) สถาบันวิจัยความขัดแย้งและความหลากหลายทางวัฒนธรรมภาคใต้ (Center for Conflict Studies and Cultural Diversity : CSCD) มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ได้กล่าวถึงลักษณะของความรุนแรงว่าเข้าสู่สภาวะ "ยืดเยื้อเรื้อรัง" และในขณะที่ความถี่ของความรุนแรงอยู่ในลักษณะคงที่แต่เนื่องจากจำนวนการตายและการบาดเจ็บ รวมทั้งภาพลักษณ์ของความรุนแรงจะมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น สถานการณ์ความรุนแรงในพื้นที่ดังกล่าวจึงกล่าวได้ว่าเป็น "ความรุนแรงเชิงคุณภาพ"[3]

ในเวลาที่ผ่านมาภาครัฐได้มีแผนยุทธศาสตร์ ในการควบคุมสถานการณ์และตอบโต้โดยใช้มาตรการทางกฎหมาย ต่อกลุ่มกองกำลังฝ่ายก่อความไม่สงบ ผ่านการเพิ่มอัตรากำลังฝ่ายความมั่นคง ทหาร ตำรวจอาชีพ ซึ่งรวมทั้งกองกำลังกึ่งทหาร และพลเรือนติดอาวุธร่วม 150,390 คนในพื้นที่เขตจังหวัดชายแดนใต้ โดยผ่านอำนาจตามประมวลกฎหมายอาญาและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา ความอาญาในเงื่อนไขปกติ และใช้อำนาจตามกฎหมายพิเศษ คือ พระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พระพุทธศักราช 2457, พระราชกำหนดการบริหาร

---

[1] Brendan Brady, **Thailand's Buddhists Take Up Arms Against Insurgency** www.thedailybeast.com/newsweek/2012/04/15/ thailand-s-buddhists-take-up-arms-against-insurgency.html. 16 April 2012.

[2] Robert Horn, **The Real Victims in Southern Thailand's Insurgency**, www.time.com/time/world/article/0,8599,2095306,00.html. 28 September 2011.

[3] ศรีสมภพ จิตร์ภิรมย์ศรี, **9 เดือนของปีที่ 9: ในสถานการณ์ความรุนแรงอันยอกย้อน กระบวนการสันติภาพปาตานียังคงก้าวเดินไปข้างหน้า** www.deepsouthwatch.org/node/3670, วันที่ 2 พฤศจิกายน 2555.

ราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 และพระราชบัญญัติการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร พ.ศ. 2551 ซึ่งประเภทกองกำลังในพื้นที่ดังกล่าวแบ่งได้เป็นสัดส่วนดังนี้

ประเภทกองกำลัง	จำนวน (คน)
พลเรือนติดอาวุธ	56%
ทหาร ตำรวจอาชีพ	27%
กองกำลังกึ่งทหาร	17%

ตาราง 3.1 การประมาณการของศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ (ข้อมูล ณ วันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2555)

กองกำลังฝ่ายความมั่นคงจำนวนมากที่สนับสนุนโดยภาครัฐมีหน้าที่หลักในการต่อสู้กับกระบวนการต่อต้านรัฐ ได้แก่ ขบวนการบีอาร์เอ็น พูโล และฝ่ายต่างๆ ที่เรียกว่า “ญูแว” ซึ่งแหล่งข่าว ทางการทหารระบุว่ามีอยู่ประมาณ 9,616 คน[4] แต่เนื่องจากขบวนการดังกล่าวไม่เปิดเผยตัวและไม่แสดงความรับผิดชอบในเหตุการณ์รุนแรงที่ผ่านมา ทำให้รัฐไทยไม่รับรู้โดยพฤตินัยถึงคู่สงครามของตนอย่างชัดเจน (The Absence of Recognition of Belligerency) การบังคับใช้กฎหมายสงคราม (Laws of War) เช่น International Human Rights Law,International Humanitarian Law ในพื้นที่จึงเป็นเรื่องที่ถูกมองข้าม **เมื่อรัฐและคู่กรณีอยู่ในสภาวะไม่ถูกผูกมัดโดยกฎหมายดังกล่าวแล้ว จึงมักเป็นสาเหตุที่นำไปสู่ความประพฤติที่ไร้อารยธรรม (Barbarian Conduct) โดยทั้งสองฝ่าย**[5] ดังนั้นการที่กองกำลังฝ่ายความมั่นคงรวมถึงกองกำลังพลเรือนติดอาวุธจำนวนมากได้ประจำการอยู่ในพื้นที่เป็นระยะเวลาต่อเนื่อง จึงมีความเป็นไปได้อย่างมากที่จะมีการกระทำที่ละเมิดสิทธิมนุษยชนอันเป็นเหตุนำไปสู่ความต้องการในการพึ่งกระบวนการยุติธรรมมากขึ้นในพื้นที่

จากข้อมูลข้างต้น จึงสรุปได้ว่าการประเมินสถานการณ์ภาคใต้ยังคงอยู่ในภาพลบ และถึงแม้จะมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบและยุทธวิธีการต่อสู้ของทั้งฝ่ายรัฐและกระบวนการต่อต้านรัฐในช่วงเวลาที่ผ่านมา แต่ระดับความรุนแรงในพื้นที่มิได้มีสัญญาณว่าจะลดลงแต่อย่างใด ดังนั้นเพื่อเป็นการธำรงไว้ซึ่งหลักนิติรัฐ และสร้างเสริมความเชื่อมั่นในการแก้ปัญหาของภาครัฐภายใต้

[4] เพิ่งอ้าง.

[5] Moir, Lindsay, The Law of Internal Armed Conflict. (England: Cambridge University Press, 2002), P.11 - 13.

สถานการณ์ความรุนแรงภายในที่ถูกจับตามองจากนานาประเทศ การประกันสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้ง่าย สะดวก รวดเร็ว และทั่วถึง ประกอบกับสิทธิได้รับความช่วยเหลือที่จำเป็นและเหมาะสมจากรัฐ[6] ตามที่ได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ จึงถือเป็นเรื่องสำคัญยิ่งซึ่งเป็นหน้าที่หลักของภาครัฐและหน่วยงานที่รับผิดชอบทั้งระดับนโยบายและภายในพื้นที่

3.2 รายได้ประชากรในจังหวัดชายแดนภาคใต้

สำหรับผู้ที่ได้รับผลกระทบจากกรณีสถานการณ์ความไม่สงบดังกล่าว กองทุนยุติธรรมได้ตระหนักถึงความต้องการเงินสนับสนุนเพื่อดำเนินการด้านกฎหมายที่แตกต่างกับกรณีทั่วไป โดยในปีงบประมาณ พ.ศ. 2553 จึงได้จัดตั้ง “คณะอนุกรรมการพิจารณาคำขอรับการสนับสนุนและค่าใช้จ่ายในการวางเงินประกันการปล่อยตัวชั่วคราวในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้” เพื่อมีบทบาทหลักในการพิจารณาเรื่องให้กับผู้ร้องขอการสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายจากกองทุนยุติธรรม เพื่อเป็นหลักประกันในการปล่อยตัวชั่วคราวของผู้ต้องขังคดีความมั่นคงในจังหวัดชายแดนใต้

ข้อมูลจากตาราง 3.2 ด้านล่าง พิจารณาจากหลักเกณฑ์ของคณะอนุกรรมการพิจารณาคำขอรับการสนับสนุนและค่าใช้จ่ายในการวางเงินประกันการปล่อยตัวชั่วคราวในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ สำหรับปี พ.ศ. 2555 ในการพิจารณาคำขอรับการสนับสนุนและค่าใช้จ่ายในการวางเงินประกันการปล่อยตัวชั่วคราวจะเห็นได้ว่าเกณฑ์รายได้ของจำเลยมิได้อยู่ในหลักเกณฑ์การพิจารณาแต่อย่างใด อันเนื่องมาจากคณะอนุกรรมการพิจารณาคำขอรับการสนับสนุนและค่าใช้จ่ายในการวางเงินประกันการปล่อยตัวชั่วคราวในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ได้คำนึงถึงความเสมอภาคของการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชนที่มีรายได้ปานกลางด้วย ซึ่งประชาชนกลุ่มนี้หากยื่นคำขอเข้ามาในระยะเวลาใกล้เคียงกันก็จะได้รับการพิจารณาพร้อมกันกับผู้มีรายได้น้อย ซึ่งทำให้เกิดคำถามเมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนงบประมาณของกองทุนยุติธรรมที่ไม่ได้มีจำนวนมาก ประกอบกับไม่ได้มีหลักการจัดสรรเพื่อเบิกจ่ายเป็นรายไตรมาสแล้ว[7] การจัดแบ่งงบประมาณให้ได้ประโยชน์สูงสุดกับผู้เดือดร้อนที่มีความจำเป็นมากกว่าในจำนวนมากที่สุดจะเป็นไปได้ตลอดทั้งปีงบประมาณหรือไม่

[6] รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ.2550) มาตรา 40.

[7] สัมภาษณ์ นางสาวดารุณี มีขวด, เจ้าหน้าที่ กองทุนยุติธรรม กรมสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม, วันที่ 7 มกราคม 2556.

ลำดับ	แนวทางการดำเนินงาน และหลักเกณฑ์การพิจารณา	หน่วยงานรับผิดชอบ	ที่มา
1	แสวงหาข้อมูลและพฤติกรรมของผู้ต้องขังหรือจำเลยในเรือนจำและประวัติกระทำความผิด	เรือนจำที่เกี่ยวข้อง	การประชุมหารือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการประกันตัวผู้ต้องขังคดีความมั่นคงในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ครั้งที่ 1/2555 วันที่ 16 พฤษภาคม 2555
2	แสวงหาข้อมูลกระบวนการยุติธรรม ศาล อัยการ ตำรวจ และความเห็นเกี่ยวกับการคัดค้านการประกันตัว พร้อมเหตุผล	สำนักงานยุติธรรมจังหวัด	
3	แสวงหาข้อมูลคดีในกรณีที่มีการร้องขอต่อมูลนิธิศูนย์ทนายความมุสลิม	มูลนิธิศูนย์ทนายความมุสลิม	
4	แสวงหาจากประวัติส่วนตัว ครอบครัว และชุมชน การรับรอง 3 ฝ่าย และการรับรองจากสี่เสาหลัก	ศอ.บต.	
5	แสวงหาข้อมูลทางนิติวิทยาศาสตร์	สถาบันนิติวิทยาศาสตร์	
6	แสวงหาข้อมูลการร้องขอคุ้มครองพยานของพยานและผู้เสียหายในคดีกรณีอ้างว่า มีพฤติกรรมยุ่งเหยิงหรือข่มขู่พยาน	ฝ่ายเลขานุการ ฯ	
7	พิจารณาข้อมูลจากหน่วยงานด้านความมั่นคง	-	การประชุมติดตามผลการดำเนินงานรับคำขอและชักช้อมแนวทางการตรวจสอบข้อเท็จจริงประกอบการพิจารณาของคณะอนุกรรมการฯ วันที่ 28 มิถุนายน 2555
8	พิจารณาข้อมูลคดีอื่นที่อยู่ระหว่างการพิจารณาดำเนินการของพนักงานสอบสวน	-	มติที่ประชุมจากการประชุมคณะอนุกรรมการฯ ครั้งที่ 1/2555 วันที่ 19 กรกฎาคม 2555
9	พิจารณาอัตราโทษที่ศาลชั้นต้น/ศาลอุทธรณ์พิพากษา	-	

ลำดับ	แนวทางการดำเนินงาน และหลักเกณฑ์การพิจารณา	หน่วยงานรับผิดชอบ	ที่มา
10	พิจารณาข้อมูลทางนิติวิทยาศาสตร์	-	มติที่ประชุมจากการประชุมคณะอนุกรรมการฯ ครั้งที่ 2/2555 วันที่ 20 กรกฎาคม 2555
11	กรณีที่คณะอนุกรรมการ ฯ พิจารณาไม่อนุมัติ หากภายหลังศาลมีคำพิพากษายกฟ้องไม่ตัดสิทธิในการที่จะยื่นขอรับการสนับสนุนใหม่	-	

ตาราง 3.2 แนวทางการดำเนินงานและหลักเกณฑ์การพิจารณาของคณะอนุกรรมการพิจารณาคำขอรับการสนับสนุนและค่าใช้จ่ายในการวางเงินประกันการปล่อยตัวชั่วคราวในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ (ข้อมูล ณ วันที่ 30 ธันวาคม พ.ศ. 2555)

แต่อย่างไรก็ดีทางผู้วิจัยพบว่าในช่วงก่อนปี พ.ศ. 2555 ทางคณะอนุกรรมการพิจารณาคำขอรับการสนับสนุนและค่าใช้จ่ายในการวางเงินประกันการปล่อยตัวชั่วคราวในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ได้เคยใช้หลักเกณฑ์รายได้มาพิจารณาร่วมซึ่งหลักที่ได้ยึดถือหลักคือ หากผู้ยื่นขอมีรายได้ต่อปีไม่เกิน 7,630 บาทต่อเดือน (คิดเป็นไม่เกิน 91,560 บาทต่อปี) อาจมีโอกาสได้รับการพิจารณาคำขอจากกองทุนยุติธรรมก่อนกลุ่มที่มีรายได้มากกว่า[8]

แต่หากพิจารณาถึงรายได้เฉลี่ยต่อหัวของประชากรในเขตชายแดนภาคใต้ โดยแยกเป็นจังหวัดเพื่อนำมาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ดังกล่าว ข้อมูลปี พ.ศ.2553 จากสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี **พบว่าในภาพรวมประชากรที่อยู่อาศัยในจังหวัดปัตตานี, ยะลา และนราธิวาส ต่างอยู่ในเกณฑ์ผู้มีรายได้น้อยที่มีความเป็นไปได้น้อยมากหรือแทบเป็นไปไม่ได้เลยที่จะเข้าถึงความยุติธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ** และมีสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาจากคณะอนุกรรมการพิจารณาคำขอรับการสนับสนุนและค่าใช้จ่ายในการวางเงินประกันการปล่อยตัวชั่วคราวในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ก่อนเกือบทั้งหมด โดยมีประชากรจากปัตตานีมีรายได้เฉลี่ยต่อหัวต่ำสุดคือ 64,157 บาทต่อปี คิดได้เป็น 5,346 บาทต่อเดือน และมีประชากรจากจังหวัดสงขลาที่มีรายได้เฉลี่ยต่อหัวสูงที่สุดคือ 119,041 บาทต่อปี

[8] มูฮาหมัดอัณวัร อิสมาแอล, กองทุนยุติธรรม ขยับ 200 คดีมั่นคงใต้ใช้สิทธิประกัน.www.bungarayanews.org/ news/ view_news.php?id=525. วันที่ 19 ตุลาคม 2553.

จังหวัด	รายได้เฉลี่ยประชากร / คน / ปี
ปัตตานี	64,157
ยะลา	85,909
นราธิวาส	71,786
สงขลา	119,041
เกณฑ์ผู้มีรายได้น้อยตามเกณฑ์การพิจารณาของคณะอนุกรรมการฯ กองทุนยุติธรรม	91,560

ตาราง 3.3 เปรียบเทียบรายได้เฉลี่ยประชากรต่อคนต่อปี โดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี (ข้อมูล ณ วันที่ 3 มกราคม พ.ศ. 2555)

3.3 ค่าใช้จ่ายในกระบวนการยุติธรรม

เนื่องจากผู้ที่ขอรับเงินสนับสนุนจากกองทุนยุติธรรมผ่านคณะอนุกรรมการพิจารณาคำขอรับการสนับสนุนและค่าใช้จ่ายในการวางเงินประกันการปล่อยตัวชั่วคราวในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นจำเลยคดีความมั่นคงทั้งหมด ในการเตรียมค่าใช้จ่ายในการวางเงินประกันการปล่อยตัวชั่วคราวมักจะมีขั้นตอนและปัญหาที่พบคล้ายกันคือ จำเลยไม่มีหลักทรัพย์เพียงพอที่จะใช้ในการวางเงินประกันตามที่ศาลเรียก ซึ่งโดยเฉลี่ยจำเลยคดีความมั่นคงหนึ่งคนจะมีคดีถึง 1-11 คดี ซึ่งมีที่มาจากหลายประการ หนึ่งในนั้นตามคำกล่าวของนาวสาวอัญชนา หีมมินะ ประธานกลุ่มด้วยใจ ที่ได้ให้ไว้ในการประชุมคณะอนุกรรมาธิการชุดที่ 2 ในคณะกรรมาธิการความมั่นคงแห่งรัฐ สภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 9 ว่าในห้วงระยะ พ.ศ. 2547-2548 จะมีการใช้กำลังในขณะที่ผู้ต้องหาไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ เมื่อมาถึงสถานที่ควบคุมตัวตามที่กำหนดในกฎหมายพิเศษด้านความมั่นคง ยังคงมีการใช้วิธีการที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายกับผู้ต้องหา เช่น การให้อยู่ในเต็นท์กลางแดด การให้อยู่ในห้องเย็น การบังคับให้ผู้ต้องหานำศีรษะจุ่มลงไปในน้ำ ฯลฯ รวมไปถึงการซ้อมทรมานที่ทำให้ผู้ต้องหาทนไม่ไหวจึงต้องยอมรับสารภาพว่าเป็นผู้กระทำผิด ทำให้ผู้ต้องหาหนึ่งๆมีคดีหลายคดี[9]

[9] สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา, **สรุปผลการประชุมคณะอนุกรรมาธิการชุดที่ 2 ในคณะกรรมาธิการความมั่นคงแห่งรัฐสภาผู้แทน ราษฎร ครั้งที่ 9**, (กรุงเทพฯ: สภาผู้แทนราษฎร, 2555), หน้า 2.

อัตราที่ศาลเรียกเพื่อวางเงินประกันการปล่อยตัวชั่วคราวอยู่ที่ประมาณ 300,000 - 500,000 บาทต่อคดี ดังนั้นจำเลยแต่ละคนต้องหาหลักทรัพย์หรือโฉนดที่ดินมาค้ำประกันอย่างน้อยคนละ 300,000 - 2,500,000 บาท โดยหากจำเลยไม่มีหลักทรัพย์ที่จะนำมายื่นต่อศาลประกอบคำร้องขอปล่อยตัวชั่วคราว จะมีทางเลือกอีก 2 ทาง คือ

1. ต้องถูกควบคุมตัวอยู่ในเรือนจำจนกว่าจะมีการพิจารณาคดีขั้นต่อไป หรือ

2. เช่าหลักทรัพย์จากนายประกันอาชีพในอัตราร้อยละ 10 ซึ่งหากตกลงจำเลยหรือครอบครัวของจำเลยจะต้องมีค่าใช้จ่ายเพื่อเช่าหลักทรัพย์เสียเปล่าอย่างน้อยคนละ 30,000-250,000 บาท[10]

จากการสัมภาษณ์ ผู้ช่วยทนายความ มูลนิธิศูนย์ทนายความมุสลิม จังหวัดยะลา นางสาวนูรอัยนี อุมา เมื่อวันที่ 15 มกราคม 2556 เพื่อสอบถามถึงประสบการณ์การให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชนในพื้นที่ ในกรณีการเช่าหลักทรัพย์จากนายประกันอาชีพเพื่อใช้ประกันการปล่อยตัวชั่วคราวในคดีความมั่นคง นางนูรอัยนีกล่าวว่าการขอเช่าหลักประกันในกรณีดังกล่าวมักจะถูกปฏิเสธ เนื่องจากคดีความมั่นคงมักจะมีเวลาในการพิจารณาคดีช้าและมีอัตราโทษสูง นายประกันจึงเกรงว่าจำเลยจะหลบหนี[11]

สำหรับจำเลยคดีความมั่นคงส่วนมากที่ศาลอนุญาตให้สามารถนำหลักทรัพย์มาค้ำประกันเพื่อปล่อยตัวชั่วคราวได้ยังคงมีความจำเป็นที่ต้องพึ่งเงินสนับสนุนจากกองทุนยุติธรรม และเมื่อพิจารณาจากรายได้เฉลี่ยต่อหัวของประชากรภายในเขตจังหวัดชายแดนภาคใต้ตามตาราง 3.3 ข้างต้น ประกอบกับการที่จำเลยในคดีความมั่นคงส่วนใหญ่เป็นประชากรที่จัดอยู่ในกลุ่มที่มีรายได้ต่ำกว่าเกณฑ์ดังกล่าวแล้ว หากไม่ได้รับความช่วยเหลือด้านการเงินเพิ่มเติมจากภาครัฐ ไม่ว่าจะเป็นค่าใช้จ่ายในด้านการประกันการขอปล่อยตัวชั่วคราว, ค่าทนายความตลอดจนค่าใช้จ่ายอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีแล้ว ย่อมเกิดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม และเป็นเหตุให้จำเลยจำนวนมากจะต้องถูกขังไว้ที่เรือนจำเพื่อรอการพิจารณาคดีในชั้นต่อไป ในขณะเดียวกันหากจำเลยเลือกการเช่าหลักทรัพย์จากเอกชนนั้นก็มีความเป็นไปได้ที่ต้องกู้ยืมจากแหล่งทุนนอกระบบ หรือจากญาติพี่น้องคนรู้จักเพื่อนำมาเป็นค่าใช้จ่ายดังกล่าวซึ่งอาจส่งผลต่อการดำเนินชีวิต รวมถึงปัญหาสังคมในรูปแบบอื่นๆที่อาจตามมาภายหลัง

[10] สัมภาษณ์ นางสาวมูรนี อาลี, นิติกร สำนักงานยุติธรรมจังหวัดยะลา, วันที่ 8 มกราคม 2556.

[11] สัมภาษณ์ นางสาวนูรอัยนี อุมา, ผู้ช่วยทนายความ ศูนย์ทนายความมุสลิม, วันที่ 15 มกราคม 2556.

หากพิจารณาถึงข้อจำกัดเรื่องค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมในส่วนการประกันตัวชั่วคราว ผศ.ดร.ปกป้อง ศรีสนิท มีความเห็นเพิ่มเติมในชุดหนังสือการปฏิรูปกองทุนยุติธรรม ว่าในปัจจุบันไม่มีบทบัญญัติในกฎหมายมาตราใดเลยที่บังคับให้องค์กรในกระบวนยุติธรรมไทยเรียกหลักประกันตัวเงินหรือทรัพย์สิน เช่น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 110 *"ในคดีมีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกินห้าปีขึ้นไป ผู้ที่ถูกปล่อยชั่วคราวต้องมีประกันและจะมีหลักประกันด้วยหรือไม่ก็ได้*

ในคดีอย่างอื่นจะปล่อยชั่วคราวโดยไม่มีประกันเลย หรือมีประกัน หรือมีประกันและหลักประกันด้วยก็ได้

การเรียกประกันหรือหลักประกัน ตามวรรคหนึ่งหรือวรรคสองจะเรียกจนเกินควรแก่กรณี มิได้ ทั้งนี้ ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไข ที่กำหนด ในกฎกระทรวง หรือ ข้อบังคับของประธานศาลฎีกา แล้วแต่กรณี"

แต่แนวทางปฏิบัติของกรณีพิจารณาปล่อยตัวชั่วคราวจะพิจารณาจากความหนักและเบาของข้อหาที่ตั้งขึ้นมากกว่าพฤติการณ์ของจำเลย ดังนั้นถึงแม้จำเลยจะไม่มีพฤติการณ์ที่จะหลบหนีเลยก็ตาม จำเลยจำเป็นจะต้องหาหลักทรัพย์มาประกันตัวเพื่อขอปล่อยตัวชั่วคราว ดังนั้นการลดรายจ่ายของจำเลยและกองทุนยุติธรรมในกรณีพิจารณาปล่อยตัวชั่วคราวจึงไม่มีความจำเป็นต้องแก้ไขกฎหมาย หากแต่เพียงกำหนดระเบียบเรื่องการปล่อยตัวชั่วคราวให้ทุกองค์กรในกระบวนยุติธรรมถือปฏิบัติให้ชัดเจน โดยเริ่มจากการแก้ไข "บัญชีเกณฑ์มาตรฐานกลางหลักประกันปล่อยตัวชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย"[12]

3.4 เปรียบเทียบความสามารถการสนับสนุนของกองทุนยุติธรรม

ในปัจจุบัน กองทุนยุติธรรมถูกจัดให้เป็น "กองทุนนอกงบประมาณ" ที่บริหารโดยกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม ซึ่งจัดได้ว่ามีความคล่องตัวในการบริหารพอตัว อย่างไรก็ดี การศึกษาสถิติข้อมูลการขอรับเงินสนับสนุนสำหรับกรณีสถานการณ์ความไม่สงบในชายแดนภาคใต้นั้น มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องกระทำควบคู่ไปกับการศึกษาเปรียบเทียบสถิติของกรณีทั่วไปในประเทศเพื่อข้อสรุปที่ได้จะสามารถนำมาเปรียบเทียบกันถึงระดับการสนับสนุนที่ต้องการได้อย่างใกล้เคียงความเป็นจริงที่สุด

[12] ปกป้อง ศรีสนิท, **การปฏิรูปกองทุนยุติธรรม** (กรุงเทพฯ: สำนักงานปฏิรูป, 2555),หน้า 32.

3.4.1 กรณีภาพรวมทั่วประเทศ

เมื่อนำข้อมูลจากสถิติผลการดำเนินงานของกองทุนยุติธรรมมาวิเคราะห์จากระยะเวลาที่เริ่มดำเนินการในปี พ.ศ. 2549 จนถึงปัจจุบัน ทางกองทุนยุติธรรมได้รับคำขอทั้งสิ้น 7,715 ราย อนุมัติให้ความช่วยเหลือทางการเงินทั้งหมด 3,787 ราย และหากคำนวณโดยใช้คำขอที่รับทั้งหมด หักลบด้วยจำนวนเรื่องที่ได้ยุติลงก่อนจำนวน 1,677 ราย และที่อยู่ระหว่างดำเนินการ 574 ราย อัตราความสำเร็จในการสนับสนุนเงินจากกองทุนยุติธรรมต่อจำนวนผู้ยื่นขอ 100 ราย คิดเป็นร้อยละ 69.3 จึงหมายความว่า**ในระยะเวลาที่ผ่านมา 7 ปี เมื่อคิดเป็นอัตราส่วนโดยประมาณของจำนวนผู้ขอทั่วประเทศจะมีผู้ขอ 2 คน จากจำนวน 5 คน ที่จะไม่ได้รับการสนับสนุนทางการเงินจากกองทุนยุติธรรม**

ปีงบประมาณ (พ.ศ.)	รับคำขอ (ราย)	พิจารณา						รวมผลการพิจารณา		ระหว่างดำเนินการ (ราย)
		อนุมัติ		ไม่อนุมัติ		ยุติเรื่อง				
		ราย	เรื่อง	ราย	เรื่อง	ราย	เรื่อง	ราย	เรื่อง	
2549	8	1	1	6	10	1	1	8	12	-
2550	177	63	97	83	115	31	42	177	254	-
2551	470	157	280	211	320	102	166	470	766	-
2552	594	182	324	123	204	289	466	594	994	-
2553	1402	940	1254	191	1000	271	521	1402	2775	-
2554	3225	1774	2786	816	1618	570	771	3160	5175	65
2555	1839	670	924	274	524	413	734	1357	2182	482
รวม	**7,715**	**3,787**	**5,666**	**1,704**	**3,791**	**1,677**	**2,701**	**7,168**	**12,158**	**574**

ตาราง 3.4 สถิติผลการดำเนินงานของกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2549 - พ.ศ. 2555 โดยกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม (ข้อมูล ณ วันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2555)

จากข้อมูลสถิติที่ได้จากตาราง 3.4 เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับงบประมาณที่ตั้งไว้ของแต่ละปีด้านล่างตามตาราง 3.5 และกราฟ 3.6 เมื่อพิจารณาจากข้อมูลสถิติที่ได้ระหว่างปี พ.ศ. 2549 - พ.ศ. 2555 จะเห็นได้ว่ากองทุนยุติธรรมได้มีอัตรางบประมาณที่ใช้จริงเติบโตขึ้นเรื่อยๆอยู่ที่ 86% - 547% โดยระหว่างปี พ.ศ. 2550 - พ.ศ. 2551 ได้เพิ่มขึ้นอย่างมากจาก 667,542.45 บาท

เป็น 4,321,048.24 บาทคิดได้เป็น 547% ในขณะที่จำนวนคำขอได้เพิ่มขึ้นเช่นกันเมื่อเทียบกับปีก่อนหน้า 165% แต่อัตราความสำเร็จในการสนับสนุนกลับอยู่ในอัตราค่อนข้างคงที่ คือ 42.66% เมื่อเทียบจากปีก่อน 43.15% ซึ่งอาจพิจารณาได้ว่าในช่วงปีดังกล่าวกองทุนยุติธรรมมีความสามารถดำเนินการค่อนข้างมีประสิทธิภาพเพราะถึงแม้เรื่องที่ต้องอนุมัติมีอัตราเพิ่ม ขึ้นกว่าเท่าตัวแต่ยังสามารถรักษาอัตราความสำเร็จได้ดี

แต่ในมุมมองกลับกันหากพิจารณาถึงผลประกอบการปี พ.ศ. 2553 - พ.ศ. 2554 ซึ่งงบประมาณที่ใช้จริงมีจำนวนเพิ่มขึ้น 274% คำขอเพิ่มขึ้น 130% แต่อัตราความสำเร็จในการสนับสนุนกลับลดลง 14.62% (จาก 83.11% เป็น 68.49%)

ปีงบประมาณ (พ.ศ.)	รับคำขอ (ราย)	คำขอที่อนุมัติ (ราย)	อัตราความสำเร็จในการสนับสนุนเงินจากกองทุนฯ (ต่อผู้ขอร้อยรายต่อปี)[13]	งบประมาณที่ตั้งไว้ (ล้านบาท)	งบประมาณที่ใช้จริง (บาท)
2549	8	1	14.29	20	n/a
2550 (ต.ค. 49 - ก.ย.51)	177	63	43.15	ยกยอดมาจากปี 2549	667,542.45
2551 (ต.ค. 50 - ก.ย.51)	470	157	42.66	20	4,321,048.24
2552 (ต.ค. 51 - ก.ย.52)	594	182	59.67	30	8,075,758.75
2553 (ต.ค. 52 - ก.ย.53)	1,402	940	83.11	ยกยอดมาจากปี 2552	21,160,386.56
2554 (ต.ค. 53 - ก.ย.54)	3,225	1,774	68.49	30	79,333,687.19
2555 (ต.ค. 54 - ก.ย.55)	1,839	670	70.97	36	n/a
2556 (ข้อมูล ณ วันที่ 4 ม.ค.2555)	3	n/a	n/a	72	n/a

ตาราง 3.5 สถิติรายปีของจำนวนผู้ขอที่ได้รับการสนับสนุนเงินจากกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2549 - พ.ศ. 2555 ข้อมูลจากกรมคุ้มครองสิทธิ และเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม (ข้อมูล ณ วันที่ 4 มกราคม พ.ศ. 2555)

[13] คำนวณร้อยละของผู้ขอที่ได้รับการสนับสนุนเงินจากกองทุนฯโดยไม่คิดรวมเรื่องที่ยุติก่อนและเรื่องที่อยู่ระหว่างดำเนินการเพื่อให้ได้อัตราส่วนที่ใกล้เคียงความจริงมากที่สุด

$$\text{อัตราความสำเร็จในการสนับสนุนเงินจากกองทุนยุติธรรม (\%ต่อปี)} = \frac{\text{คำขอที่อนุมัติ (ราย)} \times 100}{\text{คำขอที่รับ (ราย)} - \{\text{เรื่องที่ยุติก่อน (ราย)} + \text{เรื่องระหว่างการดำเนินการ(ราย)}\}}$$

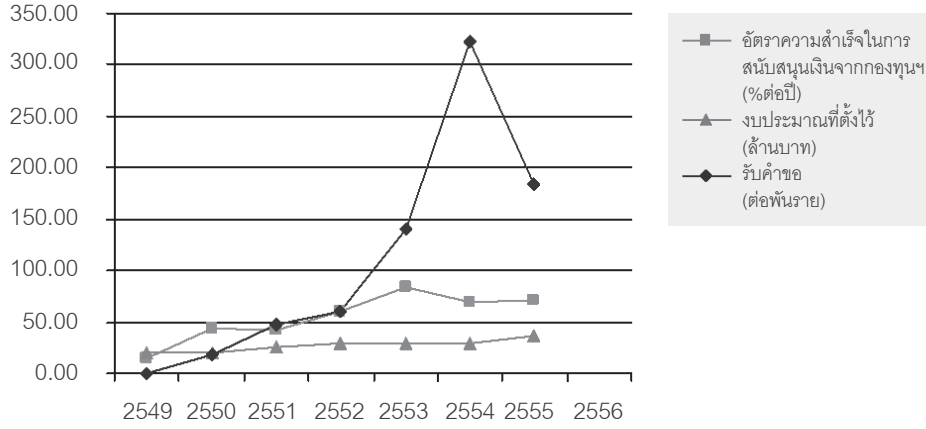

ตาราง 3.6 กราฟเปรียบเทียบสถิติรายปีการดำเนินงานของกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2549 - พ.ศ. 2555 และงบประมาณที่คาดการณ์ไว้แต่ละปี ข้อมูลจากกรมคุ้มครองสิทธิ และเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม (ข้อมูล ณ. วันที่ 4 มกราคม พ.ศ. 2555)

ดังนั้นจึงคาดการณ์ได้ว่าการ**กำหนดงบประมาณกองทุนยุติธรรมในแต่ละปีน่าจะมีตัวแปรแทรกอื่นที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจนอกเหนือจากจำนวนคำขอจากผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนและประสิทธิภาพการดำเนินงานของกองทุนยุติธรรม** ตัวแปรแทรกเหล่านี้อาจมีความเป็นไปได้ ตั้งแต่ปัจจัยทางการเมืองระดับประเทศ ยุทธศาสตร์ของผู้บริหารกองทุนยุติธรรมในแต่ละช่วง ค่าใช้จ่ายของการดำเนินคดีที่เพิ่มขึ้น และสถานะของกองทุนยุติธรรมที่เป็นเพียงระเบียบกระทรวงไม่มีกฎหมายรองรับจึงไม่สามารถมีงบประมาณประจำ[14] ฯลฯ และประกอบกับการที่กองทุนยุติธรรมถูกจัดอยู่ในประเภท “กองทุนนอกงบประมาณ” ซึ่งเป็นประเภทกองทุนที่มักจะมีปัญหาหลายประการตามความเห็นของศาสตราจารย์ ดร. ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์ สถาบันบัณฑิพัฒนบริหารศาสตร์ คือเป็นกองทุนที่อาจเกิดขึ้นเพราะแรงผลักดันทางการเมือง เพื่อสร้างความชอบธรรมในการจัดสรรเงิน ให้สร้างคะแนนนิยม และมักเป็นกองทุนที่เน้นการจ่ายงบประมาณออกโดยไม่มีการพัฒนาการเพิ่มรายได้โดยวิธีอื่นนอกเหนือจากงบประมาณแผ่นดิน กองทุนประเภทนี้จึงเสี่ยงต่อความไม่ยั่งยืน พอเงินอุดหนุนหมดหรือรัฐบาลใหม่เข้ามาและไม่เห็นด้วยก็จะสั่งให้หยุดอุดหนุน[15]

---

[14] ภัทชา ด้วงกลัด, เศรษฐีนอนบ้าน ขอทานนอนคุก: ว่าด้วยกองทุนยุติธรรมในการเปลี่ยนผ่าน www.thaipublica.org/2012/06/legal-aid. วันที่ 20 มิถุนายน 2555.

[15] ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์, “กองทุนนอกงบประมาณ” ใน กระแสทรรศน์, (กรุงเทพฯ: มติชน, 14 พฤศจิกายน 2555), หน้า 1-2.

เมื่อทำการพิจารณาเพิ่มเติมจากดำเนินงานของกองทุนยุติธรรมในแต่ละปีตามสถิติข้างต้น พบว่าอิทธิพลของตัวแปรแทรกที่ได้กล่าวมาน่าจะมีผลต่อการกำหนดงบประมาณของกองทุนยุติธรรมมากกว่าปัจจัยที่สามารถสะท้อนถึงความต้องการจากผู้เดือดร้อนที่แท้จริง จึงทำให้มีความเป็นไปได้สูงที่การบริหารในแต่ละช่วงจะมีความไม่ต่อเนื่องในการกำหนดยุทธศาสตร์และงบประมาณของกองทุนยุติธรรม ทำให้การพัฒนาประสิทธิภาพและศักยภาพการให้ความช่วยเหลือ ตลอดจนการวางแผนการบริหารกองทุนยุติธรรมในระยะยาวเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือมากที่สุดอาจเป็นไปได้ยาก

อย่างไรก็ดีหากจะพิจารณาในแง่ประสิทธิภาพของการจัดสรรงบประมาณเพื่อสนับสนุนผู้เดือดร้อนต่อราย เป็นที่น่าสังเกตอีกว่าค่าเฉลี่ยของงบประมาณที่ใช้ในการสนับสนุนต่อรายมีสถิติไม่คงที่ แต่อยู่ในทิศทางที่เพิ่มขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับช่วงปีแรกที่จัดตั้งกองทุนยุติธรรมตลอดทั้ง 7 ปี ซึ่งกองทุนยุติธรรมได้อนุมัติเงินสนับสนุนเป็นจำนวน 3,787 ราย หากคำนวณหาค่าเฉลี่ยงบประมาณสนับสนุนต่อราย จากงบประมาณที่คาดการณ์ว่าใช้ไปทั้งหมดตั้งแต่ปี พ.ศ. 2549 - พ.ศ. 2554 เป็นจำนวน 113,558,423.19 บาท และ พ.ศ. 2555 จำนวน 10,064,357.79 ล้านบาท รวมเป็น 123,622,780.98[16] จะได้**ค่าเฉลี่ยงบประมาณสนับสนุนกรณีทั่วประเทศอยู่ที่ 32,644 บาทต่อราย**

เนื่องจากในความเป็นจริง งบประมาณเพื่อสนับสนุนผู้เดือดร้อนเฉลี่ยต่อรายในระหว่างช่วงการบริหารโดยสองหน่วยงาน มีความแตกต่างกัน จึงเห็นสมควรที่จะนำค่าเฉลี่ยมาแจงไว้ดังนี้

- ช่วงแรกปี พ.ศ.2549 - พ.ศ 2551 กองทุนยุติธรรมบริหารโดย สำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม กองทุนยุติธรรมอนุมัติเงินสนับสนุนเป็นจำนวน 221 ราย งบประมาณที่คาดการณ์ว่าใช้ไป 4,988,590 บาท จากที่ตั้งไว้ 40 ล้านบาท มีค่าเฉลี่ยงบประมาณสนับสนุนเป็นจำนวนเงิน 22,572.8 บาทต่อราย
- ช่วงที่สองปี พ.ศ. 2552 ถึงปัจจุบัน กองทุนยุติธรรมบริหารโดยกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม กองทุนยุติธรรมอนุมัติตามข้อมูลงบประมาณที่ใช้จริงตั้งแต่ปี พ.ศ. 2552 - พ.ศ. 2555 กองทุนยุติธรรมอนุมัติเงินสนับสนุนเป็นจำนวน 3,566 ราย งบประมาณที่คาดการณ์ว่าใช้ไป 118,634,190 บาท จากที่ตั้งไว้ 96 ล้านบาทมีค่าเฉลี่ยงบประมาณสนับสนุนเป็นจำนวนเงิน 33,268 บาทต่อราย

[16] คำนวณโดยใช้ข้อมูลจาก กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม, **ผลการดำเนินงานด้านการเงิน (ปีงบประมาณ 2555) และสรุปผลการสนับสนุนเงินกองทุนยุติธรรมประจำปี 2549-2554**.

3.4.2 กรณีสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้

ลักเกณฑ์ของคณะอนุกรรมการฯในการพิจารณาการสนับสนุนจำเลยคดีความมั่นคงจะมีความแตกต่างกับกรณีทั่วไป เช่น การพิจารณาถึงความหนัก - เบาของอัตราโทษ, หนังสือรับรองจากชุมชน, ผลการตรวจ DNA (Deoxyribonucleic Acid) จากสถาบันนิติวิทยาศาสตร์เพื่อใช้ประกอบคดี และประวัติการกระทำผิด เป็นต้น

อย่างไรก็ดี ในระยะเวลาที่ผ่านมา กองทุนยุติธรรมได้เน้นถึงการสนับสนุนการเงินกับผู้ขอในชายแดนภาคใต้ในหมวดการปล่อยตัวชั่วคราวมากที่สุด ซึ่งในส่วนของค่าทนายยังไม่มีการอนุมัติสนับสนุนอันเนื่องมาจากผู้ขอผ่านกองทุนยุติธรรมมีจำนวนมากที่เป็นจำเลยในคดีความมั่นคงและมีอัตราโทษสูง ดังนั้นตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173[17] หากผู้ขอไม่มีทนายความศาลจะใช้ระบบทนายความขอแรง และรับผิดชอบค่าใช้จ่ายทนายความที่ศาลตั้ง จากสาเหตุดังกล่าว เมื่อพิจารณาร่วมกับคุณสมบัติของผู้มีสิทธิได้รับความช่วยเหลือจากกองทุนยุติธรรม ตามระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2553[18] ที่ให้คำนึงถึงโอกาสที่ผู้ขอรับการสนับสนุนจะได้รับการช่วยเหลือหรือบรรเทาความเสียหายตามกฎหมายอื่น ผู้ขอรับการสนับสนุนจากกองทุนยุติธรรมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ส่วนมากจึงได้รับการปฏิเสธการสนับสนุนจากกองทุนยุติธรรมในด้านค่าทนายความ แต่ถึงกระนั้นผู้ขอยังมีความเป็นไปได้ที่จะได้รับความช่วยเหลือในรูปแบบอื่นๆ ตามระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยกองทุนยุติธรรม[19] เช่น ค่าพาหนะเดินทาง, ค่าที่พัก เป็นต้น

จากข้อมูลที่ได้รับจากกรมคุ้มครองสิทธิ และเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรมในตาราง 3.7 ด้านล่าง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2553 กองทุนยุติธรรมได้รับคำขอสำหรับกรณีจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ต้องการเงินสนับสนุนในการปล่อยตัวชั่วคราวเป็นจำนวน 298 ราย โดยได้รับการพิจารณาสนับสนุนเบื้องต้นทั้งสิ้น 64 ราย ซึ่งภายในจำนวนดังกล่าว ได้รับการพิจารณาอนุญาตให้

---

[17] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173 ในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต หรือในคดีที่จำเลยมีอายุไม่เกินสิบแปดปีในวันที่ถูกฟ้องต่อศาล ก่อนเริ่มพิจารณาให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีก็ให้ศาลตั้งทนายความให้ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุก ก่อนเริ่มพิจารณาให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีและจำเลยต้องการทนายความ ก็ให้ศาลตั้งทนายความให้ศาลจ่ายเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายแก่ทนายความที่ศาลตั้งตามมาตรานี้ โดยคำนึงถึงสภาพแห่งคดีและสภาวะทางเศรษฐกิจ ทั้งนี้ ตามระเบียบที่คณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมกำหนดโดยความเห็นชอบจากกระทรวงการคลัง.

[18] ระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2553 ข้อ 13 (8).

[19] ระเบียบกระทรวงยุติธรรม ว่าด้วยกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2553 ข้อ 6 (5).

ปล่อยตัวชั่วคราวจากศาลทั้งสิ้น 22 ราย ใช้เป็นจำนวนงบประมาณทั้งสิ้น 18.3 ล้านบาท หากนำมาคิดเป็น**ค่าเฉลี่ยงบประมาณสนับสนุนเป็นจำนวนเงิน 831,818 บาทต่อราย ซึ่งเมื่อนำไปเปรียบเทียบกับค่าเฉลี่ยงบประมาณสนับสนุนในกรณีทั่วประเทศที่ 32,644 บาทต่อราย จึงพบว่างบประมาณสนับสนุนต่อราย ที่ใช้ในกรณีพิเศษมีจำนวนสูงกว่า 16 เท่า**

ปีงบประมาณ (พ.ศ.)	รับคำขอ (ราย)	พิจารณา				วงเงิน (ล้านบาท)	ผลการดำเนินการ				วงเงิน (ล้านบาท)
		อนุมัติ	ไม่อนุมัติ	ยุติ	แสวงหาข้อเท็จจริง		ศาล		อยู่ระหว่างดำเนินการ	อื่น ๆ	
							อนุมัติ	ไม่อนุมัติ			
2553	39	29	6	4	0	19.7	13	5	0	11	11
2554	166	29	31	59	0	19.1	7	4	8	10	5.7
2555	90	6	52	26	6	3	2	0	3	1	1.6
2556 (ข้อมูล ณ. วันที่ 3 ม.ค.)	3	0	3	0	0	0	0	0	0	0	0
รวม	298	64	92	89	6	41.8	22	9	11	22	18.3

ตาราง 3.7 สรุปผลการพิจารณา พ.ศ. 2553 - พ.ศ. 2556 โดยกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม (ข้อมูล ณ. วันที่ 3 มกราคม พ.ศ. 2555)

3.5 จำนวนคดีความมั่นคงในจังหวัดชายแดนภาคใต้

นอกเหนือจากหน่วยงานภาครัฐที่ให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ผู้เดือดร้อนในเขตพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้แล้วหน่วยงานภาคเอกชนในพื้นที่ยังมีบทบาทสำคัญในการให้บริการดังกล่าวโดยไม่คิดมูลค่าแก่จำเลย ผู้ต้องสงสัย และครอบครัวผู้เดือดร้อนในกรณีคดีความมั่นคงนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550 เป็นต้นมา หน่วยงานดังกล่าวได้แก่ “มูลนิธิศูนย์ทนายความมุสลิม” ซึ่งเป็นองค์กรเอกชนที่ไม่แสวงกำไร ที่ได้ถูกจัดตั้งขึ้นและดำเนินงานหลักโดยกลุ่มทนายความและผู้ช่วยทนายความในพื้นที่ โดยประเภทการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายจะแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ ก่อนการดำเนินคดี ระหว่างดำเนินคดี และหลังดำเนินคดี เนื่องจากมูลนิธิศูนย์ทนายความมุสลิมเป็นองค์กรที่มีศูนย์ให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย (MAC Legal aid center) ในพื้นที่

ทั้ง 4 จังหวัดได้แก่ ปัตตานี ยะลา นราธิวาส และสงขลา (อ.จะนะ) จึงให้บริการรับเรื่องร้องเรียนกับผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนเฉพาะคดีความมั่นคงในพื้นที่ ผ่านเจ้าหน้าที่ประจำศูนย์และทางโทรศัพท์

เมื่อพิจารณาจากข้อมูลสถิติในส่วนของมูลนิธิศูนย์ทนายความมุสลิมตามตาราง 3.8 ด้านล่าง ในช่วงปี พ.ศ. 2550 - พ.ศ. 2555 จำนวนเรื่องร้องเรียนผ่านทางมูลนิธิศูนย์ทนายความมุสลิม มีจำนวน 2,956 เรื่อง จำนวนคดีที่มูลนิธิศูนย์ทนายความมุสลิมให้ความช่วยเหลือทั้งหมด 712 คดีและยื่นขอเงินสนับสนุนจากกองทุนยุติธรรม 134 เรื่อง และเนื่องจากทางมูลนิธิศูนย์ทนายความมุสลิมได้ยื่นคำร้องขอการสนับสนุนจากกองทุนยุติธรรมก่อนการจัดตั้งคณะอนุกรรมการพิจารณาคำขอรับการสนับสนุนและค่าใช้จ่ายในการวางเงินประกันการปล่อยตัวชั่วคราวในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้หนึ่งปีคือตั้งแต่ปี พ.ศ. 2552 ในระยะเวลาที่ผ่านมาคำขอสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการวางเงินประกันการปล่อยตัวชั่วคราวจากกองทุนยุติธรรมได้รับอนุมัติ 42 เรื่อง โดยมี 65 เรื่องไม่ได้รับอนุมัติ และ 27 เรื่องยุติหรือยกฟ้องไปก่อน ดังนั้นจึงคิดได้เป็นอัตราความช่วยเหลือ 39.25% หรือจากการที่มูลนิธิศูนย์ทนายความมุสลิมยื่นขอความช่วยเหลือ 10 เรื่องจะมีโอกาสได้รับอนุมัติสนับสนุนเงินจากกองทุนยุติธรรมประมาณ 4 เรื่อง

อย่างไรก็ดีจากการสัมภาษณ์ ผู้ช่วยทนายความ มูลนิธิศูนย์ทนายความมุสลิม นางสาวนูรอัยนี อุมา จึงได้ข้อมูลเพิ่มเติมสำหรับคำขอส่วนมากที่ทางกองทุนยุติธรรมไม่อนุมัติเงินสนับสนุนจะมีข้อลักษณะคล้ายกัน 2 กรณี คือ

- จำเลยระหว่างรออุทธรณ์ที่มีโทษหนักเนื่องจากเกรงว่าจำเลยจะหนี เช่น ศาลชั้นต้นพิจารณาแล้วว่าจำคุกเกิน 30 ปีขึ้นไป จำคุกตลอดชีวิต หรือโทษประหารชีวิต
- จำเลยที่มีหมายจับคดีอื่นค้างอยู่ เนื่องจากการสนับสนุนเงินประกันการปล่อยตัวชั่วคราวต้องใช้เงินจำนวนมาก เพราะหลังจากได้รับการประกันตัวมาแล้วยังมีโอกาสสูงที่จะมีการดำเนินคดีอื่นๆอีก

สถิติจากมูลนิธิศูนย์ทนายความมุสลิมยังแสดงให้เห็นอีกว่าแนวโน้มของจำนวนเรื่องร้องเรียนมีจำนวนลดลงระหว่างปี พ.ศ. 2551 - พ.ศ. 2555 แต่อย่างไรก็ดีหากพิจารณาจากจำนวนคำขอที่ยื่นผ่านมูลนิธิศูนย์ทนายความมุสลิมต่อกองทุนยุติธรรมเพื่อรับเงินสนับสนุนการวางเงินประกันการปล่อยตัวชั่วคราวรายปีเปรียบเทียบกับจำนวนที่ได้รับอนุมัติเงินสนับสนุนจาก

กองทุนยุติธรรม สถิติดังกล่าวยังมีส่วนต่างปรากฏให้เห็นชัดเจน ประกอบกับแหล่งรายได้หลักกว่า 95% ของมูลนิธิศูนย์ทนายความมุสลิมระหว่างปี พ.ศ. 2550 - พ.ศ. 2555 มาจากโครงการที่พัฒนาร่วมกับหน่วยงานความร่วมมือระหว่างประเทศ ซึ่งเป็นแหล่งรายได้ที่ไม่ถาวร[20] ซึ่งในความเป็นจริงการประกันถึงการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมอย่างทั่วถึงให้กับประชาชนถือเป็นหน้าที่ของรัฐตามรัฐธรรมนูญ การเพิ่มศักยภาพในการสนับสนุนเงินจากภาครัฐผ่านกองทุนยุติธรรมแก่ผู้ขอรับการสนับสนุนผ่านทางองค์กรเอกชนที่ได้รับความเชื่อถือจากชุมชนในพื้นที่ จึงเป็นเรื่องที่มีความจำเป็นและสมควรนำมาพิจารณาเพิ่มเติมในการวางแผนงบประมาณประจำปีของกองทุนยุติธรรม

จากข้อมูลข้างต้นจึงสามารถกล่าวได้ว่าในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ยังมีความต้องการที่ยังไม่ได้รับการตอบสนอง (Unmet Demand) ในการสนับสนุนจากภาครัฐในการเข้าถึงความยุติธรรมโดยเฉพาะในกรณีตัวอย่างของการประกันตัวชั่วคราวสูงถึงร้อยละ 60

ปีงบประมาณ (พ.ศ.)	จำนวนเรื่องร้องเรียนผ่านมูลนิธิฯ	จำนวนคดีที่มูลนิธิฯให้ความช่วยเหลือ	ยื่นคำขอต่อกองทุนฯ	อนุมัติคำขอ	ไม่อนุมัติ	ยุติเรื่อง*
2550	119	25	n/a	n/a	n/a	n/a
2551	775	193	n/a	n/a	n/a	n/a
2552	610	199	3	3	n/a	n/a
2553	543	145	23	16	7	n/a
2554	456	96	62	20	18	24
2555	453	54	46	3	40	3
รวม	**2,956**	**712**	**134**	**42**	**65**	**27**

ตาราง 3.8 สถิติเปรียบเทียบจำนวนเรื่องร้องเรียน, จำนวนคดี, จำนวนคำขอ, เรื่องที่อนุมัติ ผ่านมูลนิธิฯ และกองทุนฯ (วันที่ 3 มกราคม พ.ศ. 2555)

***หมายเหตุ** ยุติเรื่อง หมายถึง ระหว่างรอการพิจารณาของคณะกรรมการจำเลยประกันตัวหลักทรัพย์ส่วนตัวหรือศาลมีคำพิพากษายกฟ้อง

[20] สัมภาษณ์ นายสิทธิพงษ์ จันทรวิโรจน์, ประธานมูลนิธิศูนย์ทนายความมุสลิม, วันที่ 15 มกราคม 2556.

โดยสรุป

การพิจารณาข้อมูลความต้องการสนับสนุนของกองทุนยุติธรรมข้างต้น เป็นการนำเสนอแนวโน้มความต้องการในประเด็นต่างๆ ซึ่งนอกเหนือจากการพิจารณาจำนวนผู้ขอรับการสนับสนุนผ่านกองทุนยุติธรรมโดยตรง โดยมีการพิจารณาถึงปัจจัยรอบด้านที่มีอิทธิพลต่อการเข้าถึงความยุติธรรมโดยเฉพาะในเขตจังหวัดชายแดนภาคใต้ การนำเสนอดังกล่าวได้แบ่งปัจจัยได้ 2 ประเภท คือ

(1) ปัจจัยที่ได้รับอิทธิพลจาก**ตัวแปรภายนอกกระบวนการยุติธรรม** เช่น แนวโน้มสถานการณ์, เกณฑ์รายได้ประชากรในจังหวัดชายแดนภาคใต้
(2) ปัจจัยที่ได้รับอิทธิพลจาก**ภายในกระบวนการยุติธรรม** เช่น ค่าใช้จ่ายในกระบวนการยุติธรรม, ความสามารถในการสนับสนุนของกองทุนยุติธรรมที่ผ่านมา และจำนวนคดีความมั่นคงในพื้นที่

เนื่องจากยุทธศาสตร์การบริหารงานในเชิงรับของกองทุนยุติธรรมจะพิจารณาการสนับสนุนต่อเมื่อมีผู้ขอความช่วยเหลือมาเท่านั้น ประกอบกับระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยกองทุนยุติธรรม พ.ศ.2553 ที่พิจารณาให้การสนับสนุนเป็นรายๆไป ทำให้การแก้ปัญหาเฉพาะประเด็นโดยคำนึงถึงความต้องการที่มากและเร่งรีบกว่าเป็นหลักนั้นเป็นไปไม่ได้เลย

เมื่อพิจารณาจากสถิติของศูนย์ทนายความมุสลิมตามตารางที่ 3.8 ภายใต้สถานการณ์ความรุนแรงในเขตจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีความต้องการการสนับสนุนค่าทนายความเป็นจำนวนมากในพื้นที่ แต่เนื่องจากจำนวนทนายความที่มาขึ้นทะเบียนกับกองทุนยุติธรรม มีจำนวนจำกัด จึงทำให้เกิดเงื่อนไขที่ไม่สามารถให้ผู้ขอรับการสนับสนุนจากกองทุนยุติธรรมสามารถเลือกทนายความที่ตนมีความไว้วางใจได้ เนื่องมาจากสาเหตุนี้เองที่ทำให้ผู้ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งเป็นชาวมุสลิมที่มีเอกลักษณ์ วิถีการเป็นอยู่ที่แตกต่างไปจากประชากรส่วนใหญ่ ไม่ได้ทำการยื่นเรื่องขอสนับสนุนเงินค่าทนายความจากกองทุนยุติธรรม แต่ในทางกลับกันได้ยื่นเรื่องผ่านมูลนิธิศูนย์ทนายความมุสลิมซึ่งเป็นองค์กรเอกชนไม่แสวงหาผลกำไรในพื้นที่นับตั้งแต่ปี พ.ศ 2550 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน มูลนิธิศูนย์ทนายความมุสลิมได้ให้ความช่วยเหลือด้านทนายความโดยไม่คิดมูลค่าไปทั้งสิ้นถึง 712 คดี

บทที่ 4

แนวทางการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายโดยรัฐที่มีคุณภาพและการพัฒนากองทุนยุติธรรม

ในบทนี้ผู้วิจัยจะวิเคราะห์แนวทางการให้ความช่วยเหลือด้านทนายความในภาพรวมและการพัฒนากองทุนยุติธรรมเพื่อให้สามารถให้การสนับสนุนการช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชนทั้งประเทศ และแนวทางที่เหมาะสมกับในกรณีจังหวัดชายแดนใต้ โดยแยกหัวข้อเป็นสามหัวข้อดังนี้

1. แนวทางการให้ความช่วยเหลือด้านทนายความโดยรัฐอย่างมีคุณภาพ
2. การพัฒนากองทุนยุติธรรมในอนาคต
3. แนวทางการให้ความสนับสนุนการช่วยเหลือทางกฎหมายในกรณีสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

4.1 แนวทางการให้ความช่วยเหลือด้านทนายความโดยรัฐอย่างมีคุณภาพ

ตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2550) มาตรา 81(1) รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านกฎหมายและการยุติธรรม โดยดูแลให้มีการปฏิบัติและบังคับการให้เป็นไปตามกฎหมายอย่างถูกต้อง รวดเร็ว เป็นธรรม และทั่วถึง ส่งเสริมการให้ความช่วยเหลือและให้ความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชน และการจัดวางระบบงานราชการและงานของรัฐอย่างอื่นในกระบวนการยุติธรรมให้มีประสิทธิภาพ โดยให้ประชาชนและองค์กรวิชาชีพมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมและการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย และใน (5) สนับสนุนการดำเนินงานขององค์กรภาคเอกชนที่ให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน โดยเฉพาะผู้ได้รับผลกระทบจากความรุนแรงในครอบครัว

จากบทบัญญัติในกฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยข้างต้นเป็นการรับรองหน้าที่การให้ความช่วยประชาชนทางกฎหมายโดยการจัดหาทนายความและการให้ความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชน รวมถึงการสนับสนุนให้องค์กรภาคเอกชนให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชนโดยเฉพาะผู้ได้รับผลกระทบจากความรุนแรงในครอบครัว ซึ่งถือเป็นแนวทางที่รัฐจะดำเนินการให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมายและนโยบายของรัฐดังกล่าว

การที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยต้องมีทนายความให้ความช่วยเหลือในระหว่างการสอบสวนและการพิจารณาคดีของศาลนั้น เป็นการรักษาประโยชน์แห่งความยุติธรรมให้แก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา เพราะก่อนที่ผู้ต้องหาจะให้การกับพนักงานสอบสวนหรือจำเลยจะให้การและนำเสนอพยานหรือตรวจสอบพยานฝ่ายโจทก์ ผู้ต้องหาและจำเลยควรมีทนายความเพื่อให้คำปรึกษากฎหมายรวมถึงการดำเนินที่เกี่ยวกับการยื่นคำร้องขอต่างๆ หากผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีทนายความแล้วอาจไม่ได้การคุ้มครองจากการที่จะใช้สิทธิไม่ให้การหรือสิทธิในการให้การ รวมถึงการต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่เพราะไม่ทราบว่าควรจะให้การว่าอย่างไรหรือควรนำเสนอพยานหลักฐานอย่างไรเนื่องจากไม่ได้เป็นนักกฎหมาย ด้วยเหตุนี้จึงเป็นหน้าที่ของรัฐในการจัดให้มีทนายความเพื่อให้ทนายความให้คำแนะนำและช่วยเหลือในการต่อสู้คดีแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา หากผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีทนายความ

สำหรับการจัดหาทนายความให้แก่ผู้เสียหายในคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา แม้ว่าบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2550) มาตรา 40 (8) บัญญัติว่า ในคดีแพ่งบุคคลมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมายอย่างเหมาะสมจากรัฐ ซึ่งการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายนี้ยังไม่ได้มีบทบัญญัติที่ชัดเจนเหมือนดังเช่นในกฎหมายต่างประเทศเช่น อังกฤษ สหรัฐอเมริกา หรือแคนาดา เป็นต้น[1] ที่มีกฎหมายให้จัดหาทนายความให้แก่คู่ความในคดีแพ่งหากเป็นคนยากไร้ หรือเป็นคนในฐานะปานกลางและรัฐจัดหาทนายความให้โดยผู้ร้องขอออกค่าใช้จ่ายบางส่วน อย่างไรก็ตาม การให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาที่จะเรียกร้องค่าเสียหายจากจำเลยในคดีอาญานั้น กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 43 ซึ่งให้พนักงานอัยการเรียกทรัพย์ที่สูญเสียไปจากการกระทำความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ตามที่ระบุไว้ในมาตรา 43 และหากพนักงานอัยการฟ้องคดีอาญาต่อจำเลย ผู้เสียหายมีสิทธิยื่นขอให้ศาลพิจารณาสั่งให้จำเลยชดใช้ค่าเสียหายในคดีของพนักงานอัยการ และในกรณีนี้หากผู้เสียหายเป็นคนยากไร้อาจร้องขอให้ศาลตั้งทนายความให้แก่ผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/2 ซึ่งในกรณีนี้ถือได้ว่าเป็นแนวคิดที่จะให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาที่เป็นคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาที่ได้รับความเสียหายแก่ชีวิต ร่างกาย เสรีภาพ ชื่อเสียงและทรัพย์สิน โดยการจัดหาทนายความให้ เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิแก่ผู้เสียหายที่ยากไร้ และไม่มีเงินเพียงพอที่จะจ้างทนายความช่วยเหลือคดี

[1] โปรดดูรายละเอียดใน ณรงค์ ใจหาญ ชาติชาย เชษฐสุมน และผ่องศรี เวสารัช, “รายงานสรุปผลการศึกษาวิจัย เรื่อง โครงการศึกษาและพัฒนาเกี่ยวกับ การให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน”, **วารสารนิติศาสตร์ ปีที่** 37 **ฉบับที่** 1 มีนาคม 2551 ,หน้า 106-149.

จึงเป็นมาตรการที่ต้องการคุ้มครองผู้เสียหายที่จะเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้อย่างเสมอภาค ซึ่งสอดคล้องกับหลักการของการให้ความคุ้มครองผู้เสียหายในคดีอาญาที่จะได้รับการเยียวยาความเสียหาย (Victim Rights)

การให้บริการทางด้านกฎหมายอีกประการคือ การให้ความรู้กฎหมายแก่ประชาชน เป็นแนวคิดที่ต้องการให้ประชาชนรู้หลักเกณฑ์อันเป็นข้อห้ามของกฎหมาย เพื่อจะได้ไม่ฝ่าฝืนกฎหมายอาญาเพราะความไม่รู้ ทั้งนี้เพราะในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 64 บัญญัติว่า บุคคลจะแก้ตัวว่าไม่รู้กฎหมายเพื่อให้พ้นจากความรับผิดทางอาญาไม่ได้ ดังนั้นหากกระทำความผิดไปแต่ไม่รู้ว่ามีกฎหมายบัญญัติห้ามการกระทำนั้นไว้ ผู้กระทำก็ต้องรับผิดทางอาญาและอ้างว่าไม่รู้กฎหมายไม่ได้ การให้ความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชนจึงเป็นมาตรการที่ทำให้ประชาชนรู้และเข้าใจกฎหมายและหลีกเลี่ยงไม่ฝ่าฝืนกฎหมาย อันเป็นการป้องกันการฝ่าฝืนกฎหมายด้วย

ในทำนองกลับกัน มีกฎหมายหลายฉบับที่ให้สิทธิแก่ผู้เสียหายหรือผู้ต้องหาหรือจำเลยที่จะได้รับการเยียวยาหรือได้รับหลักประกันต่างๆ ในระหว่างการดำเนินคดี ด้วยเหตุนี้ หากบุคคลดังกล่าวไม่รู้ถึงกฎหมายที่ให้สิทธิเหล่านั้น ก็ไม่อาจขอใช้สิทธิได้ตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ การให้ความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชนจึงเป็นมาตรการที่ทำให้ประชาชนทราบว่าตนมีสิทธิอย่างไรตามกฎหมายและขอใช้สิทธินั้นต่อไป

หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนมีการให้ความรู้กฎหมายแก่ประชาชนหลายแห่ง เช่น สำนักงานอัยการสูงสุด คลินิกยุติธรรมซึ่งเป็นงานของกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม[2] สภาทนายความ ตามพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 มาตรา 7 กำหนดอำนาจหน้าที่ของสภาทนายความที่จะให้ความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชนด้วย[3] หรือเนติบัณฑิตยสภา ซึ่งจัดให้มีสำนักงานช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา เพื่อให้บริการให้

---

[2] โปรดดู สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, **รายงานผลการประเมินฉบับสมบูรณ์ โครงการติดตามและประเมินผลคลินิกยุติธรรมและคุณภาพการให้ปรึกษาทางกฎหมาย**, เสนอต่อ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม, 2552, บทที่ 2 หน้า 10-14.

[3] โปรดดู สัก กอแสงเรือง, "การช่วยเหลือผู้ต้องหาและจำเลยของสภาทนายความ" เอกสารประกอบการเสวนาเรื่อง **การช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายแก่ผู้ต้องหาและจำเลย การสร้างความเสมอภาคและความยุติธรรมในระบบการดำเนินคดีอาญาของไทย** วันที่ 9 มกราคม 2546 ณ เนติบัณฑิตยสภา, เอกสารอัดสำเนา, หน้า 31.

ความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชน[4] สำนักงานช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายของคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มูลนิธิผสานวัฒนธรรม และมูลนิธิศูนย์ทนายความมุสลิม เป็นต้น

การให้ความรู้ทางกฎหมายนั้นจะไม่มีข้อจำกัดว่าจะต้องเป็นผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญา อาจเป็นผู้เสียหาย พยาน หรือผู้ต้องหาหรือจำเลยก็ได้ นอกจากนี้ หมายรวมถึงประชาชนทุกคนที่สนใจ ทั้งนี้เพราะการให้ความรู้ทางกฎหมายเป็นการป้องกันการฝ่าฝืนกฎหมายและการให้ประชาชนได้ทราบสิทธิและหน้าที่ของตนด้วย เพื่อจะใช้ป้องกันตนเองและเรียกร้องสิทธิตามที่กฎหมายกำหนด

รูปแบบของการให้ความรู้ทางกฎหมาย โดยทั่วไปจะเป็นการเผยแพร่ทางสื่อต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นหนังสือ เอกสารแผ่นพับ รายการวิทยุหรือโทรทัศน์ การตอบปัญหาทางโทรศัพท์ จดหมายหรือตอบปัญหาให้กับประชาชน ณ ที่ทำการของสำนักงาน

การให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายที่กล่าวมาทั้งสองกรณีนั้น ในทางปฏิบัติ ผู้ต้องหาหรือจำเลยหรือผู้เสียหายในคดีอาญา อาจได้รับความช่วยเหลือจากองค์กรเอกชน หรือสภาทนายความ หรือสำนักงานอัยการสูงสุด หรือคลินิกกฎหมายในมหาวิทยาลัยที่เข้าไปช่วยเหลือเพื่อให้คำปรึกษาหรือดำเนินการต่างๆ ให้ซึ่งเป็นการเข้าไปช่วยเหลือโดยอาสาสมัครและเพื่อความเป็นธรรมในสังคม[5] ซึ่งการดำเนินงานขององค์กรดังกล่าว งบประมาณส่วนหนึ่งได้รับการสนับสนุนจากงบประมาณประเภทเงินอุดหนุนจากรัฐบาล เช่น ทนายความอาสาของสภาทนายความ[6] นิติกรหรือทนายความอาสาของคลีนิกยุติธรรม กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ทนายความหรือนิติกรหรือพนักงานอัยการที่ให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนในสำนักงานคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชนของสำนักงานอัยการสูงสุด[7] หรือสำนักงานช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายของคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัย

---

[4] โปรดดู ระเบียบเนติบัณฑิตยสภา ว่าด้วยการจัดระเบียบสำนักงานช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา พ.ศ. 2541.

[5] โปรดดู ณรงค์ ใจหาญ และปรเมศว์ อินทรชุมนุม, *"รายงานการสัมมนาเรื่อง" โครงการสัมมนาวิสัยทัศน์และทิศทางการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย"* **วารสารนิติศาสตร์ ปีที่ 30 ฉบับที่ 3** กันยายน 2543, หน้า 476-488, ส่วนภาพรวมในการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชนในประเทศไทย โปรดดู ใน Tipchanok Ratanosoth, "Legal Aid in Thailand", **วารสารนิติศาสตร์ ปีที่ 30 ฉบับที่ 3** พ.ศ. 2543, หน้า 389-408.

[6] งบประมาณของสภาทนายความที่ได้รับจัดสรรจากรัฐ ประมาณปีละ 50 ล้านบาท.

[7] งบประมาณของสำนักงานอัยการสูงสุด ที่ได้รับการจัดสรรให้เกี่ยวกับการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายปีละประมาณ 72,337,000 บาท

ธรรมศาสตร์[8] หรือการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายของคณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย การให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายของสำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา หรือของสมาคมบัณฑิตสตรีทางกฎหมาย เป็นต้น รวมถึงการเผยแพร่กฎหมายแก่ประชาชนไม่ว่าจะเป็นสื่อสาธารณต่างๆ หน่วยงานราชการ หรือหน่วยงานเอกชน หลายๆ แห่งซึ่งมีการเผยแพร่กฎหมายในเวปไซต์ของหน่วยงานนั้นๆ

สำหรับหลักเกณฑ์การให้ความช่วยเหลือด้านทนายความของหน่วยงานดังกล่าวในข้างต้น จะให้ความช่วยเหลือผู้เสียหาย ผู้ต้องหา และจำเลย ในกรณีที่เป็นผู้ไม่มีความสามารถทางเศรษฐกิจและไม่ได้รับความเป็นธรรม[9]

ในส่วนที่เกี่ยวกับคุณภาพของทนายความและความตั้งใจของทนายความที่เข้ามาช่วยเหลือในชั้นสอบสวนหรือชั้นศาล พบว่า

การจัดหาโดยพนักงานสอบสวน เดิมเป็นทนายความอาสาที่สภาทนายความประสานงานให้ แต่ในปัจจุบันเป็นทนายความที่กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพประสานงาน ส่วนในกรณีของศาลเป็นทนายความที่ขึ้นทะเบียนไว้ต่อศาล จึงถือได้ว่าการจัดหาทนายความในชั้นสอบสวนและชั้นศาลเป็นทนายความอาสาทั้งหมด

สำหรับหน่วยงานอื่นๆที่ให้ความช่วยเหลือทางด้านทนายความนอกเหนือจากที่กล่าวมาข้างต้น บางหน่วยงานอาจมีทนายความประจำและให้ความช่วยเหลือ บางหน่วยงานใช้ทนายความอาสามาร่วมดำเนินงานโดยใช้งบประมาณจากหน่วยงานของตน

---

[8] งบประมาณที่รัฐจัดสรรให้เป็นเงินอุดหนุน ปีละประมาณ 1 ล้านบาท เพื่อให้ดำเนินการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย โปรดดู ณรงค์ ใจหาญ สถาพร ลิ้มมณี และปฏิพันท์ สันติเมทนีดล **"รายการวิจัยสถาบัน เรื่อง ประสิทธิภาพของการให้ความช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย ของศูนย์นิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์"**, พฤษภาคม 2544 , เอกสารอัดสำเนา, หน้า 32.

[9] โปรดดู ณรงค์ ใจหาญ รณกรณ์ บุญมี และกนกวรรณ ชาติสุวรรณ, **รายงานผลการประเมินความต้องการความช่วยเหลือด้านกฎหมายและสิทธิมนุษยชนโดยไม่คิดมูลค่า กรณีศึกษาประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากจากสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้**,เสนอต่อ มูลนิธิคอนราด อาเดนาวร์,2556,บทที่ 3 การให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายโดยหน่วยงานภาครัฐและสภาทนายความ.

ส่วนเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายที่ทนายความซึ่งศาลแต่งตั้งหรือที่พนักงานสอบสวนจัดหาให้นั้น เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด[10] สำหรับกรณีของจำเลย เดิมจ่ายให้เป็นรายคดี ปัจจุบันกำหนดให้ตามสภาพคดีและตามความเป็นจริงการการทำงานของทนายความ[11] ส่วนกรณีของผู้ต้องหาคิดเป็นรายบุคคล[12] นอกจากนี้ ค่าใช้จ่ายในเรื่องของค่าที่พักและค่าพาหนะเป็นไปตามระเบียบว่าด้วยการเดินทางไปปฏิบัติราชการ คือ ถือเกณฑ์จ่ายเหมือนกับการเดินทางไปราชการ ซึ่งอัตราในการจ่ายเงินรางวัลในอัตราที่เปลี่ยนไปนี้ อาจ**มีผลที่ทำให้ทนายความมีความตั้งใจหรือการทุ่มเทให้แก่การช่วยเหลือแก่จำเลยหรือผู้ต้องหาอย่างมีประสิทธิภาพไม่มากก็น้อย**

ส่วนค่าตอบแทนทนายความที่นั่งให้คำปรึกษานั้นได้รับค่าตอบแทนเป็นรายวัน หากเป็นทนายความหรือนิติกรของกรมคุ้มครองสิทธิ และเสรีภาพหรือคลินิกยุติธรรม หรือสภาทนายความ จะได้รับวันละ 500 บาท ส่วนทนายความหรือนิติกรที่สำนักงานอัยการสูงสุดจะได้รับวันละ 700 บาท หากเป็นทนายความอาวุโส แต่ถ้าเป็นอาสาสมัครได้รับวันละ 500 บาท เป็นต้น ซึ่งเป็นการจ่ายค่าตอบแทนเป็นรายวัน และหากมีการเดินทางไปต่างจังหวัดก็จะได้รับค่าใช้จ่ายตามอัตราที่กำหนดต่างหาก[13]

---

[10] เดิมก่อนแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในปี พ.ศ. 2547 ใช้ ระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายแก่ทนายความที่ศาลตั้งให้ผู้ต้องหาและจำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2539 ต่อมาเมื่อแก้ไขมาตรา 134/1 และมาตรา 173 แล้ว ได้มีระเบียบคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรม ว่าด้วยการจ่ายเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายให้แก่ทนายความที่ศาลตั้งให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173 พ.ศ. 2548 (112 ร.จ. 56 ก. วันที่ 12 ก.ค. 2548) ซึ่งมีผลใช้บังคับตั้งแต่ 24 มีนาคม 2548 ซึ่งระเบียบทั้งสองได้ยกเลิกและใช้ระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการจ่ายเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายให้แก่ทนายความที่จัดหาให้แก่ผู้ต้องหาในคดีอาญา พ.ศ. 2550 (125 ร.จ. ตอนพิเศษ 29 ง. วันที่ 14 มีนาคม 2550).

[11] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173 วรรคท้าย และระเบียบคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรม ว่าด้วยการจ่ายเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายให้แก่ทนายความที่ศาลตั้งให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173 พ.ศ. 2548 ข้อ 4-6 และระเบียบคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมว่าด้วยการจ่ายเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายแก่ทนายความที่ศาลตั้งให้ผู้ต้องหาหรือจำเลย ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173 (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2550 (124 ร.จ. 26 ก. วันที่ 6 มิถุนายน 2550).

[12] โปรดดู ระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วย การจ่ายเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายให้แก่ทนายความที่จัดหาให้แก่ผู้ต้องหาในคดีอาญา พ.ศ. 2550 ข้อ 7 โดยให้ผู้แทนกระทรวงยุติธรรมเป็นผู้เบิกจ่าย ซึ่งในปัจจุบันคือ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพและสำนักงานยุติธรรมจังหวัด.

[13] โปรดดู สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ , **รายงานผลการประเมินฉบับสมบูรณ์ โครงการติดตามและประเมินผลคลินิกยุติธรรมและคุณภาพการให้ปรึกษาทางกฎหมาย**, เสนอต่อ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม, 2552,หน้า 12-24.

ด้วยเหตุดังกล่าว ปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพของทนายความจึงมีดังนี้

1. การเลือกทนายความ

การเลือกทนายความจากบัญชีรายชื่อเรียงตามลำดับนั้น ศาลมิได้ใช้ดุลพินิจเป็นผู้เลือกและจำเลยเองก็ไม่มีสิทธิเลือกทนายความที่ศาลตั้งให้ รวมทั้งทนายความที่ลงชื่อเป็นทนายความขอแรงไว้ก็ไม่มีสิทธิเลือกจำเลยเช่นกัน จึงอาจมีข้อบกพร่องตรงที่ว่า ไม่มีการกำหนดว่าคดีประเภทใดต้องการทนายความที่มีประสบการณ์อย่างน้อยกี่ปีหรือไม่ได้มีการแยกทนายความออกเป็นกลุ่มที่มีความชำนาญในแต่ละคดี วิธีการตั้งทนายขอแรงเช่นนี้ทำให้ศาลก็ไม่ทราบว่าทนายความที่ขอแรงให้นั้นเหมาะสม มีความรู้หรือมีความชำนาญในการต่อสู้กับข้อหานั้นหรือไม่[14] ทำให้อาจได้ทนายความขอแรงที่ไม่มีความชำนาญตรงกับคดีที่เข้าช่วยเหลือก็ได้ นอกจากหากจำเลยไม่พอใจการช่วยเหลือทนายความที่ศาลตั้ง จะขอทนายความขอแรงคนใหม่ไม่ได้ จำเป็นต้องยอมรับทนายความขอแรงคนเดิมต่อไปหรืออาจต้องสละสิทธิไม่ต้องการทนายความที่ศาลตั้ง ส่วนทนายความที่ได้รับการแต่งตั้ง หากทราบว่าไม่มีความชำนาญในคดีที่ได้รับให้เป็นทนายความขอแรง ทนายความขอแรงก็จะปฏิเสธไม่รับว่าความก็ไม่ได้ เพราะข้อบังคับสภาทนายความว่าด้วยมรรยาททนายความ พ.ศ. 2529 ข้อ 5 กำหนดไว้ว่าหากทนายไม่รับหน้าที่เมื่อผู้พิพากษาได้ขอแรงให้เป็นทนายความแก้ต่างในคดีอาญาเว้นแต่จะมีข้อแก้ตัวโดยสมควร ดังนั้นหากรับว่าความเป็นทนายความขอแรงแล้ว แล้วทนายไม่ทำก็จะถูกร้องเรียนว่าละทิ้งคดี ซึ่งถือว่าผิดมรรยาททนายความอย่างร้ายแรงและอาจถูกลบชื่อจากการเป็นทนายความได้

2. ประสบการณ์และความตั้งใจของทนายความ

ทนายขอแรงที่ศาลแต่งตั้งให้จำเลยนั้น บางคดีจะได้ทนายขอแรงที่ยังไม่มีประสบการณ์ในทางคดีมากนัก หรือยังขาดประสบการณ์การต่อสู้ดำเนินคดี หรือบางกรณีทนายความขอแรงขาดความกระตือรือร้นในการดำเนินคดี จึงทำให้จำเลยไม่ได้รับบริการที่ดีในการต่อสู้คดี[15]

---

[14] สฤษดิ์ ธัญกิจจานุกิจ, "ทนายความขอแรง ความจริงที่สังคมควรรู้", **วารสารสภาทนายความ**, เล่มที่ 40, ปีที่ 10 (ตุลาคม - พฤศจิกายน 2545) , หน้า 14-16.

[15] เพิ่งอ้าง.

3. อัตราค่าตอบแทนทนายความ

ผู้ที่มีสิทธิกำหนดอัตราค่าตอบแทนทนายความเป็นการกำหนดโดยองค์กรอื่นที่มิใช่ผู้ที่มีประกอบวิชาชีพว่าความ จึงอาจไม่เห็นถึงความสำคัญของทนายความขอแรง[16] นอกจากนั้นแล้วหากเปรียบเทียบอัตราค่าตอบแทนที่ทนายความขอแรงได้รับกับคดีที่ลูกความว่าจ้างทนายความโดยตรง รวมทั้งคำนึงถึงสภาพเศรษฐกิจในปัจจุบัน ยังมีอัตราที่แตกต่างกันแม้ว่าจะได้รับการปรับปรุงแล้วก็ตาม

4. การบริหารจัดการที่ยังไม่เป็นระบบ

หน่วยงานที่ให้บริการยังไม่สามารถให้ความช่วยเหลือทางด้านกฎหมายอย่างครอบคลุมและมีข้อจำกัดหลายปัจจัยด้วยกัน อาทิเช่น ขอบข่ายและภาระหน้าที่ในการดำเนินงาน งบประมาณ[17] บุคลากร[18] โดยเฉพาะทางด้านบุคลากรที่ไม่สามารถเรียกใช้ได้รวดเร็วทันท่วงทีในทุกโอกาส กล่าวคือ ทนายความบางคนที่ให้ความช่วยเหลือของแต่ละหน่วยงานจะทำงานประจำที่อื่น จึงมาช่วยเหลือบ้างเท่าที่เวลาและโอกาสอำนวย ทำให้ไม่มีทนายความคอยช่วยเหลือตลอดวัน หากจำเลยคดีอาญาที่ยากจนต้องการปรึกษาทนายความโดยด่วน[19] จึงไม่สามารถให้ความช่วยเหลือได้ทันท่วงที

---

[16] เพิ่งอ้าง, หน้า 20.

[17] ข้อจำกัดในด้านงบประมาณ เป็นข้อจำกัดที่สำคัญและเกิดขึ้นในทุกหน่วยงานไม่ว่าจะเป็นของมหาวิทยาลัย สภาทนายความหรือสำนักงานอัยการสูงสุด เพราะความต้องการด้านทนายความมีมาก แต่รัฐจัดสรรเงินสนับสนุนให้น้อยเกินไป โปรดดูใน สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ , **รายงานการศึกษาฉบับสมบูรณ์ เรื่อง โครงการศึกษาและพัฒนาเกี่ยวกับการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน** เสนอต่อ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม 2549 , หน้า 22-30.

[18] นิตยา สิมมาชัน์ , **"องค์กรให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายของรัฐในคดีอาญาแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลย"** (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2542), หน้า 18.

[19] อนัญญา งามสิริพร, **"การจัดหาทนายโดยรัฐในคดีอาญา"**, (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ , 2530).

นอกจากนั้นแล้วองค์กรที่ให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายทั้งหลายมีลักษณะการทำงานเป็นเอกเทศ ดังนั้นหากองค์กรใดไม่สามารถให้ความช่วยเหลือได้ องค์กรนั้นไม่อาจมีกลไกเพื่อขอโอนความช่วยเหลือไปยังองค์กรอื่นได้ ทำให้ประชาชนที่เดือดร้อนต้องไปร้องขอความช่วยเหลือด้วยตนเองหลายๆ หน่วยงานที่ให้บริการ จึงมีผลทำให้ไม่ได้รับความช่วยเหลือหรือได้รับความช่วยเหลือที่ล่าช้า ดังนั้น **การที่ไม่มีหน่วยงานใดที่มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงในการจัดหาทนายที่มีประสิทธิภาพให้แก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาในภาพรวมของประเทศ เป็นปัญหาอุปสรรคอย่างหนึ่งในการบริหารจัดการเพื่อจัดหาทนายความแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลย**

ส่วนปัญหาการให้ความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชน มีดังนี้

1. **ความรู้ทางกฎหมายที่ตรงกับความจำเป็นในการดำเนินชีวิตประจำวัน**

การเผยแพร่ความรู้หรือการให้คำปรึกษาจึงมีความจำเป็นต้องเป็นเรื่องเฉพาะกรณีหรือเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน รวมถึงแนวทางปฏิบัติที่เกิดขึ้นจริง ดังนั้น เอกสารหรือการอบรมเผยแพร่กฎหมายแก่ประชาชนจึงต้องคัดเลือกเรื่องให้ตรงกับความต้องการหรือความจำเป็นของผู้ที่จะรับทราบข้อมูลทางกฎหมายนั้นๆ ด้วย มิฉะนั้นข้อมูลหรือการอบรมดังกล่าวอาจไม่ได้รับความสนใจหรือไม่มีประโยชน์ต่อผู้ที่อ่านหรือรับทราบข้อมูล

การที่จะได้ข้อมูลที่ตรงนั้น ผู้เผยแพร่ต้องมีความรู้ดี และประสบการณ์ในเรื่องนั้นๆ ด้วย จึงมีความจำเป็นต้องมีวิทยากรหรือผู้ที่จัดทำสื่อเผยแพร่ต้องมีความรู้ความเข้าใจในการจัดทำข้อมูลและเข้าใจปัญหาในเรื่องนั้นๆ ตลอดจนสามารถเสนอแนะทางแก้ไขหรือแนวทางป้องกันในเรื่องนั้นๆด้วยเพื่อป้องกันมิให้ปัญหาเกิดขึ้น

2. **สื่อหรือการถ่ายทอดที่ง่ายต่อการทำความเข้าใจ**

เทคนิกในการเผยแพร่กฎหมายให้แก่ประชาชนนั้น ถือเป็นเรื่องสำคัญเนื่องจากประชาชนไม่ได้มีพื้นฐานกฎหมายเหมือนกับผู้ศึกษากฎหมายหรือผู้ประกอบวิชาชีพทางกฎหมาย ด้วยเหตุนี้การใช้ถ้อยคำหรือการจัดทำสื่อทางกฎหมายหรือละครหรือบทความต่างๆ จึงต้องคำนึงถึงประเด็นนี้ด้วยว่า ประชาชนที่เป็นเป้าหมายนั้นเป็นประชาชนกลุ่มใด มีพื้นฐานอย่างไร และควรมีการใช้ภาษาที่ทำให้เข้าใจง่ายอย่างไร

ปัญหาที่มักจะเกิดในประเทศไทยและต่างประเทศคือ สื่อต่างๆ ประชาชนในระดับกลางสามารถเข้าถึงได้และเข้าใจได้ แต่ถ้าเป็นประชาชนในชนบท หรือผู้ที่ไม่สามารถอ่านหนังสือไทยที่เป็นภาษากลางได้ เช่น ชนเผ่าต่างๆ หรือประชาชนที่ไม่มีการใช้ระบบอินเทอร์เน็ต จะทำให้ไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลที่ได้จัดทำเป็นจำนวนมากในการพิมพ์เผยแพร่ทั้งสื่อสาธารณะหรือโทรศัพท์ หรือแผ่นพับหรือในระบบอินเทอร์เน็ตได้เลย ทำให้ไม่รู้ถึงความเปลี่ยนแปลงของกฎหมายและอาจละเมิดต่อกฎหมายได้

3. **ข้อมูลที่ทันสมัย**

เนื่องจากกฎหมายหรือปัญหากฎหมายในทางปฏิบัติมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอและควรมีการเผยแพร่ให้ประชาชนทุกคนรู้ ดังนั้น การแผยแพร่กฎหมายที่จัดทำเป็นเอกสารอาจไม่ทันสมัย หรือการอบรมกฎหมายอาจไม่ได้ติดตามกฎหมายใหม่ๆ ซึ่งทำให้คนที่อ่านหรือเข้าถึงข้อมูลเข้าใจกฎหมายผิดไป ซึ่งในกรณีนี้ควรได้รับการปรับปรุงและแก้ไขเอกสารที่เผยแพร่เกี่ยวกับความรู้ทางกฎหมายอยู่อย่างต่อเนื่อง รวมถึงการรณรงค์เผยแพร่ความรู้ในกฎหมายใหม่ๆ ที่ออกมาอย่างทั่วถึง จึงจะทำให้ประชาชนมีความรู้ในเรื่องกฎหมายที่ใช้ในชีวิตประจำวัน

4.2 แนวทางการพัฒนากองทุนยุติธรรมในอนาคต

ตามที่ได้กล่าวมาแล้วจากบทที่ 2 และการให้บริการของกองทุนยุติธรรมในบทที่ 3 จะเห็นได้ว่าการให้ความช่วยเหลือของกองทุนยุติธรรมเน้นการให้ความช่วยเหลือทางด้านทนายความที่มีคุณภาพ โดยพิจารณาจ้างเป็นรายคดี แต่หากพิจารณาถึงการให้ความช่วยเหลือที่มีจำนวนผู้ต้องหาหรือจำเลยมากนั้น การช่วยเหลือดังกล่าวอาจมีปัญหาในด้านความเสมอภาคในการเข้ามาขอรับการช่วยเหลือเพราะมีงบประมาณจำกัด ด้วยเหตุนี้ การจัดหาทนายความที่มีคุณภาพและทั่วถึงนั้น จึงต้องมีแนวทางที่จะทำให้หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่พร้อมจะให้บริการได้รับทุนในการเข้าไปจัดบริการให้ความช่วยเหลืออย่างเพียงพอและทั่วถึง อย่างไรก็ดี ผู้วิจัยได้ศึกษาการให้ความช่วยเหลือทางด้านทนายความของไทยและต่างประเทศแล้วมีข้อเสนอ ดังนี้

4.2.1 การจัดหาทนายความที่มีคุณภาพ

การจัดหาทนายความที่มีคุณภาพและการเพิ่มประสิทธิภาพในการช่วยเหลือแก่จำเลยและผู้ต้องหานี้ ผู้วิจัยเคยศึกษาและได้ผลการศึกษาว่า ควรพัฒนาได้เป็นสองแนวทาง

แนวทางที่หนึ่ง รัฐอาจใช้งบประมาณสนับสนุนหน่วยงานที่ดำเนินการด้านการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายให้มากกว่าที่เป็นอยู่ เช่นให้งบประมาณเพิ่มแก่สภาทนายความหรือสำนักงานอัยการสูงสุดหรือกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพเพิ่มขึ้น หรือ

แนวทางที่สอง จัดให้มีระบบทนายความของรัฐ ดังรูปแบบที่พัฒนาในประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งในระยะต่อมาได้เป็นแบบอย่างให้ประเทศอังกฤษนำไปพัฒนาการให้ความช่วยเหลือด้านทนายความที่เรียกว่า Public Defender[20] โดยมีข้อศึกษาเปรียบเทียบดังนี้

[20] โปรดดู รายละเอียดของการศึกษาและข้อเสนอแนะในเรื่องนี้ใน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, (รศ. ณรงค์ ใจหาญ และคณะวิจัย), **รายงานการศึกษาพัฒนาระบบทนายความสาธารณะ** (Public Defender) เสนอต่อ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ 2547, บทที่ 5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ , หน้า 133-137.

1. คุณภาพของทนายความ

ในกฎหมายอังกฤษ ใช้ทนายความที่ประจำในสำนักงานทนายความเอกชนโดยทั่วไป ซึ่งจำเลยหรือผู้ต้องหาจะได้รับทนายความอย่างเท่าเทียมกับประชาชนโดยทั่วไป ไม่ว่าจะมีฐานะอย่างไร ซึ่งในปัจจุบัน การให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาของประเทศอังกฤษได้เพิ่มประสิทธิภาพในการให้ความช่วยเหลือมากขึ้น โดยการจัดตั้งเป็น The Criminal Defence Service ในปี 1999 และมีการจ้างทนายความในสำนักงานทนายความเอกชนมาให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยซึ่งทำเป็นสัญญาจ้างคราวละ 3 ปี[21] ดังนั้น ทนายความเหล่านี้จะรับเงินเดือนประจำและช่วยเหลือผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ยากไร้และโดยรัฐจัดหาทนายความให้

2. ค่าตอบแทนทนายความ

ในกฎหมายอังกฤษซึ่งมีพระราชบัญญัติว่าด้วยการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายกำหนดให้มีกองทุนช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย เพื่อนำมาเป็นค่าใช้จ่ายแก่การที่รัฐจะให้ค่าตอบแทนทนายความ ทั้งในคดีแพ่งและคดีอาญา ทั้งนี้อัตราการจ่ายค่าตอบแทน ไม่ได้คิดเหมาจ่ายเป็นรายคดี แต่จะจ่ายตามงานที่ได้ทำ[22] เช่น ให้คำปรึกษา เขียนคำคู่ความ หรือการว่าความในศาล เป็นต้น ดังนั้น ค่าตอบแทน จึงจ่ายตามชิ้นงานที่ทำ โดยเบิกจ่ายจากกองทุนดังกล่าว อย่างไรก็ดี อัตราค่าตอบแทนในงานที่ทำนี้ เมื่อเทียบกับอัตราที่ทนายความได้รับสำหรับการดำเนินคดีให้แก่ลูกความที่ไม่ได้ขอความช่วยเหลือจะต่ำกว่าบ้าง แต่ก็ไม่มากจนถึงขั้นทำให้ขาดแรงจูงใจในการช่วยเหลือ ส่วนแคนาดาตาม Legal Services Act 1998 ได้กำหนดให้มีกองทุนช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย และมีคณะกรรมการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายขึ้นมาเพื่อพิจารณาจัดสรรเงินงบประมาณให้แก่สำนักงานและหน่วยงานที่ดำเนินการเกี่ยวกับการให้บริการทางกฎหมายเพื่อให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชน โดยกำหนด

---

[21] The Access to Justice Act 1999 part 1. และ The Criminal Defence Service อาจจ้างทนายความมาประจำโดยมีเงินเดือนประจำได้ ซึ่งใช้เงินจากกองทุนช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายมาจ่ายให้ ดังนั้น ทนายความจึงมีสองแบบ คือแบบสัญญาจ้าง หรือเป็นรายคดีที่กำหนดค่าตอบแทนไว้ว่าจะจ่ายให้คดีละเท่าใดก่อนการให้การช่วยเหลือ โปรดดู Stephen Seabrooke and John Sprack, **Criminal Evidence and Procedure : The Essential Framework**, second edition, (Blackstone Press Limited, 1999), pp.413-419.

[22] โปรดดู รายละเอียดของการพัฒนาการให้ความช่วยเหลือด้านกฎหมายแก่จำเลย และผู้ต้องหาในคดีอาญาใน J.R. Spencer, **Jackson's Machinery of Justice**, (Cambridge University Press, 1989), pp. 473-482.

อัตราค่าตอบแทนทนายความไว้โดยพิจารณาจากงานที่ให้การช่วยเหลือเป็นลักษณะงานที่ทำและความยากง่าย แต่มีอัตราขั้นสูงในการเบิกจ่ายจากกองทุนไว้ [23]

4.2.2 การปรับปรุงการให้ความรู้กฎหมายแก่ประชาชน

การให้ความรู้กฎหมายแก่ประชาชนของไทยในปัจจุบันถือได้ว่าเป็นการให้บริการแก่ประชาชนที่ทำให้ประชาชนได้รับความพึงพอใจ และมีการให้ความรู้ในหลายหน่วยงานไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานของสำนักงานอัยการสูงสุด สภาทนายความ สำนักงานทนายความ องค์กรเอกชนที่ไม่แสวงหากำไร หรือมหาวิทยาลัยต่างๆและในการเผยแพร่กฎหมายที่ควรรู้แก่ประชาชนในสื่อสาธารณะต่างๆ

ส่วนการปรับปรุงการให้ความรู้กฎหมายแก่ประชาชนนั้น ควรจะได้พัฒนาความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่ดำเนินการเพื่อประสานงานด้านองค์ความรู้และประสบการณ์ต่างๆ ในการให้ความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชนเพื่อให้ตรงกับความต้องการ และตรงกับความจำเป็นพื้นฐานของประชาชน รวมถึงการประสานวิทยากรในการอบรมกฎหมายด้วย เพื่อจะทำให้การให้ความรู้มีประสิทธิภาพและไม่ซ้ำซ้อนกัน

4.2.3 การบริหารจัดการในการให้ความช่วยเหลือ

การให้ความช่วยเหลือจะประสบความสำเร็จและมีประสิทธิภาพได้มีความจำเป็นต้องจัดให้มีกระบวนการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ ทั้งนี้ การให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายมิได้จำกัดเฉพาะการช่วยเหลือโดยการจัดทนายความให้เมื่อผู้ต้องหาหรือจำเลยจะต้องขอคำปรึกษาหรือดำเนินกระบวนการในชั้นสอบสวนหรือชั้นพิจารณาเท่านั้นแต่ควรให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เสียหาย ผู้ต้องหาหรือจำเลยในการที่จะใช้สิทธิที่กฎหมายรับรอง การรวบรวมพยานหลักฐาน

[23] See Legal Aid Service Act 1998, and Ontario Regulation 107/99, Schedule 1 fee in Criminal Matters in http://www.e-laws.gov.on.ca.

และข้อจำกัดอื่นๆที่ไม่อาจเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม เช่น การยื่นคำร้องต่างๆ การติดต่อหน่วยงานต่างๆ เพื่อขอข้อมูลหลักฐาน เป็นต้น ซึ่งหากมีหน่วยงานที่มีศักยภาพเข้ามาดูแลตั้งแต่เริ่มต้นจะทำให้บุคคลดังกล่าวได้รับการคุ้มครองสิทธิมากขึ้น

ในปัจจุบันการให้ความช่วยเหลือด้านทนายความแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลย รวมถึงการให้ความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชนยังขาดการจัดการอย่างเป็นระบบและยังไม่ได้ประสานการทำงานกับหน่วยงานที่ให้ความช่วยเหลือในปัจจุบัน ดังนั้น การให้ความช่วยเหลือผู้ต้องหาหรือจำเลยในองค์กรเอกชน มูลนิธิ สมาคมหรือมหาวิทยาลัยที่ทำหน้าที่ให้ความช่วยเหลือจึงเป็นการดำเนินงานที่ต่างคนต่างทำภายใต้ศักยภาพที่ตนเองมีอยู่ ด้วยเหตุนี้ **การประสานความร่วมมือระหว่างภาครัฐและภาคเอกชนในการให้ความช่วยเหลือทางด้านกฎหมายนี้โดยให้มีองค์กรที่จะทำหน้าที่กำหนดนโยบาย และแผนงานให้ความช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายอย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ** ซึ่งรัฐน่าจะนำมาเพื่อใช้เป็นกลไกในการจัดหาทนายความช่วยเหลือได้ในทุกพื้นที่ของประเทศในลักษณะร่วมมือกันให้บริการไม่ได้ผูกขาดหรือเป็นหน้าที่เฉพาะหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งเท่านั้น

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะในการที่รัฐจะบริหารจัดการในเรื่องการจัดหาทนายความโดยเฉพาะการช่วยเหลือผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา ดังนี้

1. **ทนายที่ให้การช่วยเหลือควรมีหลายรูปแบบ กล่าวคือ**

ประเภทแรก ทนายความที่มีประสบการณ์ในการดำเนินคดีเฉพาะด้าน โดยจ้างเป็นทนายความประจำบางส่วนเพื่อสามารถมีทนายความทำหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงกับคดีที่จะช่วยเหลือ ตลอดจนวางแผนและดำเนินการตามแผนงานให้ความช่วยเหลือทางด้านคดีความแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลย ทั้งนี้เพราะในประสบการณ์ของหน่วยงานที่มีทนายความอาสาสมัครหรือทนายขอแรงเข้ามาดำเนินคดี มักจะเกิดปัญหาว่าไม่มีทนายความที่ทำหน้าที่วางระบบงานและประสานการทำงานที่ต่อเนื่อง

ประเภทที่สอง ทนายความเป็นรายคดี ทั้งนี้เพราะการจ้างทนายความประจำ อาจไม่เพียงพอต่อความต้องการในบางช่วงของเวลา ดังนั้น ควรมีทนายความที่จ้างเป็นรายคดี **โดยคำนึงถึงประเภทคดีที่ช่วยเหลือ หากเป็นคดีที่ต้องอาศัยความชำนาญเฉพาะเรื่องหรือต้องให้คำปรึกษาเป็นพิเศษเฉพาะเรื่อง** อีกทั้งบางกรณี **เป็นคดีที่คู่กรณีเป็นพนักงานของรัฐ** การให้ทนายความที่มาจากหน่วยงานของรัฐที่จัดหา อาจทำให้จำเลยหรือผู้ต้องหาไม่แน่ใจว่าจะได้รับความเป็นธรรมในการให้ความช่วยเหลือหรือไม่ ซึ่งข้อสังเกตนี้ในสหรัฐอเมริกาก็พบปัญหาดังกล่าวและเป็นข้อจำกัดของระบบ public defender ของสหรัฐอเมริกา ซึ่งหากเป็นข้อพิพาทของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ผู้ต้องหาหรือจำเลยมักจะไม่แน่ใจว่าจะได้รับความเป็นธรรมหรือความตั้งใจทำงานจากทนายความพิทักษ์สิทธิที่รับเงินเดือนของรัฐ

ประเภทที่สาม ทนายความเครือข่าย เป็นทนายความที่ประกอบอาชีพทนายความตามสำนักงานกฎหมายหรือประกอบอาชีพส่วนตัว ทนายความหรือนักกฎหมายที่รับราชการและได้เกษียณอายุแล้ว แต่มีความประสงค์จะเป็นอาสาสมัครเพื่อให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลย และได้ขึ้นทะเบียนไว้เพื่อเข้ามาช่วยเหลือเมื่อเจ้าพนักงานของรัฐต้องการทนายความช่วยเหลือ ทนายความอาสาสมัครในลักษณะที่สามนี้ จะต่างจากทนายความที่ขึ้นทะเบียนไว้ที่ศาลเพราะเข้ามาโดยความสมัครใจและได้รับการจัดให้ช่วยเหลือตามความสามารถและประสบการณ์ของตน ไม่ได้ถือเป็นลำดับรายชื่อ

---

2. ควรมีกฎหมายที่กำหนดให้มีองค์กรระดับชาติ

โดยมีคณะกรรมการช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชนระดับชาติซึ่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมแต่งตั้ง และถอดถอน โดยมีปลัดกระทรวงยุติธรรม เป็นประธาน และมีผู้ทรงคุณวุฒิและมีประสบการณ์ทางกระบวนการยุติธรรมและการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน ซึ่งมีจำนวนไม่เกิน 12 คน เป็นกรรมการ อธิบดีกรมบัญชีกลาง และมีเลขานุการคณะกรรมการคือ อธิบดีกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ

คณะกรรมการดังกล่าว มีหน้าที่ในการกำหนดนโยบาย แผนงาน และจัดสรรงบประมาณในการสนับสนุนให้หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนให้บริการทางกฎหมาย และประเมินผลการดำเนินงานเพื่อปรับปรุงการให้บริการตามวัตถุประสงค์ของกฎหมาย ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าแนวทางนี้สอดคล้องกับรูปแบบในกฎหมายต่างประเทศมีคณะกรรมการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายแห่งชาติขึ้นมาคณะหนึ่ง เพื่อเป็นองค์กรที่กำหนดนโยบาย แผนการปฏิบัติงาน การจัดสรรทุนเพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดบริการ การประเมินผลและรายงานผลการดำเนินการ ซึ่งจะเป็นการก้าไขปัญหาการขาดองค์กรประสานงานที่มีมาตั้งแต่ 20 ปีที่ผ่านมา เพื่อให้การให้บริการนี้เป็นไปอย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ การมีคณะกรรมการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายในระดับชาติ จะเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาในเรื่องนี้

การให้บริการทางกฎหมายในระดับภูมิภาคหรือท้องถิ่น ผู้วิจัยเห็นว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะเข้ามารับผิดชอบบริการทางด้านทนายความนั้นอาจทำไม่ได้ จึงควรให้กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพซึ่งรับผิดชอบในเรื่องการจัดหาทนายความในภูมิภาคและกรุงเทพมหานครในชั้นสอบสวน ร่วมมือในการประสานงานกับสำนักงานช่วยเหลือทางกฎหมายของสำนักงานอัยการสูงสุด และสภาทนายความในจังหวัด หรือองค์กรเอกชนอื่น เป็นผู้ให้บริการ โดยการประสานผ่านเครือข่ายของคณะกรรมการช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชนที่ได้จัดตั้งขึ้น

3. บทบาทของคณะกรรมการช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชนและหน่วยงานที่ให้บริการ

ผู้วิจัยเห็นว่าบทบาทของคณะกรรมการช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน ควรมีหน้าที่กำหนดนโยบาย ทิศทางการให้ความช่วยเหลือ และจัดสรรงบประมาณ ให้แก่หน่วยงานที่ให้บริการด้านกฎหมายอย่างเพียงพอในการดำเนินการช่วยเหลือ รวมถึงการกำกับดูแลการให้บริการที่ได้มาตรฐานเช่นเดียวกับกฎหมายอังกฤษ และกฎหมายแคนาดา

4. การกำหนดอัตราค่าตอบแทนการช่วยเหลือ

ควรให้คณะกรรมการช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชนเป็นผู้กำหนดพิจารณาและประกาศอัตรามาตรฐานการให้บริการของทนายความ โดยอาจปรับเปลี่ยนได้ตามสภาพทางเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป ส่วนผู้ที่จะพิจารณาอนุมัติในแต่ละคดี ควรเป็นหน่วยงานที่ให้บริการทางกฎหมายเป็นผู้พิจารณาจัดสรรตามที่เห็นสมควร

---

5. งบประมาณที่นำมาใช้เพื่อดำเนินการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย

ผู้วิจัยเห็นว่าควรต้องจัดตั้ง กองทุนช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย และควรตั้งขึ้นโดยอาศัยกฎหมายที่จัดตั้งคณะกรรมการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะนำเงินมาจัดสรรเป็นค่าตอบแทนทนายความที่ให้การช่วยเหลือแก่ผู้ร้องขอตามกฎหมาย และให้เป็นค่าใช้จ่ายในการให้ความรู้กฎหมายแก่ประชาชน ส่วน รายได้ของกองทุน ได้มาจาก เงินอุดหนุนของรัฐบาลเป็นรายปี เงินบริจาค หรือเงินค่าธรรมเนียมศาล หรือค่าปรับ หรือเงินที่ได้จากการริบทรัพย์ หรือรายได้ อื่น ๆ เป็นต้น

อย่างไรก็ดี การที่จะจัดตั้งกองทุนช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายขึ้นมาใหม่นั้น อาจทำได้ยาก เพราะเป็นนโยบายของรัฐที่จะไม่จัดตั้งกองทุนเพิ่มเติม ผู้วิจัยจึงเห็นว่า กองทุนยุติธรรมในปัจจุบันมีวัตถุประสงค์ที่จะให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายอยู่แล้ว เพียงแต่มีลักษณะของการช่วยเหลือเป็นรายคดีไป จึงควรขยายขอบเขตการให้ความช่วยเหลือในลักษณะที่ครอบคลุมทั่วทุกพื้นที่ โดยผ่านทางหน่วยบริการที่รับทุนไปดำเนินการ ทั้งนี้ คณะกรรมการกองทุนอาจกำหนดเกณฑ์มาตรฐานในการให้การช่วยเหลือทางกฎหมายที่เป็นมาตรฐานเดียวกันได้

นอกจากนี้ กองทุนควรให้การสนับสนุนให้หน่วยงานที่ทำหน้าที่ช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายอย่างเหมาะสม โดยเฉพาะหน่วยงานของรัฐหรือเอกชนที่ทำหน้าที่ให้ความช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายในปัจจุบันเพิ่มขึ้น เช่น กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ สภาทนายความ หรือสำนักงานอัยการสูงสุด หรือหน่วยงานในมหาวิทยาลัย หรือหน่วยงานเอกชนที่ไม่แสวงหากำไร เช่น มูลนิธิผสานวัฒนธรรม มูลนิธิศูนย์ทนายความมุสลิม โครงการนิติธรรมสิ่งแวดล้อม เพราะ

ในปัจจุบันหน่วยงานเหล่านี้มีบุคลากรแต่ขาดงบประมาณ ซึ่งจัดสรรงบประมาณในลักษณะเป็นงบประมาณอุดหนุน ให้แก่หน่วยงานเหล่านี้ ตามข้อเสนอของคณะกรรมการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายระดับชาติ ในระดับจังหวัด โดยพิจารณาจากจำนวนคดีหรือโครงการที่ให้การช่วยเหลือ

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ในปัจจุบันจะมีการปรับเกณฑ์การพิจารณาให้ความช่วยเหลือให้เป็นได้อย่างกว้างขวางมากขึ้น โดยเฉพาะการแก้ไขหลักเกณฑ์ความสามารถทางเศรษฐกิจตามระเบียบคณะกรรมการ บริหารกองทุนยุติธรรมว่าด้วย หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการสนับสนุนเงินกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2553[24] แต่เนื่องด้วยจำนวนงบประมาณของกองทุนยุติธรรมมีจำนวนไม่สูงเท่าที่ควร การให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายด้วยการจัดหาทนายความให้จึงทำได้อย่างจำกัด ดังนั้นผู้วิจัยจึงเสนอว่าควรมีการใช้กระบวนการระงับข้อพิพาทนอกศาลหรือการระงับข้อพิพาททางเลือก (Alternative Dispute Resolution : ADR) ที่มีประสิทธิภาพและประกันถึงความยุติธรรม สำหรับข้อพิพาทบางคดีซึ่งเป็นการระงับ ข้อพิพาทโดยไม่ต้องเป็นคดีขึ้นสู่ศาลตามปกติ ซึ่งสอดคล้องกับการมีทนายความที่มีประสิทธิภาพในการให้คำแนะนำช่วยเหลือที่ถูกต้องในการใช้กระบวนการระงับข้อพิพาทนอกศาล หรือการระงับข้อพิพาททางเลือก รวมทั้งการปรับปรุงกระบวนการยุติธรรมในด้านอื่นควบคู่ไปด้วย มิใช่พิจารณาจากการสนับสนุนช่วยเหลือของกองทุนยุติธรรมเพียงอย่างเดียวเท่านั้น

นอกจากนี้ การใช้กระบวนการระงับข้อพิพาทนอกศาลหรือการระงับข้อพิพาททางเลือกยังทำให้ประชาชนได้รับความยุติธรรมและจะเกิดประโยชน์มากกว่าก่อนนำคดีขึ้นสู่ศาล ทั้งยังเป็นการประหยัดค่าใช้จ่ายต่างๆในการดำเนินคดี เป็นการลดจำนวนผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือด้านกฎหมายรวมทั้ง การขอรับการสนับสนุนจากกองทุนยุติธรรม เช่น

1. การเจรจา (Negotiation)
2. การไกล่เกลี่ย (Mediation) มีทั้งการไกล่เกลี่ยในศาล[25] และนอกศาล[26]
3. การประนีประนอมข้อพิพาท (Conciliation)

[24] ระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2553 ข้อ 13.

[25] โปรดดู ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 19 มาตรา 20 มาตรา 20 ทวิ,และข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการไกล่เกลี่ย พ.ศ.2554.

[26] โปรดดู กฎกระทรวงว่าด้วยการไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาททางแพ่ง พ.ศ. 2553 และ กฎกระทรวงว่าด้วยการไกล่เกลี่ยความผิดที่มีโทษทางอาญา พ.ศ. 2553.

4. การใช้อนุญาโตตุลาการ (Arbitration)[27]
5. กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) เป็นต้น

นอกจากนี้ การให้ความช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายในบางกรณีเป็นการให้ความช่วยเหลือโดยไม่ใช่เป็นการเสนอคดีต่อศาลแต่เป็นการประสานความช่วยเหลือและตรวจสอบข้อเท็จจริง ซึ่งผู้ขอรับความช่วยเหลือไม่จำเป็นต้องเป็นผู้ไม่มีความสามารถทางเศรษฐกิจเท่านั้น เช่น การให้ความช่วยเหลือชาวไทยบนพื้นที่สูงได้รับการลงรายการสถานะของบุคคลตามหลักกฎหมายสัญชาติ และระเบียบของกระทรวงมหาดไทยที่เกี่ยวข้อง

4.2.4 ประโยชน์การพัฒนากองทุนยุติธรรมต่อกระบวนการยุติธรรม

นอกจากประโยชน์ที่ได้แก่ผู้ขอรับบริการแล้วการสนับสนุนของกองทุนยุติธรรมเป็นการให้ความช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายของรัฐ ซึ่งรัฐให้การสนับสนุนด้านงบประมาณในการจัดหาทนายความ การติดตามผลด้านงบประมาณ ซึ่งเป็นสวัสดิการที่รัฐจัดหาให้แก่ประชาชนและสามารถได้รับบริการ จากรัฐอย่างทั่วถึง เข้าถึงได้ง่ายและเข้าไปในชุมชนเพื่อให้บริการการขยายการสนับสนุนของกองทุน ยุติธรรมซึ่งจะได้ส่งผลต่อชุมชนหรือท้องถิ่นจึงเริ่มต้นจากการให้การสนับสนุนหรือช่วยเหลือของ กองทุนยุติธรรมแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือกลุ่มบุคคลในชุมชนหรือท้องถิ่นนั้นให้มีการสนับสนุนเงิน หรือค่าใช้จ่ายต่างๆเกี่ยวกับการให้ความช่วยเหลือประชาชนในด้านกฎหมาย การขยายการสนับสนุน ของกองทุนยุติธรรมจึงเปรียบเสมือนผู้ให้บริการในการอำนวยความสะดวกเพื่อนำไปสู่กระบวนการ ยุติธรรมหลักได้มากยิ่งขึ้นจึงมีประโยชน์ ดังนี้

[27] โปรดดู พระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545.

1. การให้ความช่วยเหลือประชาชนในด้านกฎหมายในคดีอาญา โดยเฉพาะผู้ไม่มีความสามารถทางเศรษฐกิจ ผู้ด้อยโอกาส หรือผู้ที่ไม่ทราบถึงสิทธิต่างๆในการให้ความช่วยเหลือไม่ว่าผู้นั้นจะอยู่ในฐานะ ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา โจทก์ หรือจำเลยที่อาจจะเป็นผู้เสียโอกาสในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม การสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่าย ในการวางเงินประกัน การปล่อยตัวชั่วคราว การจ้างทนายความว่าความในคดี การดำเนินคดีเกี่ยวกับการพิสูจน์ ค่าใช้จ่ายอื่นๆ ที่จำเป็นโดยกองทุนยุติธรรม ทั้งนี้ เพื่อเป็นหลักประกันสิทธิ และเสรีภาพในการต่อสู้คดี โอกาสการมีที่ปรึกษากฎหมาย การแสวงหาพยานหลักฐาน เพื่อสามารถดำเนินต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่

เนื่องจากการให้ความช่วยเหลือด้านกฎหมายในประเทศไทยเป็นการใช้หลักโทษร้ายแรงสำหรับ คดีอาญา โดยไม่มีหลักเกณฑ์ที่จะต้องเป็นผู้ไม่มีความสามารถทางเศรษฐกิจที่จะสามารถขอรับ การสนับสนุนได้ ซึ่งเป็นหลักการให้ความช่วยเหลือที่กว้างกว่าการให้ความช่วยเหลือแก่ ผู้ไม่มีความสามารถทางเศรษฐกิจหรือผู้ด้อยโอกาสเท่านั้น ดังที่ได้กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ของประเทศไทย ตลอดจนการได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมายที่มีความเชี่ยวชาญพิเศษเฉพาะด้าน เช่น ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม ปัญหาอาชญากรรมข้ามชาติ เป็นต้น ซึ่งมีความยุ่งยากและซับซ้อนมากขึ้น

2. ในคดีแพ่งเป็นการโต้แย้งสิทธิของบุคคลซึ่งเป็นเรื่องระหว่างเอกชนกับเอกชน หรือคดีปกครองเป็นการโต้แย้งสิทธิระหว่างเอกชนกับหน่วยงานรัฐ โดยทั่วไปผู้ที่จะฟ้องหรือถูกฟ้องเป็นคดีจะดำเนินการ รวบรวมพยานหลักฐาน และเสนอคำฟ้องและพยานหลักฐานนั้นต่อศาล การสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายต่างๆ ของกองทุนยุติธรรมควรอยู่ในรูปแบบหลักสวัสดิการของรัฐ โดยให้ความสำคัญกับการให้ความช่วยเหลือ ผู้ไม่มีความสามารถทางเศรษฐกิจ ส่วนผู้ที่มีความสามารถทางเศรษฐกิจที่สามารถดำเนินคดีแพ่งหรือคดีปกครอง ได้ด้วยตนเองควรเสียค่าใช้จ่ายเอง

แม้ว่ารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้รับรองว่าในคดีแพ่งบุคคลมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมายอย่างเหมาะสมจากรัฐ[28] การให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายจึงมีความหมายโดยกว้าง อาจเป็นการให้ความช่วยเหลือที่ไม่ใช่การมีทนายความ เช่น การดำเนินการอย่างอื่นที่ไม่ใช่

[28] รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ.2550) มาตรา 40 (8).

การดำเนินคดี หรือการสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายในการชำระค่าธรรมเนียมหรือค่าใช้จ่ายอื่นๆ เมื่อพิจารณาจากถ้อยคำ ในบทบัญญัติเป็นเพียงการกำหนดสิทธิที่บุคคลจะได้รับและต้องเป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด ดังนั้น กฎหมายที่กำหนดสิทธิได้รับความช่วยเหลือจึงต้องกำหนดหลักเกณฑ์ เงื่อนไข และวิธีการการให้ ความช่วยเหลือ และไม่จำเป็นต้องมีหลักเกณฑ์เดียวกับการให้ความช่วยเหลือแก่จำเลยหรือผู้ต้องหา ในคดีอาญา

3. การสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายจากความเสียหายที่เกิดจาก
   - การกระทำความผิดทางอาญา
   - การกระทำโดยมิชอบทางปกครอง
   - การกระทำละเมิดในลักษณะที่มีผลกระทบต่อประชาชนหรือกลุ่มบุคคลตั้งแต่ สิบรายขึ้นไป
   - การกระทำที่มีผลกระทบต่อความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรม

การให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายจึงอยู่ในรูปแบบการช่วยเหลือ เพื่อทดแทนเยียวยาภายหลัง ความเสียหายได้เกิดขึ้น ไม่ว่าความเสียหายที่เกิดขึ้นจะทราบตัวผู้กระทำความผิดหรือไม่ หรือเป็นการเยียวยาเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิต เช่น การชดเชยเยียวยาด้านสาธารณสุข ด้านการศึกษา การขยายกองทุนยุติธรรมดังกล่าวยังเป็นการขยายฐานให้ประชาชนได้เข้าถึงสิทธิค่าทดแทนที่เป็นตัวเงินหรือ ค่าใช้จ่ายที่เกิดจากความเสียหาย ทั้งนี้ เพื่อให้ประชาชนเข้าถึงความเป็นธรรมต่างๆได้มากขึ้น รวมทั้งยังเป็น การลดช่องว่างของประชาชนไม่ให้เสียเปรียบจากกระบวนการยุติธรรมที่ล่าช้า

4. การโต้แย้งสิทธิของบุคคลในคดีแพ่งหรือคดีปกครอง ในกรณีที่เป็นการกระทำเพื่อคุ้มครองพิทักษ์สิทธิและเสรีภาพของประชาชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย การกระทำละเมิดที่มีผลกระทบต่อประชาชนเป็นกลุ่มบุคคล หรือการปกป้อง คุ้มครอง หรือรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หากประโยชน์ที่ได้รับเป็นการกระทำเพื่อประโยชน์แห่งสาธารณะ การสนับสนุนเงินหรือ ค่าใช้จ่ายต่างๆของกองทุนยุติธรรมควรให้ความสำคัญในหลักการประโยชน์ของมหาชน

(Public Interest) เพื่อความเป็นธรรมของส่วนรวมเป็นประการสำคัญ ไม่ว่าผู้ฟ้องหรือผู้ถูกฟ้องนั้นจะมีฐานะเป็นผู้ไม่มีความสามารถทางเศรษฐกิจ หรือไม่เพียงใด การให้ความช่วยเหลือประชาชนในด้านกฎหมายควรเป็นไป ในทำนองเดียวการให้ความช่วยเหลือประชาชนในคดีอาญา ทั้งนี้ เพื่อความเป็นธรรมของส่วนรวมเป็นประการสำคัญ

5. การขยายการสนับสนุนของกองทุนยุติธรรมยังเป็นการส่งเสริมการทำงานในเชิงรุกของรัฐในการเข้าหาประชาชนและชุมชนของหน่วยงานที่มีอยู่ และยังเป็นการเสริมการให้ช่วยเหลือทางกฎหมาย ของหน่วยงานที่ให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชนที่มีอยู่ให้แก่ประชาชนและชุมชนในการรับบริการ ให้มีความหลากหลายมากขึ้น การประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานในการขอรับการสนับสนุนจาก กองทุนยุติธรรมสามารถแลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงานและสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการทำงานร่วมกันอันเป็นการให้สวัสดิการของรัฐแก่ประชาชนเพื่อความเสมอภาคและเป็นธรรม ตลอดจนเป็นการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการสนับสนุนกระบวนการยุติธรรม เช่น กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ การมีส่วนร่วมประสานความร่วมมือระหว่างประชาชน หรือชุมชนกับหน่วยงานที่ให้ความช่วยเหลือทาง กฎหมายที่มีอยู่ในพื้นที่

6. ประโยชน์อื่นๆที่ได้รับทางอ้อมจากการขยายการสนับสนุนของกองทุนยุติธรรมที่ได้ส่งผลต่อชุมชนหรือท้องถิ่นนั้น แม้ว่าเป็นการเริ่มต้นจากบุคคลหรือกลุ่มบุคคลหนึ่งแต่ยังเป็นแนวทางให้แก่

- ประชาชนและชุมชนทั่วไปในการส่งเสริมความรู้ด้านกฎหมายและระเบียบต่างๆ กระบวนการ พิจารณาดำเนินคดีในศาล เป็นต้น เพื่อให้ตระหนักถึงความสำคัญเกี่ยวกับความยุติธรรม สิทธิและเสรีภาพ การเสริมสร้างมาตรการป้องกัน โดยการอบรมและสร้างเครือข่ายในการร่วมสร้างมาตรการเชิงป้องกัน การพัฒนาปกป้องความยุติธรรมหรือเพื่อคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ไม่ว่าของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง รวมทั้งของชุมชน

- การเพิ่มทักษะความรู้แก่เจ้าหน้าที่ในด้านบริบทต่างๆ เช่น สังคม เศรษฐศาสตร์ การศึกษา เป็นต้น ซึ่งเกี่ยวข้องกับการพิจารณาในการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายให้แก่ผู้ขอรับการสนับสนุน ในแต่ละรายที่มีความแตกต่างให้มีความเข้าใจสภาพปัญหาได้ดียิ่ง ทำให้สามารถให้ความช่วยเหลือ ได้ตรงตามปัญหา ตลอดจนเป็นการป้องกันมิให้เจ้าหน้าที่ใช้อำนาจไปในทางมิชอบ เช่น กรณีการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายมูลนิธิศูนย์ทนายความมุสลิม (MAC) ร่วมกับมูลนิธิผสานวัฒนธรรม (CrCF) ในจังหวัดชายแดนภาคใต้
- การขยายการสนับสนุนเงิน หรือค่าใช้จ่ายของกองทุนยุติธรรมยังเป็นส่วนในการสนับสนุนให้ ประชาชนในชุมชนหรือท้องถิ่นนั้นได้ตระหนักถึงบทบาทความสำคัญในการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการสนับสนุนกระบวนการยุติธรรม

นอกจากนี้ ยังเป็นประโยชน์การขยายการสนับสนุนของกองทุนยุติธรรมต่อกระบวนการยุติธรรม การสนับสนุนของกองทุนยุติธรรมคือการเข้าถึงความยุติธรรมและการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ ตามรัฐธรรมนูญ รวมไปถึงองค์กรหน่วยงานภาครัฐอีกหลายภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม ซึ่งเป็นกลไก ที่สำคัญที่สุดโดยเฉพาะอย่างยิ่งกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่เริ่มต้นจากเจ้าพนักงานจาก หน่วยงานภาครัฐซึ่งเป็นผู้ใช้อำนาจหน้าที่ตามกฎหมายกำหนด หากการขยายการสนับสนุนของกองทุน ยุติธรรมลงไปถึงระดับชุมชน โดยให้โอกาสชุมชนได้มีส่วนร่วมมากขึ้น เช่น จากการให้ความช่วยเหลือทาง กฎหมายแก่ผู้ถูกบังคับภายใต้กฎหมายพิเศษของมูลนิธิศูนย์ทนายความมุสลิม (MAC) และมูลนิธิผสานวัฒนธรรม (CrCF) ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ทำให้ได้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น มุมมองและทัศนคติในการปฏิบัติงาน จนทำให้เกิดเป็นแนวทางการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับการบังคับใช้กฎหมายความมั่นคง[29]

การจัดสัมมนาให้ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายความมั่นคงอย่างต่อเนื่องให้แก่เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานที่อยู่ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ให้มีความเข้าใจในการบังคับใช้กฎหมายมากขึ้นเพื่อให้มีความสอดคล้อง กับการป้องกันไม่ให้เป็นการนำไปสู่การละเมิดสิทธิและเสรีภาพจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดชาย แดนภาคใต้

[29] คำแนะนำของประธานศาลฎีกาเกี่ยวกับการพิจารณาส่งผู้ต้องหาไปเข้ารับการอบรมแทนการดำเนินคดีอาญาตามพระราชบัญญัติการรักษา ความมั่นคงภายในราชอาณาจักร พ.ศ. 2551 และ คำแนะนำของประธานศาลฎีกาเกี่ยวกับการพิจารณาคำร้องขอจับกุมและควบคุมตัว บุคคลตามพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548.

การดำเนินการดังกล่าวของมูลนิธิศูนย์ทนายความมุสลิม (MAC) ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ และมูลนิธิผสานวัฒนธรรม (CrCF) เป็นเพียงจุดเริ่มขนาดเล็กที่ส่งผลต่อกระบวนการยุติธรรมทั้งระบบ ซึ่งเป็นส่วนสนับสนุนการปกป้องสิทธิต่างๆ ตั้งแต่สิทธิมนุษยชน สิทธิชุมชน และสิทธิพลเมืองให้เกิด ความเท่าเทียมกัน

นอกจากนี้ ยังมีโครงการนิติธรรมสิ่งแวดล้อม (Environmental Litigation and Advocacy for The Wants : EnLAW) เป็นองค์กรด้านกฎหมายสิ่งแวดล้อมเพื่อทำหน้าที่สนับสนุนรณรงค์ให้มีการแก้ไขปัญหา ความบกพร่องของระบบกฎหมายสิ่งแวดล้อมที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน โดยมีภารกิจมุ่งตรวจสอบและสนับสนุน ให้เกิดการบังคับใช้กฎหมายที่เป็นอยู่ รวมถึงการผลักดันให้เกิดการพัฒนาปรับปรุงกฎหมายเพื่อคุ้มครอง การใช้สิทธิของประชาชนและชุมชนด้านสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เป็นไปตามหลักการและแนวทางการพัฒนา สังคมที่ยั่งยืน ซึ่งได้ดำเนินกิจกรรมในการสนับสนุนและให้ความช่วยเหลือการต่อสู้คดีแก่ผู้เสียหาย ในคดีสิ่งแวดล้อมและมลพิษที่ส่งผลกระทบต่อสาธารณชนในวงกว้าง และเสริมสร้างความรู้ ให้แก่ทนายความและภาคประชาชนเพื่อพัฒนาเครือข่ายทนายความสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการรณรงค์ให้มีการปรับปรุง และพัฒนากฎหมายสิ่งแวดล้อมต่อไป เช่น กรณี บริษัท ตะกั่วคอนเซนเตรทส์ (ประเทศไทย) จำกัด ตั้งอยู่ที่ตำบลชะแล อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี ดำเนินกิจการทำเหมืองแร่และโรงแต่งแร่ มีการลักลอบทิ้งน้ำเสียที่ปนเปื้อนสารตะกั่วจากบ่อกักตะกอนลงสู่ลำห้วยคลิตี้ ทำให้สารตะกั่ว ปนเปื้อนในลำห้วย โดยสะสมในน้ำ ดิน สัตว์น้ำในปริมาณสูง ส่งผลกระทบต่อผู้ฟ้องคดีและชุมชนคลิตี้ล่าง ซึ่งมีวิถีชีวิตแบบพึ่งพิงธรรมชาติ โครงการนิติธรรมสิ่งแวดล้อมเป็นผู้แทนชุมชนคลิตี้ล่าง ในการยื่นฟ้องคดีต่อศาลปกครองกลาง และศาลปกครองสูงสุดได้มีคำพิพากษา[30] ให้กรมควบคุมมลพิษ ดำเนินการกำจัดมลพิษและฟื้นฟูลำห้วยคลิตี้ภายใต้กำหนดระยะเวลาที่ชัดเจน เพื่อให้ลำห้วยคลิตี้ และสภาพนิเวศกลับคืนสู่สภาพเดิม ให้กรมควบคุมมลพิษชดใช้ค่าเสียหายจากการถูกละเมิดสิทธิ ในการดำรงชีวิตอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี และสิทธิในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร ธรรมชาติตามรัฐธรรมนูญ รวมถึงค่าเสียหายเนื่องจากชาวบ้านต้องมีภาระค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นในการซื้ออาหาร การดำเนินกิจกรรมของโครงการนิติธรรมสิ่งแวดล้อม นอกจากทำให้บุคคลหรือชุมชนสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม และส่งเสริมสนับสนุนให้การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนอย่างเป็นธรรม เป็นไปด้วยความ เสมอภาคและความเป็นธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ยังเป็นการสร้างบรรทัดฐานสำคัญในการปฏิบัติหน้าที่ ของหน่วยงานรัฐในการฟื้นฟูเยียวยาการปนเปื้อนมลพิษในสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีผลกระทบโดยตรงต่อชุมชน และการชดเชยค่าเสียหายจากการละเมิดสิทธิด้านสิ่งแวดล้อมตามรัฐธรรมนูญ

[30] ศาลปกครองสูงสุด(อุทธรณ์) คำพิพากษาคดีหมายเลขดำที่ อ.597/2551 คดีหมายเลขแดงที่ อ.743/2555.

ดังที่กล่าวมาข้างต้น เป็นการดำเนินการเพื่อคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลและชุมชน โดยการรวมขับเคลื่อนของชุมชนเอง เนื่องจากบุคคลและชุมชนเป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจ ในสภาพปัญหาและบริบทของสภาพปัญหาได้อย่างรอบด้านมากกว่ารัฐ จึงควรพิจารณาการขยายการให้ความช่วยเหลือจากกองทุนยุติธรรมมายังชุมชนซึ่งได้ดำเนินการเช่นกรณีดังกล่าว ทั้งนี้ เพื่อให้ประชาชน สามารถได้รับบริการจากรัฐอย่างทั่วถึง และเพื่อประโยชน์ในการผดุงรักษาไว้ซึ่งความยุติธรรมจากกระบวน การยุติธรรม

4.3 แนวทางการให้ความสนับสนุนการช่วยเหลือทางกฎหมาย ในกรณีจังหวัดชายแดนภาคใต้

จากบทที่ 3 ในเรื่องความต้องการในการสนับสนุนจากภาครัฐเพื่อการเข้าถึงความยุติธรรมในจังหวัดชายแดนใต้นั้น ถึงแม้รัฐบาลจะมีนโยบายที่จะลดความรุนแรงในการปราบปรามในพื้นที่ลงและเปลี่ยนมาใช้ยุทธวิธีที่จะเข้าถึงประชาชนแทนก็ตาม แต่ประชาชนชาวมุสลิมจำนวนไม่น้อยที่ถูกดำเนินคดี หรือถูกประทุษร้ายจากสถานการณ์ความไม่สงบหรือจากการกระทำของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ด้วยเหตุนี้ ความจำเป็นที่ต้องการทนายความที่มีความรู้ความเข้าใจวัฒนธรรม ปัญหาในการดำเนินคดี และสื่อสารด้วยภาษาที่คนไทยมุสลิมเชื้อสายมลายูเข้าใจง่าย จึงต้องเป็นทนายความที่อยู่ในพื้นที่และมีความชำนาญในการดำเนินคดี นอกจากนี้ยังต้องสามารถประสานงานและติดต่อกับหน่วยงานภาครัฐเพื่อให้ประชาชนที่ขาดสิทธิหรือไม่ได้รับบริการได้เข้ารับบริการหรือเข้าถึงความเป็นธรรมได้

ด้วยเหตุนี้ การที่จะให้ผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือทางด้านกฎหมายมาร้องขอความช่วยเหลือเฉพาะรายและมีการให้ความช่วยเหลือเฉพาะกรณี จะก่อให้เกิดความยากลำบากในการที่ผู้ได้รับความเดือดร้อนจะมาขอความช่วยเหลือได้ เพราะบางคนอาจไม่ได้รับการปล่อยชั่วคราวเพราะยังไม่เป็นผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา แต่ยังเป็นเพียงบุคคลที่ต้องสงสัยตามความในพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548[31] เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ การช่วยเหลือทางด้านทนายความจึงต้องอาศัยหน่วยงานที่เข้าใจปัญหาและประสานงานระหว่างประชาชนและหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องได้ เช่น มูลนิธิศูนย์ทนายความมุสลิม วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี หรือมหาวิทยาลัยอิสลามยะลา เป็นต้น ดังนั้น กองทุนยุติธรรมจึงควรปรับเปลี่ยนระบบการให้ความช่วยเหลือเป็นรายคดีมาเป็นการให้งบประมาณสนับสนุนการช่วยเหลือแก่มูลนิธิศูนย์ทนายความมุสลิมหรือหน่วยงานภาคการศึกษาที่พร้อมในการให้ความช่วยเหลือ เพื่อให้ความรู้ในด้านสิทธิและการช่วยเหลือทางด้านทนายความ เพราะจะก่อให้เกิดความเป็นธรรมในการดำเนินคดีและสามารถผลักดันให้ประชาชนมีความเชื่อถือในกระบวนการยุติธรรมและได้รับหลักประกันที่ดีในการต่อสู้คดี

ดังนั้น รูปแบบการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ควรมีแนวทางที่ควรปรับปรุงทั้งระยะสั้นและระยะยาว ดังนี้

ระยะสั้น กองทุนยุติธรรมควรให้การสนับสนุนหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่มีความสามารถในการให้บริการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายและมีความเข้าใจปัญหาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกระทำความผิดที่เกี่ยวข้องกับคดีความมั่นคง นอกจากนี้ควรเน้นการให้การสนับสนุนค่าใช้จ่ายอื่นๆที่อยู่ในขอบเขตวัตถุประสงค์ของกองทุนยุติธรรมที่เกี่ยวเกี่ยวข้องกับคดีความมั่นคง เช่น ค่าใช้จ่ายต่างๆของผู้ขอรับการสนับสนุน ค่าตรวจพิสูจน์พยานหลักฐาน เป็นต้น

ระยะยาว กองทุนยุติธรรมควรขยายขอบเขตในการให้บริการของกองทุนยุติธรรมทั่วทั้งประเทศโดยทำความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่มีความพร้อมและความสามารถในการให้บริการแก่ประชาชนด้านกฎหมายและดำเนินการติดตามประเมินผลการบริการตลอดจนสร้างมาตรฐานในการให้บริการที่มีคุณภาพและมีประสิทธิภาพ

[31] พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 มาตรา 11.

นอกจากนั้น ควรพิจารณาจัดสรรงบประมาณให้แก่กองทุนยุติธรรมเพิ่มมากขึ้น เพื่อให้เพียงพอต่อการดำเนินงานและการขยายความช่วยเหลือทางกฎหมายเพื่อให้เกิดความยุติธรรมแก่ประชาชน ทั้งนี้ แหล่งงบประมาณดังกล่าว ได้แก่ งบประมาณแผ่นดินซึ่งรัฐได้จัดสรรโดยต่อเนื่อง เงินค่าปรับ หรือเงินที่ได้จากการริบทรัพย์ เป็นต้น

โดยสรุป

การให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนทางกฎหมายของรัฐในปัจจุบันควรมีการปรับปรุงนโยบายที่จะต้องจัดการให้บริการทางกฎหมายอย่างมีคุณภาพ ทั่วถึง และเป็นธรรม ด้วยเหตุนี้ จึงควรมีการพัฒนาแนวทางการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชนโดยเน้น การพัฒนาระบบการบริหารจัดการเพื่อให้มีการจัดหาทนายความที่มีคุณภาพมากขึ้นและมีคณะกรรมการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายตลอดจนกองทุนช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย ซึ่งขยายขอบเขตของกองทุนยุติธรรม และรัฐควรจัดสรรงบประมาณอย่างต่อเนื่องและเพียงพอต่อการทำงานของหน่วยงานภาครัฐหรือภาคเอกชนที่ดำเนินการอยู่ให้สามารถดำเนินการต่อไปอย่างมีประสิทธิภาพ และทำให้เกิดการประสานงานกันอย่างเป็นระบบรวมถึงการประเมินผลการทำงานเพื่อพัฒนาการให้ความช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายของประเทศไทยต่อไป

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 บทสรุป

กองทุนยุติธรรมมีวัตถุประสงค์ในการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน โดยมีกิจกรรมที่สำคัญปรากฏตามระเบียบระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2553 รวม 8 กรณี คือ

1. การสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายในการวางเงินประกันการปล่อยตัวชั่วคราว
2. การสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายในการจ้างทนายความว่าความ
3. การสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายในการชำระค่าธรรมเนียมขึ้นศาลและค่าธรรมเนียมอื่นๆ ในคดีแพ่งและคดีปกครอง
4. การสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีเกี่ยวกับการพิสูจน์การแสวงหาข้อเท็จจริงและหลักฐาน
5. การสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายอื่นๆของผู้ขอรับการสนับสนุน
6. การสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายในการคุ้มครองพยาน
7. การสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายเนื่องจากความเสียหายที่เกิดจากการกระทำความผิดทางอาญา การกระทำโดยมิชอบทางปกครอง หรือการกระทำละเมิด
8. การสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายอื่นๆเพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์

อย่างไรก็ตาม โดยทั่วไปแล้วการสนับสนุนของกองทุนยุติธรรมจะสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายใน 3 กรณีหลักคือ

1. การวางเงินประกันการปล่อยตัวชั่วคราว
2. การจ้างทนายความว่าความ
3. การชำระค่าธรรมเนียมขึ้นศาลและค่าธรรมเนียมอื่นๆ ในคดีแพ่งและคดีปกครอง

นอกจากการดำเนินงานที่อาศัยกลไกของระบบราชการเป็นหลัก ในการดำเนินการที่ผ่านมา กองทุนยุติธรรมยังเปิดโอกาสให้ภาคประชาสังคมร่วมมีบทบาทสำคัญในการดำเนินการด้วย และถึงแม้ว่ากระบวนการพิจารณาอนุมัติให้การสนับสนุนจะยังคงมีความล่าช้า เนื่องจากการพิจารณาอนุมัติให้การสนับสนุนทุกกรณีนั้นจะต้องรอมติจากคณะกรรมการบริหารกองทุนยุติธรรมในส่วนกลาง แต่การที่มอบให้คณะอนุกรรมการฯได้รับคำร้องและกลั่นกรองเบื้องต้น ทำให้เกิดความสะดวก และรวดเร็วเพิ่มขึ้นซึ่งถือเป็นการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญประการหนึ่ง

นอกจากนั้น ยังมีหลักเกณฑ์การพิจารณาในการสนับสนุนที่ชัดเจนประกอบกับมีการทบทวนพิจารณาหลักเกณฑ์อยู่เสมอเพื่อให้สอดคล้องกับความจำเป็นของประชาชนที่จะได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมาย ส่งผลให้การดำเนินงานที่ผ่านมาประสบความสำเร็จในระดับดี

การที่กองทุนยุติธรรมได้ให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นพิเศษ โดยการแต่งตั้งคณะอนุกรรมการพิจารณาคำร้องขอรับการสนับสนุนและค่าใช้จ่ายในการวางประกันการปล่อยตัวชั่วคราวในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยให้ความช่วยเหลือในการปล่อยตัวชั่วคราวและการชดเชยให้กับผู้ต้องหาหรือผู้เสียหายที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบ ทั้งนี้ ผู้ขอรับบริการได้รับความช่วยเหลือตามที่ร้องขอเป็นส่วนใหญ่

อย่างไรก็ตาม คณะผู้วิจัยเห็นว่ากองทุนยุติธรรมยังคงมีข้อจำกัดในการให้ความช่วยเหลือ ดังนี้

1. งบประมาณที่จำกัดไม่เพียงพอกับความต้องการของประชาชนที่ขอความช่วยเหลือ
2. ขั้นตอนการดำเนินการพิจารณายังอยู่ในรูปแบบการรวมศูนย์กลาง จึงทำให้เกิดความล่าช้าที่ส่งผลต่อผู้รับบริการที่อยู่ในภูมิภาค
3. กองทุนยุติธรรมยังคงรูปแบบการให้ความช่วยเหลือเฉพาะราย เช่น การสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายในการจ้างทนายความว่าความ โดยไม่ได้ให้ความสำคัญกับมาตรการป้องกันเพื่อมิให้ประชาชนถูกละเมิดสิทธิจากการไม่รู้กฎหมาย เช่น การอบรมหรือการทำสื่อเผยแพร่ความรู้ด้านกฎหมาย
4. กองทุนยุติธรรมยังกำหนดหลักเกณฑ์ที่เคร่งครัด ส่งผลให้การช่วยเหลือเป็นไปอย่างจำกัดและไม่ครอบคลุมกับผู้ถูกกระทบสิทธิทุกประเภท
5. การขาดการประชาสัมพันธ์อย่างเพียงพอและทั่วถึงทำให้ประชาชนจำนวนมากที่ต้องการความช่วยเหลือไม่สามารถขอรับความช่วยเหลือ

5.2 ข้อเสนอแนะ

คณะผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะการดำเนินงานของกองทุนยุติธรรม ดังต่อไปนี้

1. กระทรวงยุติธรรม หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรหาแหล่งทุนสนับสนุนเพื่อให้เพียงพอแก่ความต้องการของผู้ขอรับความช่วยเหลือซึ่งอาจได้มาจากงบประมาณแผ่นดินที่จัดสรรให้อย่างเพียงพอและต่อเนื่อง รวมทั้งเงินค่าปรับ หรือเงินที่ได้มาจากการริบทรัพย์จากผู้กระทำความผิด เป็นต้น ทั้งนี้ รัฐบาลควรมีแนวทางการศึกษาเพื่อหาแหล่งทุนต่างๆอย่างจริงจัง

2. เพื่อเป็นการเพิ่มสภาพคล่องในการดำเนินงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงที่ยังมีงบประมาณที่จำกัด คณะผู้วิจัยเห็นว่าการวางหลักทรัพย์เพื่อประกันตัวผู้ต้องหา หรือจำเลยนั้น กระทรวงยุติธรรมควรทำความตกลงกับศาล หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้อนุญาตให้มีการใช้หนังสือรับรองแทนการนำหลักทรัพย์มาวางต่อศาล เพื่อที่จะได้นำงบประมาณดังกล่าวไปช่วยเหลือผู้ต้องหาหรือจำเลยคนอื่น

3. กองทุนยุติธรรมควรกระจายอำนาจในการพิจารณาอนุมัติการให้ความช่วยเหลือไปยังคณะอนุกรรมการในแต่ละภูมิภาค โดยให้คณะกรรมการบริหารกองทุนยุติธรรมในส่วนกลางกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการพิจารณาอนุมัติให้มีการสนับสนุนเพื่อให้เกิดความเป็นเอกภาพ และทำให้การทำงานเกิดความรวดเร็วในการพิจารณาให้ความช่วยเหลือ

4. ควรมีการปรับปรุงหลักเกณฑ์ของกองทุนยุติธรรม ดังต่อไปนี้

4.1 ควรขยายการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย โดยส่งเสริมมาตรการเชิงป้องกันได้แก่ การอบรมกฎหมายแก่ประชาชนที่อยู่ในกลุ่มเสี่ยง หรือนักเรียน นักศึกษา หรือการเผยแพร่ความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชนโดยวิธีการต่างๆ เพื่อให้ประชาชนได้ตระหนักถึงสิทธิและหน้าที่ของตนตามกฎหมาย อันเป็นการช่วยลดการละเมิดสิทธิได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4.2 ควรขยายการให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนที่ถูกละเมิดสิทธิทุกประเภท โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีการถูกจำกัดสิทธิและเสรีภาพโดยเจ้าหน้าที่รัฐในระหว่างการถูกควบคุมตัวทุกกรณี ไม่ว่าจะเป็นผู้ต้องหาหรือไม่

4.3 ควรพิจารณาให้ความช่วยเหลือแก่หน่วยงานที่มีศักยภาพ และมีผลงานเป็นที่ประจักษ์ในการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายในแต่ละพื้นที่ เพื่อให้การช่วยเหลือนั้นสามารถทำได้อย่างครอบคลุม สะดวก รวดเร็ว สอดคล้องกับความต้องการ และความจำเป็นของประชาชนในแต่พื้นที่

4.4 ควรมีการประเมินผลการให้บริการให้ความช่วยเหลือของกองทุนยุติธรรม และหน่วยงานที่กองทุนยุติธรรมสนับสนุน โดยหน่วยงานภายนอกทุกๆ 3 ปี เพื่อพัฒนาและปรับปรุงการให้ความช่วยเหลือให้มีประสิทธิภาพที่ดียิ่งขึ้น

4.5 ควรมีการสร้างมาตรฐานการให้ความช่วยเหลือของทนายความที่ช่วยเหลือผู้ต้องหาหรือจำเลยเพื่อให้การช่วยเหลือมีคุณภาพ

5. กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ควรมีการประชาสัมพันธ์กิจกรรมของกองทุนในรูปแบบต่างๆ เพื่อให้ประชาชนได้รับทราบและควรประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานตำรวจแห่งชาติกระทรวงกลาโหม ผู้ว่าราชการจังหวัดในแต่ละจังหวัด หน่วยงานทางปกครอง กระทรวงศึกษาธิการและหน่วยงานต่างๆที่มีอำนาจจับกุมหรือควบคุมตัวประชาชน เพื่อให้บุคคลากรในหน่วยงานดังกล่าวได้แจ้งสิทธิและประชาสัมพันธ์ในการให้ความเหลือของกองทุนยุติธรรม

6. ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบายในบทบาทของกองทุนยุติธรรมและปัญหาการซ้ำซ้อนในการให้บริการและจำนวนทนายความที่เข้ามาให้ความช่วยเหลือ รัฐควรมีนโยบายว่ากองทุนยุติธรรมเป็นผู้จัดสรรทุนเพื่อให้หน่วยงานของรัฐหรือหน่วยงานเอกชนที่ไม่แสวงหากำไร เช่น สำนักงานอัยการสูงสุด กระทรวงมหาดไทย สถาบันการศึกษา สภาทนายความ มูลนิธิศูนย์ทนายความมุสลิม เป็นต้น โดยกองทุนยุติธรรมมีบทบาทหน้าที่เป็นผู้กำกับและประเมินผลการทำงานของหน่วยงานที่กองทุนยุติธรรมได้สนับสนุน ดังนั้น ควรยกเลิกบทบาทในการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชนโดยตรง

บรรณานุกรม

หนังสือ

ปกป้อง ศรีสนิท, **การปฏิรูปกองทุนยุติธรรม : การสำรวจองค์ความรู้เพื่อการปฏิรูปประเทศไทย**. (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เปนไท), 2555.

บทความ

กองพิทักษ์สิทธิและเสรีภาพ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ, กองทุนยุติธรรม “กองทุนสนับสนุนทนายความช่วยเหลือทางคดี”, **วารสารยุติธรรม**, ฉบับที่ 4 ปีที่ 11 ประจำปี 2554.

กองพิทักษ์สิทธิและเสรีภาพ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ, ยุติธรรมเข้าถึงพึ่งได้ “กองทุนยุติธรรมช่วยเหลือค่าขึ้นศาล”, **วารสารยุติธรรม**, ฉบับที่ 1 ปีที่ 12 ประจำปี 2555.

กองพิทักษ์สิทธิและเสรีภาพ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ, ยุติธรรมเข้าถึงพึ่งได้ “การสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายอื่นของผู้ขอรับการสนับสนุน”,**วารสารยุติธรรม**, ฉบับที่ 3 ปีที่ 12 ประจำปี 2555.

กองพิทักษ์สิทธิและเสรีภาพ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ, ยุติธรรมเข้าถึงพึ่งได้ “ค่าตรวจดีเอ็นเอและพิสูจน์ที่ดิน”, **วารสารยุติธรรม**, ฉบับที่ 2 ปีที่ 12 ประจำปี 2555.

กองพิทักษ์สิทธิและเสรีภาพ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ, ยุติธรรมเข้าถึงพึ่งได้ “ช่วยเหลือคุ้มครองบุคคลก่อนเข้าสู่กระบวนการในการคุ้มครองพยาน”, **วารสารยุติธรรม**, ฉบับที่ 4 ปีที่ 12 ประจำปี 2555.

ณรงค์ ใจหาญ,ชาติชาย เชษฐสุมน และผ่องศรี เวสารัช, “รายงานสรุปผลการศึกษาวิจัย เรื่อง โครงการศึกษาและพัฒนาเกี่ยวกับ การให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน”, **วารสารนิติศาสตร์** ปีที่ 37 ฉบับที่ 1 มีนาคม 2551.

ณรงค์ ใจหาญ และปรเมศว์ อินทรชุมนุม, รายงานการสัมมนาเรื่อง “โครงการสัมมนาวิสัยทัศน์และทิศทางการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย”, **วารสารนิติศาสตร์** ปีที่ 30 ฉบับที่ 3 กันยายน 2543.

ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์, “กองทุนนอกงบประมาณ” **กระแสทรรศน์**, กรุงเทพฯ : มติชน, 14 พฤศจิกายน 2555.

สฤษดิ์ ธัญกิจจานุกิจ, “ทนายความขอแรง ความจริงที่สังคมควรรู้”, **วารสารสภาทนายความ**, เล่มที่ 40, ปีที่ 10 (ตุลาคม - พฤศจิกายน 2545).

Tipchanok Ratanosoth, “Legal Aid in Thailand”, **วารสารนิติศาสตร์** ปีที่ 30 ฉบับที่ 3 พ.ศ. 2543.

เอกสารอื่น

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,(รศ. ณรงค์ ใจหาญ และคณะวิจัย), **รายงานการศึกษาพัฒนาระบบทนายความสาธารณะ** (Public Defender) เสนอต่อกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม 2547.

ณรงค์ ใจหาญ,รณกรณ์ บุญมี และกนกวรรณ ชาติสุวรรณ, **รายงานผลการประเมินความต้องการความช่วยเหลือด้านกฎหมายและสิทธิมนุษยชนโดยไม่คิดมูลค่า กรณีศึกษาประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้**, เสนอต่อ มูลนิธิคอนราด อาเดนาวร์, 2556.

ณรงค์ ใจหาญ, สถาพร ลิ้มมณี และปฏินันท์ สันติเมทนีดล “**รายการวิจัยสถาบัน เรื่อง ประสิทธิภาพของการให้ความช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายของศูนย์นิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์**” ,พฤษภาคม 2544 , (เอกสารอัดสำเนา).

สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,**รายงานการศึกษาฉบับสมบูรณ์ เรื่องโครงการศึกษาและพัฒนาเกี่ยวกับการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน** เสนอต่อกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม, 2549.

สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, **รายงานผลการประเมินฉบับสมบูรณ์การติดามและประเมินผลคลินิกยุติธรรมและคุณภาพการให้ปรึกษาทางกฎหมาย** เสนอต่อกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม, 2552.

สัก กอแสงเรือง, “การช่วยเหลือผู้ต้องหาและจำเลยของสภาทนายความ” เอกสารประกอบการเสวนา เรื่อง **การช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายแก่ผู้ต้องหาและจำเลย การสร้างความเสมอภาคและความยุติธรรมในระบบการดำเนินคดีอาญาของไทย**, ณ เนติบัณฑิตยสภา, วันที่ 9 มกราคม 2546 (เอกสารอัดสำเนา).

บันทึกการประชุมคณะอนุกรรมการพิจารณาคำร้องขอรับการสนับสนุนและค่าใช้จ่ายในการวางเงินประกันการปล่อยตัวชั่วคราว ครั้งที่ 1/2555 วันที่ 19 กรกฎาคม 2555.

บันทึกการประชุมคณะอนุกรรมการพิจารณาคำร้องขอรับการสนับสนุนและค่าใช้จ่ายในการวางเงินประกันการปล่อยตัวชั่วคราว ครั้งที่ 2/2555 วันที่ 20 กรกฎาคม 2555.

บันทึกการประชุมติดตามผลการดำเนินงานรับคำขอและซักซ้อมแนวทางการตรวจสอบข้อเท็จจริงประกอบการพิจารณาของคณะอนุกรรมการพิจารณาคำร้องขอรับการสนับสนุนและค่าใช้จ่ายในการวางเงินประกันการปล่อยตัวชั่วคราว วันที่ 28 มิถุนายน 2555.

บันทึกการประชุมหารือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการประกันตัวผู้ต้องขังคดีความมั่นคงในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ครั้งที่ 1/2555 วันที่ 16 พฤษภาคม 2555.

บันทึกการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น พันตำรวจเอก ณรัชต์ เศวตนันทน์ อธิบดีกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ,นายไพฑูรย์ สว่างกมล รองอธิบดีกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ และนางนงภรณ์ รุ่งเพ็ชรวงศ์ ผู้อำนวยการกองพิทักษ์สิทธิและเสรีภาพ, กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม,วันที่ 4 ตุลาคม2555.

สถาบันนิติวิทยาศาสตร์ กระทรวงยุติธรรม ที่ ยธ.1002.13/3341 เรื่อง ชี้แจงขอบเขตการให้บริการตรวจพิสูจน์สารพันธุกรรม(DNA) ถึง เลขาธิการสำนักงานศาลยุติธรรม ลงวันที่ 24 สิงหาคม 2552.

สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา, **สรุปผลการประชุมคณะอนุกรรมาธิการชุดที่ 2 ในคณะกรรมาธิการความมั่นคงแห่งรัฐ สภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 9**, (กรุงเทพฯ : สภาผู้แทนราษฎร, 2555.

เอกสารประกอบการประชุม "**แนวทางการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชนเพื่อส่งเสริมการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม**," กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม, ศูนย์ราชการเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษาฯ อาคารราชบุรีดิเรกฤทธิ์ กรุงเทพมหานคร,วันที่ 4 ตุลาคม 2555.

วิทยานิพนธ์

นิตยา สิมมาขันธ์, "**องค์กรให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายของรัฐในคดีอาญาแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลย**," วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2542.

อนัญญา งามสิริพร, "**การจัดหาทนายโดยรัฐในคดีอาญา**," วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2530.

ข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์

กระทรวงยุติธรรม, **ข่าวประชาสัมพันธ์ กรมคุ้มครองสิทธิฯ หารือร่วมกับมูลนิธิศูนย์ทนายความมุสลิม**, www.moj.go.th/th/cms/detail.php?id=15353. 12 ตุลาคม 2553.

มูฮาหมัดอัณวัร อิสมาแอล, **กองทุนยุติธรรม ขยับ 200** คดีมั่นคงใต้ใช้สิทธิประกัน, www.bungarayanews.org/news/view_news.php?id=525. วันที่ 19 ตุลาคม 2553.

ภัทชา ด้วงกลัด, **เศรษฐีนอนบ้าน ขอทานนอนคุก : ว่าด้วยกองทุนยุติธรรมในการเปลี่ยนผ่าน**, www.thaipublica.org/2012/06/legal-aid. วันที่ 20 มิถุนายน 2555.

ศรีสมภพ จิตร์ภิรมย์ศรี, **9 เดือนของปีที่ 9: ในสถานการณ์ความรุนแรงอันยอกย้อน กระบวนการสันติภาพปาตานียังคงก้าวเดินไปข้างหน้า**,www.deepsouthwatch.org/node/3670. วันที่ 2 พฤศจิกายน 2555.

"ข้อมูลกองทุนยุติธรรม",www.rlpd.moj.go.th/rlpd5/index.php?option=com_content &task= blogcategory &id =31&Itemid=218,วันที่ 30 ธันวาคม 2555.

"ปมแย่งอ่าวปัตตานีบานปลาย ประมงพื้นบ้านฮือหน้าศาลสู้คดีนายทุนเลี้ยงหอยแครง" www.isranews.org/cms/index.php?option=com_content&task=view&id=3441 &Itemid=86&font-size=larger,วันที่ 25 ธันวาคม 2555.

"รัฐบาลมอบเงินช่วยเหลือชาวนาจังหวัดพิษณุโลก," www.thaigov.go.th/th/governmental/item/42911-.html?tmpl=component&print=1,วันที่ 25 ธันวาคม 2555.

Brendan Brady, **Thailand's Buddhists Take Up Arms Against Insurgency**, www.thedailybeast. com/newsweek/2012/04/15/thailand-s-buddhists-take-up-arms-against-insurgency.html. 16 April 2012.

Robert Horn, **The Real Victims in Southern Thailand's Insurgency,** www.time.com/time/world/ article/0,8599,2095306,00.html. 28 September 2011.

สัมภาษณ์

นางสาวนูรอัยนี อุมา, ผู้ช่วยทนายความ มูลนิธิศูนย์ทนายความมุสลิมจังหวัดยะลา, วันที่ 15 มกราคม 2556.

นางสาวดารุณี มีขวด, เจ้าหน้าที่กองทุนยุติธรรม กรมสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม กรุงเทพมหานคร, วันที่ 7 มกราคม 2556.

นางสาวมูรนี อาลี, นิติกร สำนักงานยุติธรรมจังหวัดยะลา, วันที่ 8 มกราคม 2556.

นายสิทธิพงษ์ จันทรวิโรจน์, ประธานมูลนิธิศูนย์ทนายความมุสลิม, วันที่ 15 มกราคม 2556.

Book

J.R. Spencer, **Jackson's Machinery of Justice,** (Cambridge University Press, 1989), pp.473-482.

Moir, Lindsay, **The Law of Internal Armed Conflict**. (England: Cambridge University Press, 2002).

Stephen Seabrooke and John Sprack, **Criminal Evidence and Procedure : The Essential Framework,** second edition, (Blackstone Press Limited, 1999).

รศ. ณรงค์ ใจหาญ

E-mail : narongja@tu.ac.th

การศึกษา

- Master of Law in Law, Economy and Society University of Kent at Canterbury, England พ.ศ. 2532
- นิติศาสตร์มหาบัณฑิต (กฎหมายอาญา) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ. 2526
- เนติบัณฑิตไทย สำนักอบรมกฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา พ.ศ. 2521
- นิติศาสตร์บัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ. 2521

การดูงานและฝึกอบรม

- ดูงานเกี่ยวกับการควบคุมการใช้อำนาจโดยมิชอบของตำรวจใน สหรัฐอเมริกา โดยทุนของรัฐบาลสหรัฐอเมริกา พ.ศ. 2539
- อบรมหลักสูตรผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูง (บ.ย.ส.) รุ่นที่ 6 พ.ศ. 2547
- อบรมหลักสูตรผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษาระดับสูง (น.บ.ม.) รุ่นที่ 9 พ.ศ. 2547
- อบรมหลักสูตรสิทธิมนุษยชน สำนักงานตำรวจแห่งชาติออสเตรเลีย พ.ศ. 2549

เครื่องราชอิสริยาภรณ์

- ม.ว.ม., ป.ช., เหรียญจักรพรรดิมาลา

ตำแหน่งวิชาการ

- รองศาสตราจารย์ระดับ 9

ตำแหน่งบริหารปัจจุบัน

- รองคณบดีฝ่ายวิจัยคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ผู้อำนวยการศูนย์นิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ประวัติการทำงาน

- อาจารย์ประจำ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ. 2522
- รองศาสตราจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ. 2534 - ปัจจุบัน
- รองอธิการบดีฝ่ายศูนย์ลำปาง พ.ศ. 2546 - ก.ย. 2547
- หัวหน้าภาควิชากฎหมายวิธีสบัญญัติ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ. 2548 - 2551

กรรมการในหน่วยงานอื่น

- กรรมการแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาคณะกรรมการกฤษฎีกา สำนักนายกรัฐมนตรี พ.ศ. 2535-ปัจจุบัน
- กรรมการทนายความพิทักษ์สิ่งแวดล้อม สภาทนายความ พ.ศ. 2541 - 2549
- กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการควบคุมมลพิษ พ.ศ. 2545 - 2548
- คณะอนุกรรมการด้านการปรับปรุงแก้ไขและพัฒนากฎหมายปกครองท้องถิ่นและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการกระจายอำนาจให้แก่ท้องถิ่นสำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี พ.ศ. 2547 - ปัจจุบัน
- กรรมการในอนุกรรมการกฎหมายและระเบียบ สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา พ.ศ. 2549 - 2552
- กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิทางกฎหมาย คณะกรรมการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2550
- กรรมการที่ปรึกษา คณะกรรมการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2551 - ปัจจุบัน
- กรรมการนโยบาย องค์การกระจายเสียงและโทรทัศน์แห่งประเทศไทย พ.ศ. 2551 (ม.ค. - ส.ค.)
- กรรมการพัฒนากฎหมาย กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ พ.ศ. 2551 (ม.ค.-ส.ค.)
- กรรมการพัฒนากฎหมาย กรมทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2553-ปัจจุบัน
- กรรมการในอนุกรรมการอุทธรณ์คณะกรรมการตำรวจแห่งชาติเกี่ยวกับการอุทธรณ์ พ.ศ. 2553-ปัจจุบัน

- กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิทางกฎหมายในอนุกรรมการบริหารงานบุคคลสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) พ.ศ.2555-ปัจจุบัน
- กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิทางกฎหมาย คณะกรรมการการจัดการเรื่องราวร้องทุกข์ สำนักนายกรัฐมนตรี พ.ศ. 2555-ปัจจุบัน
- กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการกองทุนสิ่งแวดล้อม
- กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2554-ปัจจุบัน
- กรรมการในคณะกรรมการพัฒนากฎหมาย สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว พ.ศ. 2555-ปัจจุบัน
- กรรมการในอนุกรรมการด้านนิติวิทยาศาสตร์ คณะกรรมการปฏิรูปกฎหมาย และกรรมการในอนุกรรมการด้านนิติบัญญัติ คณะกรรมการปฏิรูปกฎหมาย พ.ศ. 2555-ปัจจุบัน

งานสอน

- ระดับปริญญาตรี คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ. 2522 - ปัจจุบัน
  - ผู้บรรยายวิชากฎหมายอาญาภาคทั่วไป กฎหมายอาญาภาคความผิด
  - กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา
  - วิชาอาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา
  - วิชาสัมมนาในปัญหากระบวนการยุติธรรมทางอาญา
  - สัมมนากฎหมายอาญา
- ระดับปริญญาโท คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ. 2544 ปัจจุบัน
  - ผู้บรรยายวิชากฎหมายและนโยบายเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ
  - วิชาปัญหาการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อม กฎหมายอาญาชั้นสูง
  - กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาชั้นสูง บัณฑิตสัมนากฎหมายอาญา
  - ปัญหากฎหมายอาญา อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา
- สถาบันพัฒนาข้าราชการตำรวจสำนักงานตำรวจแห่งชาติ
  - ผู้บรรยายพิเศษ วิชากฎหมายสิ่งแวดล้อม หลักสูตรฝึกอบรมสารวัตร
- สภาทนายความ พ.ศ. 2539 ปัจจุบัน
  - วิชากฎหมายสิ่งแวดล้อม หลักสูตรฝึกอบรมวิชาว่าความ
- กรมควบคุมมลพิษ พ.ศ. 2545
  - ผู้บรรยายพิเศษ วิชาการดำเนินคดีอาญาด้านสิ่งแวดล้อมหลักสูตรฝึกอบรมเจ้าพนักงานควบคุมมลพิษ
- กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

- ผู้บรรยายพิเศษ ให้กับบุคลากรของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หลักสูตรการเพิ่มศักยภาพบุคลากรด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแบบบูรณาการ, ต.ค. - พ.ย. พ.ศ. 2547
- ผู้บรรยายพิเศษ ให้แก่บุคลากรของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หลักสูตรการจัดการมลพิษ, ธ.ค. 2548 - ก.พ. พ.ศ. 2549

- ผู้บรรยายพิเศษวิชากฎหมายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้แก่ตุลาการศาลปกครอง
- ผู้บรรยายพิเศษ วิชา กฎหมายที่เกี่ยวกับการคุ้มครองเด็ก กฎหมายคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว ให้แก่บุคลากรของกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ พ.ศ. 2554 - ปัจจุบัน

งานวิชาการบางเรื่อง

หนังสือ

- หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1 กรุงเทพฯ สำนักพิมพ์วิญญูชน 2555
- หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 2 กรุงเทพฯ สำนักพิมพ์วิญญูชน 2556
- คำอธิบายกฎหมายอาญา ว่าด้วย โทษและวิธีการเพื่อความปลอดภัย กรุงเทพฯ สำนักพิมพ์วิญญูชน 2543

วิจัย

- ชุดโครงการศึกษาวิจัยเรื่อง “สถานภาพและความเป็นอยู่ของชาวไทยบนพื้นที่สูง” เสนอต่อ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย 2541, หัวหน้าโครงการ และผู้วิจัย
- รายงานการศึกษาวิจัยโครงการศึกษาวิจัยเรื่อง “สิทธิของผู้ต้องหาจำเลยและ ผู้ต้องโทษในคดีอาญา” เสนอต่อ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา 2540, หัวหน้าโครงการและผู้วิจัย
- กฎหมายสิ่งแวดล้อม สำหรับเทศบาลเสนอต่อ สำนักพัฒนาเมือง กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย 2535
- รายงานการศึกษาวิจัย เรื่อง การปรับปรุงและพัฒนากฎหมายน้ำเสนอต่อกรมควบคุมมลพิษ กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม 2535, ผู้ร่วมวิจัยในนามคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- รายงานการศึกษาวิจัยเรื่องกฎหมายเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เสนอต่อคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี, 2532-2534 ผู้วิจัยในนามคณะนิติศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- รายงานการศึกษาวิจัยเรื่อง “กฎหมายและระเบียบเกี่ยวกับการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม

เพื่อพัฒนาและอนุรักษ์พระราชวังจุฑาธุชราชฐาน เกาะสีชัง ชลบุรี", 2534 เสนอต่อ คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม , ร่วมวิจัยกับคณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

- รายงานการศึกษาวิจัยเรื่อง "โครงการศึกษาเพื่อประมวลกฎหมายที่กำหนดความผิดอาญาและวิธีพิจารณาความอาญาและทางปกครองคดีสิ่งแวดล้อม", สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เสนอต่อกรมควบคุมมลพิษ กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม, 2545
- "บทที่ 2 ร่างกฎกระทรวงออกตามความในมาตรา 80แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535" ใน บริษัท ทีม คอนซัลติ้ง เอนจิเนียริ่ง แอน แมเนจเมนท์ จำกัด และ บริษัท ที ไอ เอส คอนซัลแตนส์ จำกัด , รายงานการศึกษาการวางระบบการตรวจสอบแหล่งกำเนิดมลพิษตามที่กฎหมายกำหนด, เสนอต่อ กรมควบคุมมลพิษ กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม, 2545
- รายงานวิจัยเรื่อง "การประสานความร่วมมือในการดำเนินคดีอาญาแก่ผู้ก่อมลพิษ" รายงานวิจัยตามหลักสูตรผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมรุ่นที่ 6 วิทยาลัยการยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม, 2546
- รายงานการศึกษาวิจัยเรื่อง "โครงการศึกษาการนำระบบ Zoning มาใช้ในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำบาดาลอย่างครบวงจร" ในบทที่ 8 ข้อเสนอทางด้านกฎหมาย, ผู้วิจัยร่วม, ในนามสถาบันวิจัยและให้คำปรึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ , เสนอต่อ กรมทรัพยากรน้ำบาดาล กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2546
- รายงานวิจัยเรื่อง "การศึกษาและพัฒนาระบบทนายความสาธารณะ (Public Defender). ผู้วิจัยหลักและหัวหน้าโครงการ, ในนามคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เสนอต่อ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม, 2547
- รายงานวิจัย เรื่อง "โครงการศึกษาความเหมาะสมในการพัฒนาเมือง และโครงข่ายระบบการขนส่งเพื่อรองรับเส้นทางลัดสู่ภาคใต้" ผู้วิจัยทางด้านกฎหมาย, ดำเนินการศึกษาโดย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ, เสนอต่อ สำนักงานนโยบายและแผนการขนส่งและการจราจร กระทรวงคมนาคม, 2548
- รายงานวิจัยเรื่อง "ศึกษาความเป็นไปได้ในการกำหนดชั้นโทษและการนำมาปรับใช้กับประมวลกฎหมายอาญา", หัวหน้าโครงการและผู้วิจัย ในนามคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เสนอต่อ สำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม, 2548

- รายงานวิจัยเรื่อง “ศึกษาและพัฒนาเกี่ยวกับการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน” ดำเนินการศึกษาโดย สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, หัวหน้าโครงการและผู้วิจัย เสนอต่อ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ, 2549
- รายงานวิจัยเรื่อง “ศึกษาและพัฒนาเกี่ยวกับการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน (ต่อเนื่อง)” ดำเนินการศึกษาโดย สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, หัวหน้าโครงการและผู้วิจัย เสนอต่อ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ, 2550
- รายงานวิจัย เรื่อง “โครงการศึกษาและปรับปรุงข้อกำหนดเงื่อนไขสัญญาสัมปทานประกอบกิจการประปา ตามประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 58 ลงวันที่ 26 มกราคม 2515 ในส่วนที่เกี่ยวกับกิจการประกอบกิจการประปา” ดำเนินการศึกษาโดย สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ , หัวหน้าโครงการ เสนอต่อ กรมทรัพยากรน้ำ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2550
- รายงานวิจัย เรื่อง “โครงการยกร่างกฎกระทรวง และระเบียบ เพื่อบังคับให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550” ดำเนินการโดย สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, หัวหน้าโครงการ, เสนอต่อ สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2550
- รายงานวิจัย เรื่อง “ศึกษาและพัฒนามาตรการพิเศษในการคุ้มครองพยานตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา มาตรา 10(3) ปี 2550 ดำเนินการศึกษาโดย สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, หัวหน้าโครงการ เสนอต่อ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ, 2550
- รายงานวิจัย เรื่อง “ศึกษาและพัฒนาระบบการคุ้มครองพยานในมาตรการพิเศษตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา ปีงบประมาณ 2551” ดำเนินการศึกษาโดย สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, หัวหน้าโครงการและผู้วิจัย เสนอต่อ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ, 2551
- รายงานวิจัย เรื่อง “โลกาภิวัตน์กับกฎหมายอาญาระหว่างประเทศ” ดำเนินการศึกษาโดย สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ผู้วิจัย, เสนอต่อ สถาบันรพีพัฒนศักดิ์ สำนักงานศาลยุติธรรม, 2552
- รายงานวิจัย เรื่อง “โครงการติดตามและประเมินผลคลินิกยุติธรรมและคุณภาพการให้คำปรึกษากฎหมาย” ดำเนินการศึกษาโดยสถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, หัวหน้าโครงการและผู้วิจัย เสนอต่อกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ, 2552

- รายงานวิจัย เรื่อง “กระบวนการสร้างความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในศาลยุติธรรม” ดำเนินการศึกษาโดย สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, หัวหน้าโครงการและผู้วิจัย เสนอต่อ สำนักงานศาลยุติธรรม, 2552
- รายงานวิจัย เรื่อง “โครงการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับร่างพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ และกฎหมายลำดับรอง ในส่วนที่เกี่ยวกับน้ำอุปโภคบริโภค” ดำเนินการศึกษาโดย สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, หัวหน้าโครงการและผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมาย เสนอต่อกรมทรัพยากรน้ำ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2552
- รายงานวิจัย เรื่อง “โครงการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับร่างพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ” ดำเนินการศึกษาโดย สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, หัวหน้าโครงการและผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมาย เสนอต่อกรมทรัพยากรน้ำ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2552
- รายงานวิจัย เรื่อง “โครงการศึกษาเพื่อจัดทำร่างรายงานประเทศตามพันธกรณีภายใต้อนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการประติบัติ หรือการลงโทษอื่นที่โหดร้ายไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรี (Convention against Torture and Other Cruel Inhuman or Degrading Treatment or Punishment - CAT) ฉบับที่ 1 (ระยะที่ 1) ดำเนินการศึกษาโดย สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์หัวหน้าโครงการ เสนอต่อกองส่งเสริมสิทธิและเสรีภาพ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม, 2552
- รายงานวิจัย เรื่อง “โครงการ ศึกษาความเหมาะสมในการตรากฎหมายเพื่อรองรับการดำเนินงานด้านสิทธิมนุษยชน” ดำเนินการศึกษาโดย สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, หัวหน้าโครงการ เสนอต่อ กองส่งเสริมสิทธิและเสรีภาพ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม, 2553
- รายงานวิจัย เรื่อง “โครงการศึกษาวิจัย การค้นตัวบุคคล ศึกษาเปรียบเทียบกับนานาประเทศ” ดำเนินการศึกษาโดยสถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หัวหน้าโครงการ เสนอต่อ สำนักงานอัยการสูงสุด, 2553
- รายงานวิจัย เรื่อง “โครงการ ศึกษา ปรับปรุงระบบการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมภายใต้พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535” หัวหน้าโครงการ เสนอต่อสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2553
- รายงานวิจัย เรื่อง “โครงการการจัดทำรายงานประเทศไทยตามพันธกรณีภายใต้กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ระยะที่ 2” เสนอต่อกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ , ผู้ร่วมวิจัย ศึกษาเฉพาะในส่วนเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพ, 2553

- รายงานวิจัย เรื่อง “โครงการศึกษาเพื่อจัดทำร่างรายงานประเทศตามพันธกรณีภายใต้อนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการประติบัติ หรือการลงโทษอื่นที่โหดร้ายไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรี (Convention against Torture and Other Cruel Inhuman or Degrading Treatment or Punishment - CAT) ฉบับที่ 1 (ระยะที่ 2)” ดำเนินการศึกษาโดย สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, หัวหน้าโครงการ เสนอต่อ กองส่งเสริมสิทธิและเสรีภาพ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม, 2553
- รายงานวิจัย เรื่อง “โครงการประเมินผลภายนอกชุดโครงการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายสาธารณะด้านสิทธิที่เชื่อมโยงกับสุขภาวะ” หัวหน้าโครงการ เสนอต่อ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.), 2553
- รายงานวิจัย เรื่อง “การจัดแบ่งกลุ่มความผิดและโทษทางอาญาตามประมวลกฎหมายอาญาของไทย (Classification of Crime)” หัวหน้าโครงการ เสนอ สำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม, 2554
- รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการทบทวนเอกสาร ด้านการให้บริการและสิ่งอำนวยความสะดวกที่เอื้ออำนวยต่อการใช้ชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุ” สัญญาเลขที่ TGRI 54010 โดย รศ.ณรงค์ ใจหาญ สนับสนุนทุนโด แผนงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ : พัฒนาพื้นที่ต้นแบบและปัจจัยสำคัญ,ผู้วิจัยเดี่ยว, เสนอต่อ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการเสริมสร้างสุขภาพ (สสส.), 2553
- รายงานศึกษาเรื่องโครงการ “การทบทวนเอกสารเพื่อสังเคราะห์กรอบแนวคิด (conceptual framework) และผังพิสัยการวิจัย (research mapping) ด้านกฎหมายสำหรับสังคมผู้สูงอายุ เสนอต่อมูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย , 2554
- รายงานการศึกษาฉบับสมบูรณ์ โครงการศึกษาวิจัยเรื่อง “การนำกระบวนการยุติธรรมทางเลือกมาใช้ในชั้นพนักงานอัยการ : ศึกษาเปรียบเทียบกับนานาประเทศ” ,หัวหน้าโครงการ , เสนอต่อ สำนักงานอัยการพิเศษฝ่ายสถาบันกฎหมายอาญา สำนักงานวิชาการ สำนักงานอัยการสูงสุด, 2555
- รายงานการศึกษาฉบับสมบูรณ์ เรื่อง โครงการศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการตรวจกำกับการประกอบกิจการประปาสัมปทาน, หัวหน้าโครงการ, เสนอต่อกรมทรัพยากรน้ำ, 2555
- รายงานการศึกษาฉบับสมบูรณ์ โครงการศึกษาแนวทางการจ่ายค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญาโดยรัฐอันเกิดจากความผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรม ตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 : กรณีศึกษาองค์กรศาลเป็นผู้พิจารณาสั่งจ่ายค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลย

ในคดีอาญา,หัวหน้าโครงการ เสนอต่อ สำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา,กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ, 2555

- รายงานผลการศึกษาฉบับสมบูรณ์ โครงการพัฒนากฎหมายคุ้มครองพยานในคดีอาญา ปี 2554, ดำเนินการศึกษาโดยคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ , หัวหน้าโครงการ, เสนอต่อ สำนักคุ้มครองพยานในคดีอาญา กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ 2555
- หลักสูตรฝึกอบรมวิทยากรและหลักสูตรเผยแพร่หลักการและการปฏิบัติตามอนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการประติบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้ายไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรี, โดยคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ,หัวหน้าโครงการ, เสนอต่อ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ , 2555
- รายงานผลการประเมินความต้องการความช่วยเหลือด้านกฎหมายและสิทธิมนุษยชนโดยไม่คิดมูลค่า กรณีศึกษาประชาชนชายแดนใต้ที่ได้รับผลกระทบจากความมั่นคงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ภายใต้โครงการการพัฒนาการเข้าถึงความยุติธรรมในจังหวัดชายแดนภาคใต้
  (Improvement of Access to Justice for Civilians In The Deep-South Provinces of Thailand Project)

บทความและงานอื่น ๆ

- มีบทความเกี่ยวกับกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กฎหมายอาญา และกฎหมายสิ่งแวดล้อม กฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ ลงพิมพ์ในวารสารทางวิชาการด้านกฎหมาย ประมาณ 50 เรื่อง และบทความกฎหมายในคอลัมน์ “นิติศาสตร์รอบตน” หนังสือพิมพ์สยามรัฐรายวัน ประมาณ 80 เรื่อง

ดร. รณกรณ์ บุญมี

E-mail : ronnakorn.b@gmail.com

การศึกษา

- ปริญญาเอก นิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ปีการศึกษา 2555
- ปริญญาโท นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขากฎหมายอาญา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปีการศึกษา 2550
- เนติบัณฑิตไทย สมัยที่ 59
- หลักสูตรวิชาว่าความของสำนักฝึกอบรมวิชาว่าความแห่งสภาทนายความ รุ่นที่ 24
- ปริญญาตรี นิติศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยมอันดับสอง) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปีการศึกษา 2548

ประสบการณ์ทำงาน

- รองคณบดีฝ่ายการนักศึกษา คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (1 พฤศจิกายน2554 - ปัจจุบัน)
- ผู้ช่วยคณบดีฝ่ายการนักศึกษา คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (1 มิถุนายน 2553 - 31 ตุลาคม 2554)
- อาจารย์ประจำ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (กันยายน 2551 - ปัจจุบัน)
- บรรยาย วิชา กฎหมายอาญา ภาคทั่วไป
- บรรยาย วิชา ทักษะการใช้ภาษากฎหมาย : การค้นคว้า การเขียน และการนำเสนอ
- บรรยาย วิชา หลักวิชาชีพนักกฎหมาย

- บรรยาย วิชา กฎหมายในชีวิตประจำวัน
- บรรยาย วิชา หลักกฎหมายแพ่งและพาณิชย์
- บรรยาย วิชาสัมมนากฎหมายอาญา
- บรรยาย วิชา กฎหมายอาญาเปรียบเทียบ
- สัมมนา วิชา กฎหมายอาญา ภาคทั่วไป
- สัมมนา วิชา กฎหมายอาญา ภาคความผิด
- สัมมนา วิชา กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา
- กรรมการภาควิชากฎหมายอาญา และอาชญาวิทยา
- กรรมการภาควิชากฎหมายวิธีสบัญญัติ
- สมาชิกสภาอาจารย์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (ประเภท ผู้แทนคณะนิติศาสตร์) (พฤษภาคม 2552 - พฤษภาคม 2553)
  อาจารย์พิเศษ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยปทุมธานี วิชาสัมมนากฎหมายอาญา (มิถุนายน 2553-ปัจจุบัน)
  อาจารย์พิเศษ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต วิชากฎหมายอาญา ภาคทั่วไป (มิถุนายน 2555-ปัจจุบัน)
- อาจารย์พิเศษ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง วิชากฎหมายอาญา ภาคความผิด (มิถุนายน 2555-ปัจจุบัน)
- ฝึกงานทนายความภาคปฏิบัติ สำนักงานช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นเวลา 6 เดือน (สิงหาคม 2547- มกราคม 2548)
- ฝึกงาน ณ บรรษัทเงินทุนหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย (IFCT) เป็นเวลา 2 เดือน (เมษายน - พฤษภาคม 2548)

ผลงานวิชาการที่ตีพิมพ์แล้ว

บทความ

- สิทธิที่จะนิ่งในคดีอาญาของประเทศอังกฤษ, วารสารนิติศาสตร์,ปีที่ 38 เล่มที่ 2, 2552, น. 291-324
- ความรับผิดทางอาญาของบิดามารดาที่เกิดจากการละเว้นหน้าที่ในการปกครองดูแลผู้เยาว์ตามกฎหมายของประเทศฝรั่งเศส, เขียนร่วมกับ เอมผกา เตชะอภัยคุณ, วารสารนิติศาสตร์, ปีที่ 39 เล่มที่ 1, 2553, น. 57 - 95
- การฆ่าเพื่อรักษาชีวิต : ศึกษาจากกรณีผ่าตัดแยกแฝดสยาม, วารสารนิติศาสตร์,ปีที่ 39 เล่มที่ 2, 2553, น.306 -308

- สิทธิในการขัดขืนต่อการจับกุมที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย ตามกฎหมายไทยและกฎหมายสหรัฐอเมริกา, วารสารนิติศาสตร์,ปีที่ 39 เล่มที่ 3, 2553, น. 527-552
- ความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเราหลังการกระทำชำเราด้วยความยินยอม, วารสารนิติศาสตร์, ปีที่ 39 เล่มที่ 4, 2553, น. 769-787
- การกระทำโดยจำเป็น: ศึกษาการนำไปใช้กับความผิดฐานฆ่าคนตายโดยเจตนา, วารสารนิติศาสตร์, ปีที่ 40 เล่มที่ 1, น. 76-108
- ข้อสังเกตบางประการเกี่ยวกับเหตุยกเว้นความผิด และเหตุยกเว้นโทษ, วารสารนิติศาสตร์, ปีที่ 40 เล่มที่ 2, น. 321-335

วิจัย

- ผู้ช่วยวิจัย, เก็บข้อมูลภาคสนาม โครงการวิจัย เรื่อง “กระบวนการสร้างความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในศาลยุติธรรม” ดำเนินการศึกษาโดย สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, เสนอต่อสำนักงานศาลยุติธรรม, 2552
- รองหัวหน้าโครงการ และนักวิจัย, โครงการจัดทำร่างรายงานประเทศตามพันธกรณีภายใต้อนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการประติบัติ หรือการลงโทษอื่นที่โหดร้ายไร้มนุษยธรรมหรือย่ำยีศักดิ์ศรีฉบับที่ 1 (ระยะที่ 1), เสนอต่อ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม, 2552
- รองหัวหน้าโครงการ และนักวิจัย, โครงการจัดทำร่างรายงานประเทศตามพันธกรณีภายใต้อนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการประติบัติ หรือการลงโทษอื่นที่โหดร้ายไร้มนุษยธรรมหรือย่ำยีศักดิ์ศรีฉบับที่ 1 (ระยะที่ 2), เสนอต่อ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม, 2553
- รองหัวหน้าโครงการ และนักวิจัย, โครงการประเมินผลภายนอกชุดโครงการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายสาธารณด้านสิทธิที่เชื่อมโยงกับสุขภาวะ,เสนอต่อ มูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ, 2553
- นักวิจัย, โครงการการศึกษาลักษณะ รูปแบบ และความเสี่ยงต่อการทุจริตในองค์กรสาธารณะนอกระบบราชการ, เสนอต่อ สำนักงานคณะกรรมการป้องกัน และปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ, 2554
- นักวิจัย, การจัดแบ่งชั้นของความผิด, เสนอต่อ สำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม, 2554

กนกวรรณ ชาติสุวรรณ

E-mail : kanokch@gmail.com

การศึกษา

- ปริญญาโท นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขากฎหมายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปีการศึกษา 2552
- หลักสูตรวิชาว่าความของสำนักฝึกอบรมวิชาว่าความแห่งสภาทนายความ รุ่นที่ 14
- ปริญญาตรี นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง ปีการศึกษา 2537

ประสบการณ์ทำงาน

- ทนายความ สำนักงาน วิเชียร อินทร์แก้ว ทนายความ พ.ศ. 2536 - ปัจจุบัน

ผลงานวิชาการที่นำเสนอ

- “การคุ้มครองสิ่งแวดล้อมในชุมชนจากการอาศัยของนกแอ่นกินรัง” โครงการสัมมนาวิชาการ เรื่อง “การสร้างบ้านนกแอ่นกินรัง” จัดโดย ภาควิชาเทคโนโลยีและการอุตสาหกรรม คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และสำนักส่งเสริมและการศึกษาต่อเนื่อง มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ร่วมกับชมรมบ้านรังนกนางแอ่น จังหวัดปัตตานี วันที่ 29 มีนาคม 2554

วิจัย

- ผู้วิจัยชุดโครงการศึกษาวิจัยเรื่อง”การพัฒนาอุตสาหกรรมรังนกแอ่นกินรังครบวงจร” คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี่ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี พ.ศ.2554-ปัจจุบัน

ลี่ แสงสันติธรรม

E-mail : li.saengsanthitam@kas.de, li.saengsanthitam@gmail.com

การศึกษา

- MA Design Futures, University of London, Goldsmiths College, United Kingdom พ.ศ. 2548
- ประกาศนียบัตร พ.ศ. 2553-2555
  - “Project Cycle Management (PCM) and Proposal Writing”, Delegation of the European Union to Thailand
  - “Result oriented project management in the context of democracy and development”, Konrad Adenauer Stiftung, Thailand
  - “Large group facilitation and methods for dialogue and collaborative action”, Konrad Adenauer Stiftung, Thailand
- รัฐศาสตร์บัณฑิต (รัฐประศาสนศาสตร์) จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2545
- โรงเรียนมาแตร์ เดอี วิทยาลัย พ.ศ. 2540

ประสบการณ์ทำงาน

- ผู้จัดการโครงการสหภาพยุโรป, มูลนิธิคอนราด อาเดนาวร์ โครงการเข้าถึงความยุติธรรมแก่ประชาชนจังหวัดชายแดนใต้ (พ.ศ. 2008 - ปัจจุบัน)
- นักวิจัย และผู้พัฒนาโครงการ, มูลนิธิคอนราด อาเดนาวร์ โครงการการส่งเสริมนิติธรรม สิ่งแวดล้อมและสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน และภาคประชาสังคมท้องถิ่น (พ.ศ. 2008 - ปัจจุบัน)

- ผู้จัดการโครงการ ผู้เสนอและพัฒนาโครงการกองทุนสิทธิมนุษยชน, สถานทูตอังกฤษประจำประเทศไทย ร่วมกับมูลนิธิคอนราด อาเดนาวร์ โครงการยุทธศาสตร์ของภาครัฐ พ.ศ. 2554 - 2557 เพื่อการแก้ไขปัญหาความไม่สงบในจังหวัดชายแดนใต้ (พ.ศ. 2008 - ปัจจุบัน)
- ผู้จัดการโครงการและผู้ระดมทุนโครงการช่วยเหลือประชาชนผู้ประสบภัยน้ำท่วมฉับพลันในภาคกลาง (พ.ศ. 2008 - ปัจจุบัน)
- ผู้ประสานงานโครงการ, มูลนิธิคอนราด อาเดนาวร์ โครงการความร่วมมือระหว่างหน่วยงานต่างๆ ได้แก่ สมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้(ASEAN), องค์การสนธิสัญญาป้องกันแอตแลนติกเหนือ (NATO), ศูนย์ศึกษาและพัฒนาสันติวิธี มหาวิทยาลัยมหิดล, สถาบันพระปกเกล้า(KPI), ศูนย์ยุโรปศึกษา จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย(CES) ฯลฯ (พ.ศ. 2008 - ปัจจุบัน)
- อาจารย์ และวิทยากรรับเชิญพิเศษ
    - University of Applied Science Kufstein, Austria
    - University of Applied Science Joanneum Graz, Austria
    - มหาวิทยาลัยกรุงเทพ
    - University of Applied Science Joanneum Kapfenberg, Austria
    - มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ